

Respublikanın ilk peşəkar milis kadrlarını hazırlayan tədris mərkəzi kimi yaradılmış milis məktəbi zəngin, qaynar və faydalı bir ömür yaşayaraq akademiya səviyyəsində yüksəlmiş, öz yetirmələri və böyük elmi-təcrübi nailiyyətləri ilə şöhrət qazanmışdır. İnanıram ki, Polis Akademiyası müstəqil Azərbaycan Respublikası üçün bundan sonra da yüksək peşə hazırlığına malik sağlam və möhkəm əqidəli, milli dövlətçiliyimizə sadıq polis zabitləri yetişdirəcəkdir.

**Heydər Əliyev,
Azərbaycan xalqının ümummilli lideri**

Polis işçiləri xalqla birbaşa təmasda olan insanlardır. Ona görə bu, mənim əsas tələbimdir: həm qətiyyət olmalıdır, çox böyük peşəkarlıq olmalıdır, həm də polis işçiləri özlərini çox mədəni şəkildə aparmalıdırlar. Belə olan halda, siz Azərbaycan xalqının daha da böyük rəğbətini qazanacaqsınız. Bu işlərdə Polis Akademiyasının böyük rolu var. Mən bu gün çox şadam ki, burada gördüyüm işlər yüksək səviyyədədir. Burada oxumaq üçün, yaxşı təhsil almaq üçün bütün imkanlar var.

**İlham Əliyev,
Azərbaycan Respublikasının Prezidenti**

ISSN 2307-2504

Polis Akademiyasının
Elmi Xəbərləri
ELMI HÜQUQ JURNALI
№ 2-3 (11), 2014

BAŞ REDAKTOR:
Nazim Əliyev

DİN-in Polis Akademiyasının rəisi,
polis general-mayoru, hüquq üzrə
fəlsəfə doktoru

REDAKTOR:
Hikmət Eyvazov

polis polkovnik-leytenantı, hüquq üzrə
fəlsəfə doktoru, dosent

REDAKSİYA HEYƏTİ:
Məsumə Məlikova

AMEA-nın müxbir üzvü, professor

Fərhad Abdullayev
hüquq elmləri doktoru

Firudin Səməndərov
hüquq elmləri doktoru, professor

Fazil Quliyev
Azərbaycan Respublikasının daxili
işlər nazirinin müavini, Baş Təşkilat-
İnspeksiya İdarəsinin rəisi, polis
general-mayoru

Valentin Cüməzadə
daxili işlər nazirinin müşaviri

İsayenkova Oksana Vladimirovna
Saratov Dövlət Hüquq Akademiyasının
Mülki proses kafedrasının müdiri,
hüquq elmləri doktoru, professor

Ralf Krouşou
İngiltərə Essex Universitetinin
professoru, hüquq elmləri doktoru

Fuad Cavadov
hüquq elmləri doktoru, professor

Bəhram Zahidov
hüquq elmləri doktoru, professor

Kamil Səlimov
hüquq elmləri doktoru, professor

Mahir Əhmədov
hüquq elmləri doktoru, professor

Habil Qurbanov
hüquq elmləri doktoru, professor

İbrahim Quliyev
hüquq elmləri doktoru, professor

Əmir Əliyev
hüquq elmləri doktoru

Aliş Qasımov
hüquq elmləri doktoru, professor

Midhəd Qəfərov
hüquq elmləri doktoru

Yeganə Balakışiyeva
hüquq üzrə fəlsəfə doktoru

Xanlar Bayramzadə
hüquq üzrə fəlsəfə doktoru

Cabir Quliyev
hüquq üzrə fəlsəfə doktoru

Azərbaycan Respublikası
Ədliyyə Nazirliyi Hüquqi Şöxslərin dövlət
qeydiyyatı №10m-5405. 11.12.2011

Polis Akademiyasının Elmi Xəbərləri jurnalı
elmi tədqiqatların əsas müddəalarının nəşr
edilməsi üçün Azərbaycan Respublikası
Prezidenti yanında Ali Attestasiya
Komissiyası tərəfindən tövsiyə olunan nəşrlər
siyahısına daxil edilmişdir

Çapa imzalanmışdır: 25.09.2014
Format 60x84 1/8. Fiziki ç/v 15,5
Tiraj: 300
Jurnal "Qanun Nəşriyyatı"nda
çap edilmişdir.

M Ü N D Ə R İ C A T

DÖVLƏT VƏ HÜQUQ NƏZƏRİYYƏSİ

Süleymanov Ceyhun

ULU ÖNDƏR HEYDƏR ƏLİYEVİN DEMOKRATIYA FƏLSƏFƏSİ14

Tsimbalyuk Mixail

HÜQUQ AZADLIQ VƏ MƏSULİYYƏTİN TARAZLIĞINA MEYİL KİMİ20

Humbatov Elnur

MÜASİR RUSİYA QANUNVERİCİLİYİNDƏ HƏRƏKƏT AZADLIĞI İNSTİTUTU28

BEYNƏLXALQ HÜQUQ

Mürşüdoğa Samirə

BEYNƏLXALQ MÜLKİ AVIASIYA FƏALİYYƏTİNƏ QANUNSUZ MÜDAXİLƏ
AKTLARI32

CİNAYƏT HÜQUQU VƏ KRİMİNOLOGIYA

Əliyev Nazim

REGIONAL CİNAYƏTKARLIĞIN KRİMİNOLOJİ TƏDQIQI:
NƏZƏRİ ƏSASLAR VƏ TƏCRÜBİ PROBLEMLƏR42

Əliyev Namiq

CİNAYƏT HÜQUQUNDA CİNAYƏTLƏRİN TƏSNİFATI HAQQINDA 47

Məmmədli İmrəli,

Konopelski Viktor
CİNAYƏT ETMƏYƏ CƏHD VƏ ONUN ANLAYIŞINA DAİR BƏZİ MƏSƏLƏLƏR 50

CİNAYƏT-PROSESSUAL HÜQUQ

Mikayılbəyli Samir

AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASININ CİNAYƏT PROSESSUAL MƏCƏLLƏSİNƏ VƏ
RUSİYA FEDERASIYASININ CİNAYƏT-PROSESSUAL MƏCƏLLƏSİNƏ GÖRƏ
CİNAYƏT İŞİNİN BAŞLANILMASI MƏRHƏLƏSİNDƏ İLKİN İSTİNTAQ
HƏRƏKƏTLƏRİ İCRAATI58

Allahverdiyev Ələkbər

MÜSTƏNTİQLƏR TƏRƏFİNDƏN ARAŞDIRILAN CİNAYƏT İŞİ ÜZRƏ
PLANLAŞDIRMANIN STRUKTURU VƏ FORMASI64

MÜLKİ-PROSESSUAL HÜQUQ

Solovix Svetlana Jorisovna

RUSİYANIN ARBITRAJ MƏHKƏMƏ İCRAATINDA
ƏDALƏT MÜHAKİMƏSİNƏ ÇIXIŞ72

MALİYYƏ HÜQUQU

Fərzəliyeva Lalə

BEYNƏLXALQ VALYUTA FONDU ÇƏRÇİVƏSİNDƏ VALYUTA SİYASƏTİ80

POLİS HÜQUQU

Kovalenko Valentin

BEYNƏLXALQ POLİS ENSİKLOPEDIYASI:
KEÇMİŞ, İNDİKİ, GƏLƏCƏK ZAMAN86

KULTUROLOGIYA

Hüseynov Əbülfəz

HÜQUQA DƏYƏRLİ-KULTUROLOJİ YANAŞMA HAQQINDA92

ISSN 2307-2504

Scientific News of the
Police Academy
SCIENTIFIC NEWS JOURNAL
№ 2-3 (11), 2014

EDITOR-IN-CHIEF:

Nazim Aliyev
Head of the Police Academy
of the Ministry of Internal
Affairs police major-general
philosophy doctor of law

EDITOR:

Hikmat Eyvazov
police lieutenant-colonel,
philosophy doctor of law

STAFF OF EDITORIAL OFFICE:

Masuma Malikova
The corresponding member
of Azerbaijan National Academy
of Science, professor

Farkhad Abdullayev
doctor of law

Firudin Samandarov
doctor of law, prof.

Fazil Guliyev
The head of the inspection office of the
head organization of the Ministry of
Internal Affairs, police major-general

Valentin Jumazade
The adviser of the minister
of internal affairs

Isaenkova Oksana Vladimirovna
Head of the Civil Procedure Saratov
State Academy of Law, doctor of law,
professor

Ralph Crawshaw
Professor at Essex University in
England, the United Nations human
rights expert

Fuad Javadov
doctor of law, prof.

Bakhran Zahidov
doctor of law, prof.

Kamil Salimov
doctor of law, prof.

Mahir Ahmadov
doctor of law, prof.

Habil Gurbanov
doctor of law, prof.

Ibrahim Guliyev
doctor of law, prof.

Amir Aliyev
doctor of law

Alish Gasimov
doctor of law, prof.

Midhad Gafarov
doctor of law

Yeganeh Balakishiyeva
philosophy doctor of law

Khanlar Bayramzadeh
philosophy doctor of law

Jabir Guliyev
philosophy doctor of law

Azerbaijan Republic State registration of the
juridical persons of the Ministry of Justice.
№10M-5405. 11.12.2011

The magazine "Scientific News of the
Police Academy" has been included in
the editions recommended by the High
Attestation Commission under the President
of the Republic of Azerbaijan to publish the
basic theses of scientific researches

Send to the press: 25.09.2014
Format 60x84 1/8. Physical p/p 15,5
Draw: 300
Journal have been printed in "Published Ganun"

C O N T E N T S

THEORY OF STATE AND LAW

Jeyhun Suleymanov

THE PHILOSOPHY OF DEMOCRACY OF THE
NATIONAL LEADER HEYDAR ALIYEV14

Tsynbalyuk Mikhail Mikhailovich

THE LAW AS ASPIRATION TO BALANCE OF FREEDOM AND RESPONSIBILITY20

Humbatov Elnur

INSTITUTION OF FREEDOM OF MOVEMENT IN
MODERN RUSSIAN LEGISLATION28

INTERNATIONAL LAW

Murshudova Samira Khoshbakht

ACTS OF UNLAWFUL INTERFERENCE AGAINST INTERNATIONAL
CIVIL AVIATION.....32

CRIMINAL LAW AND CRIMINOLOGY

Nazim Aliev

THE REGIONAL ANALYZE OF CRIMINALITY42

Aliyev Namik Qadir

THE CLASSIFICATION OF CRIMES IN THE CRIMINAL LAW47

Mammedli Imrali Fatiyali

Konopelsky Victor Yaroslavovich

ATTEMPT TO COMMIT A CRIME AND CERTAIN QUESTIONS
CONCERNING THE HIS NOTIONS.....50

CRIMINAL PROCEDURE LAW

Mikailbeyli Samir Aydin

MANUFACTURE INITIAL INVESTIGATIVE ACTION PRESENTS A
STAGE CRIMINAL INVESTIGATION INTO THE CRIMINAL PROCEDURE CODE
OF AZERBAIJAN REPUBLIC AND THE CRIMINAL PROCEDURE CODE OF THE
RUSSIAN FEDERATION.....58

Allahverdiyev Alakbar Ali o.

STRUCTURE AND FORM OF PLANNING IN THE CRIMINAL CASE64

CIVIL PROCEDURE LAW

Solovykh Svetlana Zhorisovna

ACCESS TO JUSTICE IN RUSSIA ARBITRATION PROCEEDINGS72

FINANCIAL LAW

Farzaliyeva Lala Rizvan,

MONETARY POLICY WITHIN THE FRAMEWORK
OF THE INTERNATIONAL MONETARY FUND80

POLICE LAW

Valentin Vasilyevich Kovalenko

INTERNATIONAL POLICE ENCYCLOPEDIA: PAST, PRESENT, FUTURE86

CULTUROLOGY

Huseynov Abulfaz

ABOUT VALUABLE AND CULTUROLOGICAL APPROACH TO THE RIGHT92

ISSN 2307-2504

Научный вестник
Академии Полиции
Научно-правовой журнал
№ 2-3 (11), 2014

ГЛАВНЫЙ РЕДАКТОР:

Назим Алиев
Начальник Академии Полиции
МВД, генерал-майор полиции,
доктор философии по праву

РЕДАКТОР:

Хикмат Эйвазов
полковник-лейтенант полиции,
доктор философии по праву, доцент

РЕДАКЦИОННАЯ КОЛЛЕГИЯ:

Масума Маликова
член-корреспондент НАНА,
профессор

Фархад Абдуллаев
доктор юридических наук,
профессор

Фирудин Самандаров
доктор юридических наук,
профессор

Фазиль Гулиев
начальник Главного организационно-
инспекционного отдела,
генерал-майор полиции

Валентин Джумазаде
советник министра внутренних дел

Исаенкова Оксана Владимировна
Заведующая кафедрой гражданского
процесса Саратовской
Государственной Юридической
Академии, доктор юридических
наук, профессор

Ральф Крошоу
доктор юридических наук,
профессор Эсексского
Университета Великобритании

Фуад Джавадов
доктор юридических наук,
профессор

Бахрам Захидов
доктор юридических наук,
профессор

Камиль Салимов
доктор юридических наук,
профессор

Махир Ахмедов
доктор юридических наук,
профессор

Хабиль Гурбанов
доктор юридических наук,
профессор

Ибрагим Гулиев
доктор юридических наук,
профессор

Амир Алиев
доктор юридических наук

Альш Гасымов
доктор юридических наук,
профессор

Мидхад Гафаров
доктор юридических наук,
профессор

Егяна Балакишиева
доктор философии по праву

Ханлар Байрамзаде
доктор философии по праву

Джабир Гулиев
доктор философии по праву

Государственная регистрация
юридических лиц Министерство Юстиции
Азербайджанской Республики
№10м-5405 11.12.2011

Журнал «Научный Вестник
Полицейской Академии» попал в
список рекомендуемых изданий
Высшей Аттестационной Комиссии при
Президенте Азербайджанской Республики
за публикацию основных положений
научных исследований

Подписано к печати: 25.09.2014
Формат 60x84 1/8. Физический п/л 15,5
Тираж: 300
Журнал напечатан в "Издательстве Ганун".

СОДЕРЖАНИЕ

ТЕОРИЯ ГОСУДАРСТВА И ПРАВА

Джейхун Сулейманов

ФИЛОСОФИЯ ДЕМОКРАТИИ ОБЩЕНАЦИОНАЛЬНОГО
ЛИДЕРА ГЕЙДАРА АЛИЕВА

14

Цимбалюк Михаил

ПРАВО КАК СТРЕМЛЕНИЕ К БАЛАНСУ СВОБОДЫ И ОТВЕТСТВЕННОСТИ -

20

Гумбатов Эльнур

ИНСТИТУТ СВОБОДЫ ПЕРЕДВИЖЕНИЯ

В СОВРЕМЕННОМ РОССИЙСКОМ ЗАКОНОДАТЕЛЬСТВЕ

28

МЕЖДУНАРОДНОЕ ПРАВО

Муршудова Самира

АКТЫ НЕЗАКОННОГО ВМЕШАТЕЛЬСТВА В ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ

МЕЖДУНАРОДНОЙ ГРАЖДАНСКОЙ АВИАЦИИ

32

УГОЛОВНОЕ ПРАВО И КРИМИНОЛОГИЯ

Назим Алиев

ВОПРОСЫ РЕГИОНАЛЬНОГО ИЗУЧЕНИЯ ПРЕСТУПНОСТИ

42

Алиев Намик

О КЛАССИФИКАЦИИ ПРЕСТУПЛЕНИЙ В УГОЛОВНОМ ПРАВЕ

47

Мамедли Имрали,

Конопельский Виктор

ПОПЫТКА СОВЕРШЕНИЯ ПРЕСТУПЛЕНИЯ И НЕКОТОРЫЕ

ВОПРОСЫ О ЕГО ПОНЯТИИ.....

50

УГОЛОВНО-ПРОЦЕССУАЛЬНОЕ ПРАВО

Микаилбейли Самир

ПРОИЗВОДСТВО ПЕРВОНАЧАЛЬНЫХ СЛЕДСТВЕННЫХ ДЕЙСТВИЙ

В СТАДИИ ВОЗБУЖДЕНИЯ УГОЛОВНОГО ДЕЛА ПО УПК АЗЕРБАЙДЖАНСКОЙ
РЕСПУБЛИКИ И УПК РОССИЙСКОЙ ФЕДЕРАЦИИ

58

Аллахвердиев Алекбер

СТРУКТУРА И ФОРМА ПЛАНИРОВАНИЯ ПО УГОЛОВНОМУ ДЕЛУ,

РАССЛЕДУЕМОМУ СЛЕДОВАТЕЛЕМ

64

ГРАЖДАНСКО-ПРОЦЕССУАЛЬНОЕ ПРАВО

Соловых Светлана

ДОСТУП К ПРАВОСУДИЮ

В АРБИТРАЖНОМ СУДОПРОИЗВОДСТВЕ РОССИИ

72

ФИНАНСОВОЕ ПРАВО

Фарзалиева Лала

ДЕНЕЖНО-КРЕДИТНАЯ ПОЛИТИКА В РАМКАХ

МЕЖДУНАРОДНОГО ВАЛЮТНОГО ФОНДА

80

ПОЛИЦЕЙСКОЕ ПРАВО

Коваленко Валентин

МЕЖДУНАРОДНАЯ ПОЛИЦЕЙСКАЯ ЭНЦИКЛОПЕДИЯ:

ПРОШЛОЕ, НАСТОЯЩЕЕ, БУДУЩЕЕ

86

КУЛЬТУРОЛОГИЯ

Гусейнов Абульфаз

О ЦЕННОСТНО-КУЛЬТУРОЛОГИЧЕСКОМ ПОДХОДЕ К ПРАВУ

92

2 İYUL

Azərbaycan Polisi Günüdür

AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASI DAXİLİ İŞLƏR NAZİRLİYİNİN BİR QRUP ƏMƏKDAŞININ TƏLTİF EDİLMƏSİ HAQQINDA AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASI PREZİDENTİNİN SƏRƏNCAMI

Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının 109-cu maddəsinin 23-cü bəndini rəhbər tutaraq **qərara alıram:**

Cinayətkarlığa qarşı mübarizədə, ictimai asayişin qorunmasında və xüsusi tapşırıqların yerinə yetirilməsində fərqləndiklərinə görə Azərbaycan Respublikası Daxili İşlər Nazirliyinin aşağıdakı əməkdaşları təltif edilsinlər:

2-ci dərəcəli “Vətənə xidmətə görə” ordeni ilə:

Eyvazov Vilayət Süleyman oğlu - polis general-leytenantı
Zalov Oruc İbrahim oğlu - polis general-leytenantı

3-cü dərəcəli “Vətənə xidmətə görə” ordeni ilə:

Əliyev İsmət Rəşid oğlu - polis general-mayoru
Piriyev Ramil Vahid oğlu - polis mayoru

“Vətən uğrunda” medalı ilə:

Aslanov Elsevər Əli oğlu - polis polkovniki
Əbdüləlimov Eldar Qüdrət oğlu - polis polkovnik-leytenantı
Əsədov Vaqif Vahid oğlu - polis polkovnik-leytenantı
Fərəcov Rövşən Fərəc oğlu - polis polkovniki
İsmayılov Vaqif Süleyman oğlu - polis polkovniki
Qarayeva Nigar Tələt qızı - tibb xidməti mayoru
Quliyev Məhərrəm Təmraz oğlu - polis polkovniki
Məhərrəmov Qinyaz Həsən oğlu - polis polkovniki
Məlikov Hüseynəli Qardaşxan oğlu - polis polkovniki
Mərdanov Əli Cumayıl oğlu - polis polkovniki
Mirsalayev İntiqam Balağa oğlu - polis polkovniki
Rüstəmov Vüsal Namiq oğlu - polis mayoru
Şükürov Bahadur Balaxan oğlu - polis polkovniki

“İgidliyə görə” medalı ilə:

Ağabalayev Vüqar Fəhrat oğlu - polis serjantı
Allahverdiyev Rauf Sabir oğlu - polis serjantı
Azadəliyev Fəqan Cəbrayıl oğlu - polis polkovniki
Babayev Arif Xəlid oğlu - polis polkovniki
Cəfərov Rüstəm Qəzənfər oğlu - polis polkovnik-leytenantı
Əliyev Mövlud Əliosman oğlu - polis polkovnik-leytenantı
Əliyev Şamil Əsgər oğlu - polis polkovnik-leytenantı
Əsgərov Rafiq Yəhya oğlu - polis kapitanı
Həsənov Adil Məmi oğlu - polis polkovniki

Həsənov Yaşar Cahangir oğlu - polis polkovniki
İmanov İman Kazım oğlu - polis polkovnik-leytenantı
İsayev Zaur Zahid oğlu - polis mayoru
İsmayılov Fariz Müzəffər oğlu - polis mayoru
Quliyev Qalib Əkrəm oğlu - polis mayoru (ölümündən sonra)
Mehdiyev Rəfail Fəxrəddin oğlu - polis baş serjantı
Məhərrəmov Yaşar İslam oğlu - polis polkovnik-leytenantı
Məmmədov Ədalət Məmmədhüseyn oğlu - polis kapitanı
Rəcəbov İlham Firuddin oğlu - polis polkovnik-leytenantı
Sadıqov Ədalət Cəməd oğlu - polis polkovniki
Tağıyev Vüqar Cəmil oğlu - polis polkovnik-leytenantı
Tahirov Cümşüd Fərrux oğlu - polis polkovnik-leytenantı
Zeynalov Rizvan Vəli oğlu - polis mayoru
Zeynalov Rüfət Oqtay oğlu - polis polkovnik-leytenantı

İLHAM ƏLİYEV,
Azərbaycan Respublikasının Prezidenti
Bakı şəhəri, 1 iyul 2014-cü il.

AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASI DAXİLİ İŞLƏR NAZİRLİYİNİN ZABİTLƏRİNƏ ALİ XÜSUSİ RÜTBƏLƏRİN VERİLMƏSİ HAQQINDA AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASI PREZİDENTİNİN SƏRƏNCAMI

Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının 109-cu maddəsinin 24-cü bəndini rəhbər tutaraq **qərara alıram:**

Azərbaycan Respublikası Daxili İşlər Nazirliyinin aşağıdakı zabitlərinə ali xüsusi rütbələr verilsin:

polis general-leytenantı ali xüsusi rütbəsi:

polis general-mayoru Fazil Balahəsən oğlu Quliyevə

polis general-mayoru ali xüsusi rütbəsi:

polis polkovniki Şərif Kamil oğlu Əsədullayevə

polis polkovniki Fəxrəddin Ataxan oğlu Pənahova.

İLHAM ƏLİYEV,
Azərbaycan Respublikasının Prezidenti
Bakı şəhəri, 1 iyul 2014-cü il.

**AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASI DAXİLİ İŞLƏR
NAZİRLİYİNİN ƏMƏKDAŞLARINA FƏXRİ ADLARIN
VERİLMƏSİ HAQQINDA AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASI
PREZİDENTİNİN SƏRƏNCAMI**

TƏLTİFLƏR

Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının 109-cu maddəsinin 32-ci bəndini rəhbər tutaraq **qərara alıram:**

Azərbaycan Respublikası daxili işlər orqanlarında rəbitə və təhsil sahəsində xidmətlərinə görə Azərbaycan Respublikası Daxili İşlər Nazirliyinin aşağıdakı əməkdaşlarına fəxri adlar verilsin:

“Əməkdar Mühəndis” fəxri adı:

Hüseynov Elsevər Abbas oğlu - polis polkovniki

“Əməkdar Müəllim” fəxri adı:

Hümbətov Səməd Həmid oğlu - polis polkovniki.

İLHAM ƏLİYEV,
Azərbaycan Respublikasının Prezidenti
Bakı şəhəri, 1 iyul 2014-cü il.

“POLİS GÜNÜ” MÜNASİBƏTİLƏ AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASI DAXİLİ İŞLƏR ORQANLARININ ŞƏXSİ HEYƏTİNƏ

Hörmətli həmkarlar!

Xalqımızın Milli Lideri Heydər Əliyevin 1998-ci ildə imzaladığı Fərmanla peşə bayramı təsis olunmuşdur. Azərbaycan Polisi yarandığı gündən cəsarət və fədakarlıqlarla zəngin xidmət yolu keçmişdir. Ulu Öndərin rəhbərliyi altında müstəqil dövlətin inkişafının vacib şərti olan sabitliyin təminatçılarından, dövlətin əsas sütunlarından biri kimi formalaşmış, bütün dövrlərdə xalqın asayişini və milli maraqları etibarlı qorumuşdur.

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti zati-aliləri cənab İlham Əliyevin əvəzsiz dəstəyi, xüsusi diqqət və qayğısı sayəsində daim inkişafda olan maddi-texniki bazası günbəgün modernləşən, xidmət şəraiti və sosial müdafiəsi davamlı surətdə yaxşılaşan daxili işlər orqanları ölkənin qanunlarından dövlət başçısının fərman və sərəncamlarından irəli gələn tələbləri, qarşıya qoyulmuş tapşırıqları tam və layiqincə yerinə yetirir. Cinayətkarlığa, onun transmilli mütəşəkkil növlərinə qarşı mübarizə, vətəndaşların qanuni mənafelərinin, hüquq və azadlıqlarının qorunması funksiyalarını professionalılıqla həyata keçirir. Peşə bayramları ərəfəsində xidməti vəzifələrin icrasında fərqlənən əməkdaşların dövlət mükafatlarına və ali xüsusi rütbələrə layiq görülməsi möhtərəm prezidentin yüksək etimadının əyani ifadəsi, önəmli fəaliyyətinizə verdiyi əvəzsiz dəyərdir.

Əminəm ki, vətənə, xalqa və andına həmişə sadıq olan şəxsi heyət bundan sonra da qanunla müəyyən edilmiş vəzifələri böyük əzmlə yerinə yetirəcək, ictimai asayişin, sabitliyin, vətəndaşların əmin-amanlığının keşiyində mərdliklə dayanacaqdır.

Azərbaycan polisinin yaranmasının 96-cı ildönümü münasibətilə sizi, hörmətli veteranlarımızı, torpaqlarımızın azadlığı uğrunda şəhidlik zirvəsinə ucalmış və vəzifə borcunu yerinə yetirərkən həyatından keçmiş əməkdaşlarımızın ailə üzvlərini ürəkdən təbrik edir, möhkəm can sağlığı, xoşbəxtlik, xidmətdə və şəxsi həyatda uğurlar arzulayıram!

Bayramınız mübarək!

RAMİL USUBOV,
Azərbaycan Respublikasının
daxili işlər naziri, general-polkovnik
1 iyul 2014-cü il.

POLİSİN YARANMASININ 96-CI İLDÖNÜMÜNƏ HƏSR OLUNMUŞ TƏNTƏNƏLİ MƏRASİM KEÇİRİLMİŞDİR

TƏDBİRLƏR

İyulun 2-də Daxili İşlər Nazirliyinin Polis Akademiyasında Polisin yaranmasının 96-cı ildönümünü ilə əlaqədar təntənəli mərasim keçirilib.

Millət vəkillərinin, nazir müavinlərinin, aidiyyəti xidmət rəislərinin, yerli icra, hüquq-mühafizə orqanları rəhbərlərinin, Olimpiya oyunlarının, dünya çempionatlarının mükafatçıları olan daxili işlər orqanları əməkdaşlarının, məzunların valideynlərinin, ictimaiyyət və kütləvi informasiya vasitələri nümayəndələrinin də iştirak etdiyi tədbirdə nazir müavini, polis general-leytenantı Əsgər Ələkbərov şəxsi heyətin təntənəli mərasimə hazır olması barədə daxili işlər naziri, general-polkovnik Ramil Usubova raport vermişdir. Sonra nazir Polis Akademiyasının sıra meydanında təntənəli mərasimlə əlaqədar düzülmüş müəllim və müdavim heyətini əlamətdar hadisələr – Azərbaycan Polisi günü və tədris ilinin buraxılışı münasibətilə təbrik etmişdir.

Əvvəlcə mərasim iştirakçıları xalqımızın ümummilli lideri Heydər Əliyevin suverenliyimiz və ərazi bütövlüyümüz uğrunda canlarını fəda etmiş, xidməti borcu yerinə yetirərkən həlak olmuş polis əməkdaşlarının xatirəsini bir dəqiqəlik sükutla yad etmişlər. Azərbaycan Respublikasının Dövlət himni səslənmişdir.

Nazir, general-polkovnik Ramil Usubov təntənəli mərasimdə çıxış edərək demişdir ki, demokratik prinsiplərin və əhəmətlərin varisliyinə əsaslanan Milli Liderimiz Heydər Əliyev 1998-ci ildə imzaladığı Fərmanla iyulun 2-ni Azərbaycan Polisi günü elan etmiş, çoxminli asayiş keşikçiləri nəslinin Vətənə və xalqa xidmətlərini özündə əks etdirən, mərdlik, şücaət

və qəhrəmanlıqlarla zəngin olan bu tarix 1918-ci il iyulun 2-də Azərbaycan Demokratik Respublikası Daxili İşlər Nazirliyinin tərkibində asayiş mühafizə dəstələrinin yaradılması ilə başlanmış, həmin dövrdə polis Cümhuriyyətin formalaşmasında, milli mənafələrin qorunmasında xüsusi rol oynamış, sovet hakimiyyəti dönəmində isə ictimai-siyasi quruluşun bütün ziddiyyətlərinə baxmayaraq, böyük inkişaf yolu keçmiş, faşizmə qarşı müharibədə fəal iştirak etmişdir.

Sabitliyin etibarlı qorunmasının həyati vəcbibliyini xüsusi vurğulayan Heydər Əliyev deyirdi: «1995-ci ildən bu yana cinayətkarlıqla mübarizə aybaay, ilbəl güclənib, genişləndir. İndi Azərbaycanda insanlar əmin-amanlıq, rahatlıq şəraitində yaşayırlar. Bu, bizim dövlətimizin

siyasətinin, ardıcıl surətdə həyata keçirilən tədbirlərin nəticəsidir. Bu, eyni zamanda hüquq mühafizə orqanlarının, o cümlədən Daxili İşlər Nazirliyinin gördüyü işlərin, fəaliyyətinin nəticəsidir». Həqiqətən, polis və Daxili Qoşunlar asayışı və daxili təhlükəsizliyi həmişə mərdliklə qorumuş, ən çətin anlarda dövlətə və xalqa sədəqətlə xidmət etmişdir.

Nazir çıxışını davam etdirərək qeyd etmişdir ki, 2003-cü ilin oktyabrında cənab İlham Əliyevin Azərbaycan Respublikasının Prezidenti seçilməsinə yekdilliklə səs verən xalqımız Heydər Əliyev siyasi kursunun davam etdirilməsində qərarlı olduğunu birmənalı təsdiqlədi. Həmin ildən etibarən ölkəmizdə möhtərəm Prezidentimizin düşünülmüş və sürətli tərəqqi konsepsiyasına uyğun olaraq, inkişafın yeni mərhələsi başlandı. Aparılan quruculuq işləri və islahatlar Daxili İşlər Nazirliyini, onun orqan və hissələrini də əhatə etdi.

Xüsusi qeyd olunmuşdur ki, möhtərəm Prezidentimizin əvəzsiz dəstəyi, diqqət və qayğısı sayəsində Nazirlik sistemində gedən inkişaf proseslərinə paralel olaraq, xüsusi təyinatlı təhsil müəssisələrimiz də beynəlxalq təcrübəyə uyğun təkmilləşmişdir. Ötən il Polisin yaranmasının 95-ci ildönümünə həsr olunmuş təntənəli mərasimdə Azərbaycan Respublikasının Prezidenti cənab İlham Əliyev demişdir: “Mən çox şadam ki, polis orqanlarında islahatlar uğurla gedir, peşəkarlıq artır. Əminəm ki, Polis Akademiyasında hazırlanan kadrlar əsl peşəkarlar olacaqlar”. Daxili işlər orqanlarının ixtisaslı kadrlarla təminatında həlledici rol oynayan Polis Akademiyası bu gün ölkəmizin yüksək reytingə malik ali təhsil ocaqlarından birinə çevrilmişdir. Gənc zabıtlar unutmamalıdırlar ki, asayışın qorunması sadəcə iş deyil, öz həyatlarını həsr etdikləri nəcib və çox şərəfli bir peşədir.

General-polkovnik Ramil Usubov beş il Polis Akademiyasında mükəmməl təhsil almış, müxtəlif biliklərə yiyələnmiş, insanların həyatının, sağlamlığının, qanuni mənafelərinin, hüquq və azadlıqlarının qorunması kimi çətin, lakin çox şərəfli bir peşəni seçmiş müdavimlərə

aldıqları nəzəri bilikləri praktikada uğurla tətbiq etmələrini, qanunçuluğun fəaliyyətlərinin ən əsas və toxunulmaz prinsipi olmalarını, peşəkar həmkarlarının təcrübəsindən yararlanmalarını, yenilikləri mənimsəmələrini, dünyagörüşlərini və peşəkarlıqlarını daim artırmalarını, xalqa sədəqətlərlə polis adını həmişə uca tutmalarını tövsiyə etmişdir. O demişdir ki, vətəndaşlarımız polisin peşəkarlığına, qətiyyətinə güvənir və öz hüquqlarının qorunmasını ona etibar edir. Polis əməkdaşı adı həmişə qürurla səslənməli, vətəndaşlarımızda böyük hörmət hissi oyatmalı, Azərbaycan gənclərinin daxili işlər orqanlarında xidmət etmək arzusuna çevrilməlidir.

Nazir Akademiyanı müvəffəqiyyətlə bitirmələri münasibətilə hər bir müdavimi, onların valideynlərini və yaxınlarını bir daha ürəkdən təbrik etmiş, həmçinin, bu təhsil müəssisəsinin rəhbərliyinə və professor-müəllim heyətinə təşəkkürlərini bildirmişdir.

İctimai asayışın qorunmasında və qarşıya qoyulmuş tapşırıqların yerinə yetirilməsində fərqlənən şəxsi heyətin fədakar əməyinin ölkəmizin başçısı tərəfindən həmişə yüksək qiymətləndirildiyini, müstəqillik dövründə Daxili İşlər Nazirliyinin 992 əməkdaşı və hərbi qulluqçusunun dövlət mükafatlarına layiq görüldüyünü xatırladan daxili işlər naziri bu peşə bayramı ərəfəsində də ölkə Prezidentinin sərəncamları ilə 42 əməkdaşın orden və medallarla təltif edildiyini, 3 rəhbər vəzifəli şəxsə ali xüsusi rütbələr verildiyini diqqətə çatdırmışdır.

Daxili işlər orqanlarının fəaliyyətini hər zaman yüksək dəyərləndirdiyinə görə bütün şəxsi heyət adından Azərbaycan Respublikasının Prezidenti, Silahlı Qüvvələrin Ali Baş Komandanı cənab İlham Əliyevə dərin minnətdarlığını bildirən nazir Ramil Usubov onu əmin etmişdir ki, daxili işlər orqanları qanunla müəyyən edilmiş funksiyaları, qarşıya qoyulan tapşırıqları bundan sonra da əzmlə yerinə yetirəcək, göstərilən ali etimadı – andına sadıqlıyı, xalqına, Vətəninə və Prezidentinə sədəqətli xidməti ilə doğruldacaqdır.

Prezident Administrasiyasının Hüquq-mühafizə orqanları ilə iş şöbəsinin müdiri Fuad Ələsgərov əlamətdar hadisələr – Azərbaycan Polisi günü və tədris ilinin buraxılışı münasibətilə Azərbaycan Respublikasının Prezidenti cənab İlham Əliyevin təbriklərini və ən xoş arzularını mərasim iştirakçılarına çatdırmışdır. O qeyd etmişdir ki, polis orqanları 96 illik şanlı tarixi ərzində şərəfli yol keçərək dövlətçiliyimizin əsas dayaqlarından birinə çevrilib, ölkəmizdə müstəqilliyin və daxili sabitliyin təmin olunmasında mühüm rol oynayıb. Bu dövr ərzində Azərbaycan polisi cinayətkarlığa qarşı mübarizədə qətiyyətli addımlar atıb, qanunun aliliyinin, insanların təhlükəsizliyinin təmin olunması, ictimai asayişin qorunması kimi çətin vəzifənin öhdəsindən layiqincə gəlib.

Akademiyanı fərqlənmə ilə bitirmiş polis baş leytenantı Xosrov Şükürov müdaviyə olan diqqət və qayğıya, aldıkları mükəmməl təhsilə görə Nazirliyin rəhbərliyinə, Akademiyanın rəhbər və professor-müəllim heyətinə təşəkkür etmiş, onlara göstərilən yüksək etimadı öz fəaliyyətləri ilə doğruldacaqlarını bildirmişdir.

Tədbirin sonunda daxili işlər naziri Polis Akademiyasını fərqlənmə ilə bitirmiş məzunlara – İlkin Almazova, Həbib Həbibliyev və Xosrov Şükürova diplomları və «polis baş leytenantı» xüsusi rütbələrinin paqonlarını təqdim etmişdir.

Akademiyanı əla qiymətlərlə başa vurmuş Rüstəm Xanhusəynov yaş kötüyünə rəmzi xatirə lövhəsini vurmuşdur.

Polis Akademiyasının Döyüş bayrağı akademiyanı bitirən 5-ci kurs müdavimləri tərəfindən dördüncü kurs müdavimlərinə təhvil verildikdən sonra şəxsi heyət «Azərbaycan Polisi» marşını ifa etdi.

Tədbir təntənəli keçidlə başa çatdı.

Süleymanov Ceyhun,

AR DİN-in Polis Akademiyasının «Dövlət və hüquq nəzəriyyəsi» kafedrasının rəisi, hüquq üzrə fəlsəfə doktoru, dosent, əməkdar müəllim, polis polkovniki

ULU ÖNDƏR HEYDƏR ƏLİYEVİN DEMOKRATIYA FƏLSƏFƏSİ

UOT 34:342.34

Açar sözlər: *demokratiya, hakimiyyət, konstitusiya, hüquq, fəlsəfə.*

Ключевые слова: *демократия, власть, конституция, право, философия.*

Keywords: *democracy, rule, constitution, law, philosophy.*

Dövlət başçısının peşəkar siyasi xadim olması ilə yanaşı, həm də dərin fəlsəfi təfəkkürə malik olması həmişə böyük şərəf sayılmışdır. Xüsusən Şərqi dövlətçilik ideasında «müdrək dövlət başçısı» obrazı insanların ən böyük istək və arzusunun ifadə edir.

Heydər Əliyevin Azərbaycanın tarixi, elmi, mədəniyyəti, ictimai-siyasi və fəlsəfi fikri ilə bağlı hərtərəfli biliyə malik olması, genişmiqyaslı əməli fəaliyyəti, böyük quruculuq əzminin parlaq şəxsi keyfiyyətlərlə birləşməsi Azərbaycan xalqının böyüklük, liderlik təsəvvürləri ilə üst-üstə düşür.

Heydər Əliyev fəlsəfəsi təkcə onun öz çıxışlarında ayrı-ayrı müdrək kəlamlar, fəlsəfi fikirlər işlətməsi ilə məhdudlaşmır. Onun hələ yazılmamış bütöv bir fəlsəfi sistemi vardır. Heydər Əliyevin müxtəlif sahələrə dair söylədiyi fikirlər əslində vahid konsepsiyanın ayrı-ayrı təzahürləridir. Bu konsepsiya müasir azərbaycanlının sosial ideali, milli fəlsəfi dünyagörüşüdür, onun ictimai-siyasi və mədəni-mənəvi həyatının bütün sahələrini əks etdirən mükəmməl elmi-nəzəri bir sistemdir və nəhayət, mükəmməl bir dövlət quruculuğu fəlsəfəsidir. Bizim borcumuz onun söylədiyi fikirləri və əməli fəaliyyətini nəzəri təfəkkür səviyyəsində təhlil etməklə bu konseptual sistemin təməlini üzə

çıxarmaqdır. Heydər Əliyevin dövlətçilik ideyası və onun bu sahədə xidmətlərinin nəzəri konseptual şərhini bir çox nəslin, elm nümayəndələrinin birgə fəaliyyətini tələb edir. Heydər Əliyev həyatını ictimai proseslərin istiqamətləndirilməsinə, tarixin yaradılmasına sərf etmişdir, tarixi yazmaq və onun elmi-nəzəri şərhini vermək isə bizim vəzifəmizdir.

XX əsrin sonunda beynəlxalq aləmdə baş verən mühüm hadisələr keçmiş sovetlər məkanına da öz təsirini göstərdi və 70 ildən artıq bu dövlətin tərkibində yaşayan xalqlar öz müstəqilliyi uğrunda mübarizəyə başladılar. Ötən əsrin 80-ci illərində bu proses xüsusilə kəskinləşdi və sovetlər dövlətinin dağılması beynəlxalq aləmdə yeni müstəqil respublikaların yaranmasına səbəb oldu. Belə dövlətlərdən biri də Azərbaycan Respublikasıdır.

Azərbaycan xalqının dövlət müstəqilliyi uğrunda mübarizəsi 1991-ci il oktyabrın 18-də Ali Sovetin dövlət müstəqilliyi haqqında Konstitusiyaya Aktının qəbul edilməsilə nəticələndi (3).

Azərbaycan xalqı 1991-ci ildə dövlət müstəqilliyini bərpa etdikdən sonra «de yure» Konstitusiyaya Aktı səviyyəsində demokratik, hüquqi dövlət quruculuğunu bəyan etsə də «de fakto» ölkədə «marionet» siyasi dövlət rejimi bərqərar oldu. Türk alimi, professor Kamal Gözlərin təbircə desək, bu cür siyasi rejimdə dövlətə rəhbərlik edən şəxslər xarici ölkələrin ərazisindən idarə olunur. Hazırda belə rejimə Ermənistan dövlətində rast gəlmək olar.

1992-ci ildə demokratik xarakterli populist çıxışları ilə xalq arasında özünə nüfuz qazanan, əslində isə demokratiyanın mahiy-

yətini bilməyən, demokratik dövlət quruculuğu qabiliyyətindən uzaq olan, öz ambisiyalarını xalqın mənafeyindən üstün tutan, dövlət idarəçiliyində səriştəsiz şəxslərin siyasi hakimiyyətə gəlməsi Azərbaycanda demokratiya ilə deyil, sosial-iqtisadi böhran və xaosla nəticələndi. Bəzən bu dövrdə olan rejimi anarxiya adlandırırlar. Zənnimcə, 1992-1993-cü illərdə Azərbaycanda hökm sürən rejimi «kleptokratiya» adlandırmaq daha düzgün olardı. Belə ki, kleptokratiya elə bir rejimdir ki, burada siyasi hakimiyyətdə təmsil olunan qrup xalqın maraqlarını unudaraq siyasi qərarların qəbulunda öz ambisiyalarını hər şeydən üstün tutur.

Beləliklə, dövlət müstəqilliyini bərpa etdikdən sonra Azərbaycanda demokratik inkişaf istiqamətində müəyyən addımlar atılsa da, xalqın milli-mənəvi dəyərlər sistemindən qaynaqlanan bu ali dəyərlər yalnız ulu öndər Heydər Əliyevin xalqın təkidli tələbi ilə hakimiyyətə qayıdışından sonra həqiqi mahiyyət kəsb etməyə başlamışdır (3). Böyük strateq daxilindən irəli gələn yüksək demokratizmlə yalnız demokratik siyasi sistemdə xalqın firavan və azad yaşayışının təmin olunması mümkünlüyünü əsas götürərək bu istiqamətdə bütün zəruri tədbirləri həyata keçirmişdir.

Ulu öndərimiz Heydər Əliyev Azərbaycanın yeni dövr üçün demokratik inkişaf modelini irəli sürmüş, eyni zamanda, bu mütərəqqi dəyişikliklərin ictimai şüurda tədricən qəbul olunması zərurətini önə çəkmişdir. Onun demokratiya fəlsəfəsi Azərbaycanın tarixi ənənələrini və müasir Avropa dəyərlərini özündə birləşdirən yeni inkişaf modeli olmuşdur. İctimai-siyasi sabitlik faktoru isə bu modelin əsas dayaqlarından, istinad nöqtələrindən biri kimi çıxış etmişdir. Azərbaycanda həqiqi demokratiya məhz Heydər Əliyevin milli dövlətçilik irsinin təcəssümü kimi formalaşmışdır. Bu irs demokratiyanın kütləvi özbaşınalıq kimi başa düşülməsinə, yaxud da ifrat Qərb demokratiyasının neqativ cəhətlərini özündə ehtiva etməsinə yol vermir.

Heydər Əliyevin demokratik dövlət quruculuğu konsepsiyasının reallaşması çox mürəkkəb

bir şəraitə təsadüf edir: ölkədə oxlokratiya, özbaşınalıq hökm sürürdü, məmləkət idarəolunmaz vəziyyətə düşmüşdü, işğal olunan torpaqların dairəsi genişlənirdi. Bəzi demokratik ölkələrin təcrübəsi göstərir ki, belə vəziyyətdə siyasi sistem avtoritar metodlardan istifadə edərək və yaxud demokratik institutlardan manipulyasiya edərək ölkədə sabitlik yaratmağa əl atmışdır. Məsələn, 1992-1993-cü illərdə Rusiyada Prezident-Parlament münaqişəsi nəticəsində «demokratūra» siyasi rejimi yarandı. Belə ki, Rusiyanın keçmiş prezidenti Boris Yeltsin parlamenti buraxdı, Konstitusiyaya Məhkəməsinə istefaya göndərdi və ölkədə qeyri-tipik idarəçilik forması yarandı; 1962-ci ildə Fransada tarixi şəxsiyyətlərdən hesab olunan Şarl De Qoll demokratik institutlardan manipulyasiya edərək silahlı qüvvələrin Əlcəzairdən çıxarılmasını tələb edən xalqı sakitləşdirmək və vəziyyətdən çıxmaq üçün referendum keçirdi və referendumla qoşunların Əlcəzairdən çıxarılmasının həll edilməsi ilə yanaşı prezidentin səlahiyyətləri də artırıldı ki, Şarl De Qoll hər iki mühüm məsələni həll edə bildi (5).

Heydər Əliyev siyasətinin unikallığı ondadır ki, o məhz xalqın tələbi ilə hakimiyyətə gəldi, xalqın dəstəyi ilə dövlət çevrilişlərinə cəhdlərin qarşısını aldı, ölkədə sabitlik yaratdı, xalqın iradəsi ilə ölkənin Konstitusiyası və parlamenti formalaşdı, siyasi-hüquqi və iqtisadi islahatlar həyata keçirildi.

Heydər Əliyev demokratiyası Prezident də başda olmaqla hər kəsin qanunun aliliyinə əməl etməsi prinsipinə əsaslanır. Bu kontekstdə xalqın təkidli tələbi ilə yenidən hakimiyyətə gələn Heydər Əliyev demokratiyanın əsas elementi sayılan seçkiləri plebissitlə qarışıq salmağa yol vermədi. Tarixdə isə keçmiş sovet məkanına daxil olan bəzi Orta Asiya ölkələrinin təcrübəsində bu cür faktlara rast gəlmək mümkündür. Bu dövlətlərdə liderlər seçkilərsiz referendumla dövlət başçısı vəzifəsini tutdular. Referendumda səsvermə bülleteninə yalnız bir nəfərin adı daxil olunur ki, bunu da seçkilər adlandırmaq düzgün sayılır.

Demokratiyanın III dalğası Sovet İttifaqının dağılması nəticəsində yeni yaranan 15 ölkənin hər birinə fərqli dövlətçilik modeli, xalqlara isə müxtəlif yaşam, həyat tərzi bəxş etdi. Bəzi dövlətlər, məsələn, Baltıyanı Respublikalar ilk gündən Mərkəzi və Şərqi Avropa xüsusiyyətlərinə əsaslanmış, bu tipli demokratiya modelini əxz edərək, oxşar dövlət quruculuğu prosesinə başladılar. Belə demokratik inkişaf yönünün növbəti mərhələsi isə hətta xarici ölkə vətəndaşının ölkə Prezidenti seçilməsi oldu.

Mərkəzi Asiya Respublikaları isə sovet dövrünün idarəçilik ənənələrinin müəyyən rəmzlərini dəyişdirməklə, əslində köhnə stereotiplərə bağlılıqlarını qorudular. Yaxud Ukrayna və Gürcüstanda demokratik inkişafın yolları uzun müddət aransa da, bu, nəticə verməmiş, sonda isə Qərbin təşviqçisi olduğu «rəngli inqilablar» vasitəsilə bu ölkələr kəskin ictimai-siyasi burulğanlar mənəşinə düşmüşlər. Bunun səbəbi isə şübhəsiz ki, bu respublikaların öz demokratik inkişaf modelinə malik olmamaları və digər modelləri uğursuz təkrarlamağa cəhd göstərmələridir. Bu müqayisələrdə Ermənistanı xatırlamağa isə ehtiyac da yoxdur, çünki bu rejim beynəlxalq birlik tərəfindən məlum ölkənin rəsmən «forpostu» elan edilmişdir.

Azərbaycanın qarşısında duran əsas məqsəd – demokratik cəmiyyətin və hüquqi, dünyəvi dövlətin qurulmasından ibarət olduğunu deyən Heydər Əliyev ölkəmizin dünya, ilk növbədə Avropanın iqtisadi, mədəni və digər strukturlarına inteqrasiya olunmasının tərəfdarı idi. Lakin Heydər Əliyev həmişə qeyd edirdi ki, Qərb demokratiyasına istiqamət götürdüyümüza baxmayaraq, onu mexaniki şəkildə yerli zəminə keçirməməli, ən müsbət və bizə yararlı olan xüsusiyyətlərini qəbul etməliyik.

Cəmiyyətin demokratik yolla irəliləməsi üçün ictimai və sosial sifarişin olması vacibdir. Bunlar olmadan demokratikləşmə istiqamətində radikal addımların atılması heç vaxt bəhrəsini verə bilməz. Həqiqətən, bəzi keçmiş sovet respublikalarının təcrübəsindən məlum oldu ki, belə addımın atılması, daha konkret desək «rəngli inqilablar»

sadəcə mənəvi və ictimai böhrana gətirib çıxarır. Odur ki, demokratiya təkamül yolu ilə getməlidir və birdən-birə hansısa radikal dəyişiklik ümidləri heç vaxt doğrultmayacaqdır.

Demokratiya cəmiyyətə kor-koranə qəbul etdirilməməli, zorla tətbiq olunmamalıdır. Çünki heç də bütün cəmiyyətlər Qərb və Amerika tipli demokratiyaya hazır deyildir.

Ulu öndərin baxışlarına əsasən istənilən canlı orqanizm kimi demokratiya da kökündən inkişaf etməlidir. Bunun üçün ilk növbədə iqtisadiyyat inkişaf etməli, yerli özünüidarəetmə sistemi yaranmalıdır. Tarix boyu kasıb ölkələr demokratiyaya can atsalar da, buna istədikləri kimi nail ola bilməmişlər. Çünki demokratik təsisatların təmin edilməsi üçün ölkənin özü inkişaf etməlidir. Ölkə iqtisadi cəhətdən qüdrətləndikcə, demokratik təsisatların yaranması, ən başlıcası isə cəmiyyətdə konsensusun əldə olunması üçün münbit şərait formalaşır.

Dövlət müstəqilliyini bərpa etdikdən sonra Azərbaycanda bazar iqtisadiyyatının inkişafında müəyyən addımlar atılsa da, yalnız ümummilli liderin siyasi hakimiyyətə qayıdışından sonra milli iqtisadiyyatda durğunluq və dağılma prosesi aradan qaldırıldı, hərtərəfli inkişafa zəmin yaradan sosial-siyasi və iqtisadi islahatlar uğurla həyata keçirilməyə başlandı. Əsas ümummilli lider Heydər Əliyev tərəfindən qoyulan və hal-hazırda Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyevin də uğurla davam etdirdiyi demokratik iqtisadi siyasət müasir dövrdə tüğyan edən ümumdünya iqtisadi böhranı fonunda belə özünü doğrultmuş, hətta bu böhran şəraitində Azərbaycan iqtisadiyyatı inkişaf dinamikası ilə digər dünya dövlətlərinə örnək ola biləcək bir səviyyəyə gəlib çatmışdır.

Heydər Əliyevin demokratiya fəlsəfəsinə uyğun olaraq, insanların şüurunda dəyişikliyə nail olmaq üçün ilk növbədə onların sosial-iqtisadi rifahı təmin edilməli, təhsil səviyyəsi artırılmalı, mədəni həyatı zənginləşdirilməlidir. Nəticədə insanın özünə, ətrafdakılara və bütövlükdə cəmiyyətə, orada baş verən hadisələrə münasibət sistemi dəyişir, insan cəmiyyətdə gedən proseslərin

fəal subyektinə çevrilir. Deməli, vətəndaşların dövlətin idarə edilməsində iştirakçılıq səviyyəsi yüksələn xətt üzrə dəyişir. Bununla da vətəndaş cəmiyyətinin, demokratik dəyərlərin hüquqi dövlət müstəvisində inkişafı və həmin dəyərlərin dönməzliyi təmin edilir.

Demokratik dövlət quruculuğunun ən mühüm elementlərindən biri də siyasi elitanın formalaşmasıdır.

Böyük Şərq imperatorundan soruşanda ki, belə qüdrətli dövləti nəyin sayəsində qura bilərsiniz? O, cavab verir ki, intizamlı ordunun. Bəs intizamlı ordunu necə qura bildiniz sualına isə böyük hökmdar belə cavab verir: mən hər kəsi layiq olduğu yerə təyin etdim və qazandığı qədər qiymətləndirdim.

Demokratik dövlət quruculuğunun uğurla həyata keçirilməsi üçün yüksək siyasi və hüquqi mədəniyyətə malik olan, bacarıqlı, peşəkar kadrların, siyasi elitanın formalaşması probleminə Heydər Əliyev xüsusi önəm verirdi.

Təcrübə göstərir ki, «meritokratiya» - rəhbər vəzifələrə sosial-iqtisadi vəziyyətindən asılı olmayaraq savadlı, bacarıqlı insanların təyin edilməsi prinsipi demokratik dövlətin əsasını təşkil edir. Demokratik dövlət suveren siyasi elitaya malik olmalıdır. Milli dövlətçiliyə xidmət edən və intellektual qabiliyyətləri ilə fərqlənən bu elita milli lider ətrafında birləşə, xalqın potensial enerjisini bir araya gətirə, quruculuq işlərinə səfərbər edə bilər.

Heydər Əliyevin demokratiya məktəbi cəmiyyətin idarə olunmasında intellekt amilinin, ümumiyyətlə elitaların, o cümlədən də intellektual elmi və siyasi elitanın dövlətçilik maraqları ətrafında konsolidasiyasını nəzərdə tutur.

Konsolidasiya olunmuş demokratik cəmiyyətin qurulması üçün ən mühüm şərtlərdən biri demokratik siyasi kursun varisliyidir. Bir çox ölkələrin təcrübəsində bu mühüm amilin nəzərə alınmaması demokratik rejimin reqressinə səbəb olmuşdur (Latın Amerikasına ölkələrini buna misal gətirmək olar). Təcrübə göstərir ki, dövlətin taleyində həlledici rol oynamış lider şəxsiyyətlərin layiqli davamçılarının olmadığı təqdirdə hər hansı xalqın, millətin həyatında sonu görünməyən

faciələrin də baş verməsi mümkündür. Qonşu Rusiya dövlətində V. Putinin dövlət başçısı, sonradan isə hökumət başçısı seçilməsi həmin ölkədə başlanan islahatların tamamlanmasına və ölkədə demokratiyanın möhkəmlənməsinə böyük təkan verdi. Heç kəs istisna edə bilməz ki, Heydər Əliyevi çağdaş dünya siyasətinin nəhəngi adlandırılan Vladimir Putin onun zəngin dövlət quruculuğu təcrübəsindən bəhrələnməmişdir.

Azərbaycanda isə müasir çevik təfəkkürə malik, dünyada və regionda baş verən geosiyasi dəyişiklikləri incəliyinə qədər sərf-nəzər edən Heydər Əliyev siyasi kursunun layiqli davamçısı cənab İlham Əliyevin hakimiyyətə gəlişi ölkəmizdə gedən demokratikləşmə strateji xəttinin davamlı və dönməz olduğuna inamı bir daha artırmış oldu.

Böyük liderlərin dahiliyi ondadır ki, onun siyasəti özündən sonra da yaşayır və inkişaf edir.

Cənab İlham Əliyevin apardığı uğurlu siyasət sahəsində Azərbaycanın sosial-iqtisadi inkişafı, siyasi modernləşmənin vüsəti, demokratik inkişaf sahəsində əldə edilən uğurlar hüquqi müstəvidə də əhəmiyyətli dəyişikliklərin edilməsi zərurətini yaradaraq Konstitusiyada bir sıra müddələrin daha da təkmilləşdirilməsini tarixi bir zərurətə çevirmişdir. Bu kontekstdə, ölkəmizdə demokratiyanın əsas atributu sayılan insan və vətəndaş hüquqlarının və azadlıqlarının daha səmərəli qorunması, Azərbaycan vətəndaşlarının layiqli həyat səviyyəsinin təmin edilməsi, yerli demokratiyanın inkişafı ilə bağlı müddələrin Konstitusiyada əks etdirilməsi zərurətini əsas tutaraq 18 mart 2009-cu il tarixdə ümumxalq səsverməsi keçirildi (1). Yüksək siyasi mədəniyyətə malik olan, ölkəmizin siyasi həyatında fəal iştirak edən vətəndaşlarımız Referendum Aktının lehinə səs verdi. Hesab edirəm ki, insan hüquq və azadlıqlarının daha səmərəli təmin olunmasına, konstitusiya, qanunlar, bütövlükdə hüquq sisteminin təkmilləşdirilməsinə yönəlmiş konstitusiya islahatları ölkəmizdə hüquqi dövlət prinsiplərinin daha da möhkəmlənməsində, konsolidasiyalı demokratiyanın yaranmasında mühüm rol oynayacaqdır.

Bu gün ölkəmizdə konsolidasiyalı demokratiyanın yaranması üçün hüquqi dövlət, vətəndaş cəmiyyəti quruluşu kimi qlobal tarixi vəzifələr sırasına daha biri – innovasion elm cəmiyyəti qurmaq vəzifəsi əlavə olunmuşdur. Daha dəqiq deyilsə, demokratik cəmiyyətin uğuru və tərəqqisi hər şeydən əvvəl, innovasion inkişaf paradigmasının nə dərəcədə müəyyənləşdirilməsindən, uğurlu tətbiqi və həyata keçirilməsindən birmənalı asılı olmuşdur.

Suveren Azərbaycanın bütün sahələrində olduğu kimi, intellektual-elmi inkişaf strategiyasının təməli də Heydər Əliyev tərəfindən qoyulmuşdur. İntellekt və zəkanın dünyada, xüsusilə də, yeni qurulan Azərbaycan cəmiyyətində nələrə qadir olduğunu, ümummilli liderimizin bunu necə dəyərləndirdiyini onun bütün həyatı, ictimai-siyasi fəaliyyəti sübut edir.

Heydər Əliyevin dediyi bu sözlər hər vaxt aktual səslənir: «Dünya elmində – Şərqdə və Qərbdə

əldə olunan bütün nailiyyəti dərindən öyrənməli, dövlətimizin inkişafı üçün Azərbaycan elminə və təhsilinə tətbiq etməliyik».

Qüdrətli demokratik dövlətin qurulması, siyasi və iqtisadi sabitliyin təmin olunması kimi möhtəşəm vəzifənin hər şeydən əvvəl elmə və zəkaya əsaslanan siyasət əsasında həyata keçirilməsində insanların intellektual imkanlarına xüsusi dəyər verməsi Heydər Əliyevin fəaliyyətinin bütün dövrləri üçün səciyyəvi olmuşdur.

Dövlətimizin demokratik siyasi, iqtisadi təməllərinin qurulması, dünyanın ən dinamik inkişaf edən ölkəsinə çevrilməsi kimi mövcud olan zəmin innovasion cəmiyyətin qurulmasına, kreativ təbəqənin yaranmasına şərait yaradır. Bunun üçün intellektualizmin və elitarlığın ən yüksək keyfiyyətlərini özündə cəmləyən zəkanın – Heydər Əliyev irsinin ən böyük örnək və məktəb kimi öyrənilməsi zəruridir.

İstifadə olunmuş ədəbiyyatlar:

1. Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyası. Bakı: Qanun, – 2013
2. Azərbaycan Respublikasının Dövlət müstəqilliyi haqqında Konstitusiyası Aktı. Bakı, 1991.
3. Əkbərov Rahib, Səlimov Sadiq. Azərbaycanın dövlət və hüquq tarixi. Bakı: Qanun, 2003.
4. Ümumi hüquq və dövlət nəzəriyyəsi (professor V.V.Lazarevin redaktorluğu ilə). Bakı: Qanun, 2006.
5. Современное буржуазное государственное право. Кн. 2. Основные институты. М.: Наука, 1987.

Сулейманов Джейхун

Философия демократии общенационального лидера Гейдара Алиева

Резюме

Формально юридически строительство демократического государства в Азербайджане было провозглашено Конституционным Актом о государственной независимости Азербайджана от 18 октября 1991 года. Фактически, данная конститутивная норма началась реализовываться с 1993 года после прихода к власти Гейдара Алиева. Философия демократии Гейдара Алиева основывается на интеграции исторических традиций Азербайджана, а также общечеловеческих ценностей современной Европы.

Suleymanov Jeyhun

The Philosophy of Democracy of the National leader Heydar Aliyev

Summary

The building of Democratic Republic in Azerbaijan formally was set up by the Constitutional act about the independence of Azerbaijan in October 18? 1991. But this act actually began to work in 1993 after the leadership of H.Aliyev.

The Philosophy of Democracy is based on the integration of historical traditions of Azerbaijan and humanity of modern Europe.

Rəyçi: h.e.d. Mahir Əhmədov

Təqdim edən: h.ü.f.d. Hikmət Eyvazov

Цимбалюк Михаил Михайлович,

ректор Львовского Государственного Университета Внутренних Дел, генерал-лейтенант милиции, доктор юридических наук, профессор, заслуженный юрист Украины

ПРАВО КАК СТРЕМЛЕНИЕ К БАЛАНСУ СВОБОДЫ И ОТВЕТСТВЕННОСТИ

УДК 34:342.415

Açar sözlər: *qanun, hüquq, hüquqi reallıq, azadlıq, məsuliyyət, insan.*

Ключевые слова: *закон, право, правовая реальность, свобода, ответственность, человек.*

Keywords: *law, right, legal reality, freedom, responsibility, man.*

Положение о том, что стремление и осознание свободы имеют свое историческое развитие, а не фигурируют как априорные и неизменные атрибуты человеческого духа, подтверждается многими известными фактами. Так, античные стоики не

то, что не признавали свободу как высшую ценность человеческого бытия, но и вообще всячески пытались обосновать отрицание ее реальности: «Свобода, – говорили стоики, – химера. Мы считаем себя свободными только потому, что не знаем мотивов, не умеем учесть всех обстоятельств, которые заставляют нас действовать так или иначе» [1, с. 79]. Хотя в данном толковании человеческого поведения и сохраняется момент выбора, однако последний лишается своей свободы и определяется как «выбор только в одном направлении», совершенно детерминированном внешней необходимостью. Однако, предположив даже, что с понятием свободы воли мы ассоциируем только то, объективных причин чего мы не знаем, то пришлось бы признать идею «предопределенности» каких-либо субъективных поступков, а следовательно, неточности и фиктивности таких понятий, как «право» и «ответственность». А поскольку содержание последних обусловлено динамикой организации общественного бытия, то вышеупомянутое предположение вряд ли можно принять.

Иными словами, стремление бытийной свободы является одним из фундаментальных онтологических факторов генезиса права как общественного института, вместе с тем ее осмысления на уровне правосознания также обусловлено соответствующими культурно-бытийными механизмами. Поэтому указанное осмысление тоже имеет историческую логику своего становления и развертывания в контексте динамики развития общества.

Вспомним, что именно общество как альтернатива чисто природному бытию возникает вследствие перманентного процесса сплочения индивидов с целью своего утверждения в естественном бытии и, тем самым, расширения диапазона своей естественной свободы: «Здесь первоначальная коллективная деятельность знаменует собой зародыш общественного бытия в лоне природной стихии, выступает пока только как средство увеличения степени естественной, биологической свободы человека (т.е. увеличение ее возможностей в плане выживания и противостояния силам природы). Итак, человек на этой стадии еще «растворен» в роде, объединен с обществом через почти тотальную зависимость от природной необходимости» [2, с. 80]. Но для формирования на уровне сознания хотя бы самой идеи свободы общественного бытия (не говоря уже об осознании механизмов реализации) необходимым условием является осмысление «тождественности», обособленности индивида как автономного субъекта относительно общественной коллективности (ведь невозможна даже постановка вопроса о свободе в том онтологическом контексте, из которого человек себя не выделяет). Однако известно, что «человек отделяется как индивид лишь в результате исторического процесса. С самого же начала он выступает как родовое существо, племенное существо, стадное животное ...» [3, с. 486], из-за чего в данном случае еще не возникают онтологические основания, способные вызвать осмысления себя как личности (т.е. как субъект объекта, сознательно «обособленного» от тотальности рода). «Все это накладывает отпечаток и на характер свободы в первобытнообщинной формации. Это родовая свобода. Каждый свободен в равной степени, никакого неравенства в смысле социальной неравноценности отдельных членов рода здесь не существует». Поэтому «понятие свободы, рассматривающееся с точки зрения взаимоотношений отдельных членов рода друг с другом, вообще не имеет никакого смысла» [4, с. 32].

Направление вектора дальнейшей истории определялось тем, что, стремясь к укреплению своей естественной свободы, своей независимости от стихийности природы, люди тем самым совершенствовали основное средство достижения этой независимости – общественное бытие и вообще «очеловеченный мир» культуры как «сверхъестественную» реальность. В конце концов, количественные характеристики развития такого бытия «на определенном этапе выходят за пределы той степени, в рамках которой оно еще было подвластным сознательно-моральной регуляции. Происходит, так сказать, инверсия ролей природного и социального бытия: первое подчиняется второму, тогда как второе из средства обретения свободы превращается в средство порабощения человека. Причем наблюдается такая закономерность: с расширением естественной свободы, человек теряет власть над собственным общественным бытием. Однако закономерным результатом такого «самопожертвования человечества» стало гигантское развитие производительных сил, приобретенное ценой сначала принудительного (юридического), а затем экономического («свободного») рабства» [2, с. 81].

Здесь прослеживается действие такого общего механизма самоорганизации, согласно которому ни одна системно-динамическая траектория не может бесконечно сохранять первоначальное направление, поскольку любая ориентационная тенденция функционирования и эволюции каждого системного образования генерирует соответствующие противовесные процессы энтропического характера в контексте определенной метасистемы. Поэтому «первым отрицанием» в истории человеческого стремления к свободе бытия в мире стал своеобразный переход самой сущности общественной организации в свою противоположность: от средства обеспечения естественной свободы – к средству социально-экономического порабощения. Соответственно, столь же реверсивно изменяется и ха-

рактер отношения человека к природе: теперь человек приобретает свою естественную свободу, уже не просто защищаясь от ее стихии средствами сплочения, а путем ее завоевания и установления «власти» над ней.

Эта логико-историческая фаза длилась до эпохи нового времени. При этом поэтапно формировались общественно-онтологические основы идеи «универсализации свободы» как высшей гуманистической ценности. Если в пределах первоначальной общины общество существовало в виде «нерасчлененной тотальности рода», то уже в античных цивилизациях состоялось первичное разделение общества на классы – на свободных и несвободных, что, соответственно, онтологически приводит к осмыслению общественного бытия на уровне правосознания с позиции уже не пустого понятия «свободы». Дальнейшая стратификация общества происходит в эпоху средневековья, где классовое деление дополняется еще и кастово-сословным. Однако индивидуальное существование (а следовательно, и индивидуальное сознание) еще почти полностью подчинены здесь бытию и ценностным регулятивам определенной общественной группировки. Скажем, атрибуты дворянской чести или принадлежности к тому или иному рыцарскому ордену были значительно выше любых внутренних склонностей индивида; общественное самоутверждение еще понималось не как конституирование личностных качеств, а исключительно через выражение себя как полноправного представителя привилегированного класса или состояния. Даже само понятие «благородство» осознавалось не как характеристика собственной добродетели человека, а как его принадлежность к «благому роду». То есть при данных условиях можно говорить лишь о свободе класса или сословия, но не о свободе личности, поскольку индивид при этом еще не фигурирует в полном смысле слова как «личность». Таким он может стать лишь, разорвав классово-сословную зависимость и осознав собственную самоценность.

Через указанные обстоятельства идея «царства свободы» появляется в общественном сознании не ранее нового времени, который ознаменовался окончательным выделением индивида как самостоятельной единицы общественной организации. Возникновение и бурное развитие промышленности обусловило доминанту машинного производства над мастерством ручной работы, что привело к исчезновению необходимости юридического порабощения рабочего, поскольку владение основными средствами производства обеспечивало полную экономическую власть над ним. Именно в этот период, когда противопоставление индивидуального и общественного достигает своего апогея, возникла проблема свободы человека в контексте власти отчужденного от него общественного бытия. Это объясняет возникновение в то время различных утопий по вожделенному «царству свободы». «Наступит момент, – писал в XVIII веке Ж.А.Кондорсе, – когда Солнце будет освещать Землю, населенную только свободными людьми, не знающими другого хозяина, кроме ... ума» [5, с. 227].

Конечно, антагонистический прогресс в принципе не способен реализовать такие идеи, поскольку в его рамках средства производства являются одновременно и средствами порабощения, ибо, в конце концов, непосредственный производитель теряет интерес совершенствовать эти средства, ограничивающие его общественную свободу. Вместе с тем, справедливости ради следует отметить, что этот прогресс дает истории цивилизационную форму культуры и делает человека самоценной личностью, что было абсолютно невозможным для предыдущих эпох.

Историческая миссия антагонистического типа организации общественного бытия исчерпывается с достижением критического соотношения потенциальной власти над природой (благодаря прогрессу материального производства) и актуального безвластия самой жизни общества. Речь идет о том, что,

несмотря на наличие институтов власти и права, последние сами являются зависимыми от стихии общественного бытия. По словам Р.Гвардини, «дикость в ее первой форме побеждена: окружающая природа подчиняется нам. Но она вновь появляется внутри самой культуры, и стихия ее – то же самое, что преодолело первоначальную дикость: сама власть». У человека «есть власть над вещами, но нет – или скажем более обнадеживающе, пока нет власти над своей властью» [6, с. 155].

Соответственно, данное обстоятельство становится тем онтологическим фактором, который актуализирует проблему построения правового общества, когда даже государственная власть должна основываться на принципах приоритетности прав человека и гражданина и четко регламентироваться действующим конституционным законодательством.

Указанная приоритетность заключается, прежде всего, в том, что диапазон общественной свободы человека должен определяться не государством, а свободным выбором самого лица, при этом данный выбор не считается «недопустимой свободой» или произволом (а следовательно, не будет предусматривать государственно санкционированного властного противодействия), если он не связан с нарушением законных прав и свобод других. Если при тоталитарных режимах границы индивидуальной свободы устанавливаются государственной властью, то весомым гуманистическим атрибутом правового общества является то обстоятельство, что эти границы должны «онтологически обуславливаться» контекстом общественной коммуникации, а их соблюдение должно гарантировать и обеспечивать государство путем их законодательного закрепления и установки соответствующего правопорядка. Как отмечал по этому поводу И.А.Ильин, личности надлежит «самой знать, что такое добро и зло, самой знать, где заканчивается право и начинается обязанность; самой искать и находить, находить и решать, решать и действовать согласно своему реше-

нию, и, совершив деяние, открыто свидетельствовать, что совершил его сознательно и намеренно, исходя из собственных убеждений, и заранее брать на себя всю ответственность за содеянное» [7, с. 169].

В приведенной мысли стоит обратить должное внимание на еще два важных момента: во-первых, здесь речь идет о наличии «сдерживающего противовеса» (по отношению к запредельной свободе), что проявляется в генерируемой этой свободой ответственности, во-вторых, последнюю необходимо рассматривать как неотъемлемый компонент становления и самореализации человека как личности. Действительно, когда речь идет о природных или производных от них правах человека, то они должны обосновываться не волей государственной власти, а самой сущностью человеческого бытия в природе и обществе. В свою очередь, организация такого бытия предполагает пропорциональный рост уровня ответственности лица вместе с ростом степени ее бытийной свободы. Как отмечал по этому поводу П.Рикер, «насколько распространяются наши полномочия, столь же распространяются и наши способности совершить зло и наша ответственность за ущерб. ... В прошлом нравственная идея ответственности совпадала с идеей юридической и была ориентирована на то, что мы в высшей степени ответственные за то, что совершили. Впоследствии она решительно превратилась в открытую к поиску, когда идея превентивности, то есть предохранительная идея, могла бы сочетаться с идеей возмещения уже причиненного ущерба» [8, с. 62-63, 64] (такая переориентация вполне адекватна вышеописанной логике истории понимания самой свободы человеческого бытия). Итак, соответствующее ограничение свободы общественного поведения индивида (так, чтобы последнее не превращалось в произвол) может осуществляться не только «снаружи» (как подчинение произнесенной в законе «разумной свободе»), но и «изнутри» (как самоограничение перед расту-

шей ответственностью). При этом содержание понятия «ответственность», наверное, нельзя толковать только в субъективно-психологической плоскости; этот феномен, как и феномен коррелированной с ним свободы, также имеет свою онтологию, которая определяется последствиями свободной и сознательной деятельности человека.

Кстати, этот аспект ответственности порождает своеобразную дилемму: с одной стороны, стремление полноты возмещения материального и морального ущерба склоняет к идее учета даже тех последствий действий субъекта, выходящих за временно-пространственные пределы непосредственно совершенного и предусмотренного намерением (к тому же граница между «непосредственными» и «опосредованными» последствиями далеко не всегда четко определяема), с другой – «растянутость в пространстве, особенно протяженность во времени радиуса ответственности, может иметь обратный результат, когда субъект ответственности становится неприкосновенным и неуловимым, поскольку он умножается количественно и расплывается. Более того, разница во времени между плохим поступком и его плохими последствиями, отбрасывая всякий смысл идеи возмещения (ведь последнее выступает как «несвоевременное» – М.Ц.), склоняется к усилению полюса социализации рисков затратами полюса наказания за поступок» [8, с. 67]. Соответственно, цепь поведенческих последствий, за которые лицо официально должно признаваться ответственным, обычно ограничивается в зависимости от желаемого баланса превентивными и реституционными компонентами предполагаемой ответственности.

В конце концов, сдерживающий эффект ответственности касается, к сожалению, не только тех своевольных противоправных действий, посягающих на свободу других членов общества; нередко субъект ограничивает (через упомянутый пропорциональный рост ответственности) и такое осуществление своей

свободы, которое является необходимым для развития и раскрытия собственных личностных качеств или для гармонизации жизни определенного социума. При этом «ее реализация часто «блокируется» или приобретает неадекватную форму» [9, с. 29]. Итак, мера ответственности фигурирует в качестве одного из показателей становления личности: «Быть ответственным значит действовать так, чтобы воплотить должное, необходимое для реализации самого себя, для самоактуализации, правильного использования собственного потенциала, для осуществления своей свободы, а также чтобы направить свою активность в нужное русло. Стремясь к свободе, личность старается не просто игнорировать внешние запреты, а решать собственную судьбу и участвовать в решении судьбы других людей, общества в целом, превращать сущее с позиций должного, как она его понимает, и брать на себя ответственность» [10 с. 38].

Таким образом, право проявляет себя как двуединый феномен: с одной стороны, оно предполагает свободу самореализации личности, а с другой – ее ответственность перед собой и обществом за последствия свободно выбранных действий. Стремление к равновесию этих «правовых векторов» является глубинной онтологической основой направления динамики правосознания как на общественном, так и на индивидуальном уровнях. Ведь, несмотря на то, что предпочтение действий, которые предусматривают меньшую ответственность, связано с вполне понятным чувством определенного психологического комфорта, в то же время, избегая волевых ответственных действий, субъект лишает себя возможности реального общественного самоутверждения как личности, в свою очередь, вызывает в пределах своей психологической самооценки дискомфорт другого порядка. «Именно волевая деятельность обеспечивает достижение поставленных человеком целей, осуществления им общественно значимых действий и поступков. Через этот процесс че-

ловек утверждает в мысли, что он является создателем самого себя и окружающей общественной среды. Произвольное – волевое действие выступает для субъекта проявлением его свободы, независимости от внешнего принуждения и различных осложняющих внутренних проблем. Степень этой независимости и определяется осознанием самого себя, своих собственных возможностей» [11, с. 199]. Именно поэтому, кстати, упомянутая «степень» существенно корректирует степень бытийной свободы субъекта (прежде всего, экономической).

Законодательное закрепление субъективной свободы и определения тех границ, где заканчивается последняя и начинается ответственность не только перед собой и другими людьми, но и перед государством или другими законодательными инстанциями, имеет качество онтологически обосновываться так называемой «коллизией» прав и свобод. Речь идет об объективной необходимости ограничения свободы в случаях, когда ее реализация двумя или более сторонами становится взаимоисключающей. При установлении таких ограничений руководствуются или приоритетами общечеловеческих ценностей, или достижением равновесия интересов сторон (даже если последнее основывается не на определенных объективных основаниях, а имеет субъективно-конвенционный характер, оно так или иначе должно быть следствием достижения добровольного согласия).

Так, согласно Семейному Кодексу Украины (ч. 3 ст. 157), свобода общения и участия в воспитании ребенка того из родителей, кто проживает отдельно, может быть ограниченной, если такое общение мешает нормальному развитию ребенка. Здесь «право на свободу от ограничения своей свободы заключается в том, что формы и методы как физического, так и духовного воспитания, направленные на обеспечение развития ребенка, не должны противоречить принципам обеспечения достоинства человека, уважения к правам и свободам других людей

...» [12, с. 16]. То есть, в данном случае границы личной свободы определяются рядом упомянутых общечеловеческих нравственных ценностей. В случае же решения споров, где установление справедливых границ распространения свободы сторон не может быть обеспечено приоритетностью определенных ценностей, объективно природных критериев т.д., такие границы определяются уравниванием интересов сторон путем достижения обоюдного соглашения. Скажем, при демаркации морских границ между государствами, делимитации континентальных шельфов и исключительных экономических зон, если применение принципов равноотдаления и срединных линий не обеспечивают получение справедливых решений (через «нестандартность» береговых линий), то такие решения принимаются *ex aequo et bono* (т.е. за признанием равного права и доброй воли сторон).

Аналогично тому, как дискуссии о соответствии смертной казни факту признания по праву на жизнь статуса основного и неотъемлемого субъективного права привели, в конце концов, к отмене этого вида наказания во многих демократических странах, пока столь же неоднозначным является отношение к лишению свободы в свете признания и конституционного закрепления права на личную свободу. Ведь, скажем, согласно ч. 2 ст. 50 Уголовного Кодекса Украины, наказание имеет целью не только наказание, но и исправление осужденных, при этом оно не имеет целью причинение физических страданий или унижение человеческого достоинства (ч. 3 ст. 50 Уголовного Кодекса Украины), тогда как на самом деле лишение свободы является достаточно мощным фактором такого унижения, слабо влияя на исправление осужденных, и является не столько средством материальной компенсации совершенных убытков, сколько материальным балластом на «плечах» государства и общества. То есть усматривается некоторая противоречивость законодательных оснований по определению отношения к данному виду наказания и его теоретико-правовых оценок.

В контексте таких соображений следует учитывать и такие обстоятельства. Во-первых, когда речь идет о свободе как «онтологической квинтэссенции» идеи права, то не следует забывать, прежде всего, о том, что свобода становится действительной правовой ценностью лишь по мере ее «универсализации» (в том смысле, который предусматривает ее равную доступность для каждого правового субъекта, даже при условии неравномерного распределения мер ее осуществления в обществе разными лицами), а потому она так или иначе требует разграничения (а, следовательно, относительного ограничения) «частиц свободы» самим же правом так, чтобы любой мог законно претендовать на определенную, хотя бы минимальную «нишу» свободной самореализации. Именно поэтому в ст. 23 Основного Закона Украины предусмотрено предостережение, согласно которому этот «минимум свободы» может отстаиваться и защищаться в законном порядке лишь тогда, когда его использование субъектом не влечет нарушение аналогичных прав и свобод других людей. Отсюда следует, что в случае нарушения этих прав и свобод закон не гарантирует сохранение личной свободы для данного субъекта. Во-вторых, целью наказания является также предупреждение совершения новых преступлений как осужденными, так и другими лицами (ч. 2 ст. 50 Уголовного Кодекса Украины). Поэтому, если другие меры предосторожности и виды наказания не оказываются эффективными в плане достижения этой цели, приходится прибегать к изоляции лиц, совершивших преступные действия, путем их осуждения к лишению свободы на определенный срок (а в экстремальных случаях – и пожизненное заключение). В-третьих, стремление «восстановить справедливость», которое должно стать результатом наказания, заключается не только (а иногда и не столько) в возмещении материального ущерба, вызванного преступным поведением, но и в соответствующей «моральной компенсации» в виде определенных потерь виновным лицом того диапазона общественной свободы, реализация которой данным субъектом

стала причиной антисоциальных последствий. При этом оценивать такой образ восстановления справедливости с позиции «экономической целесообразности» лишения свободы далеко не всегда будет уместным (особенно при условии, когда преступник не проявляет раскаяния и желания менять свое отношение к праву других). Так же, например, как уничтожение изъятых наркотических веществ, оружия или других видов запрещенной продукции является не достаточно рентабельной процедурой по сравнению с поисками возможностей их «позитивного» использования, однако тот безусловный риск их возвращения в антиобщественное русло, с которым связана подобная «экономия», и объемы последующих возможных при этом моральных, физических и материальных убытков для общества, нередко заставляют пренебрегать именно такой экономией.

Подытоживая изложенное, следует согласиться с утверждением о том, что «юридический закон будет выступать в качестве справедливого, «правильного», когда государственным законом станет естественный закон свободы... Всякое же пренебрежение или пренебрежительное отношение к использованию свободы в качестве критерия права обуславливает состояние социальной напряженности и неустойчивости в обществе» [13, с. 158]. Вместе с тем, вопрос о целесообразности и непротиворечивости применения лишения свободы как меры наказания (по крайней мере, пока человеческое общество не нашло других эффективных средств предупреждения преступности, не связанных с «урезанием» личной свободы) пока, к сожалению, не может быть решен в пользу идеи отмены такой меры. Хотя, наверно, бесспорным достижением демократической цивилизации является то, что даже по отношению к осужденным, которым было назначено наказание в виде лишения свободы, должен быть гарантирован и обеспечен тот известный «минимум свободы», без сохранения которого содержание наказания теряет любые признаки «человечности».

Использованные источники:

1. Histoire critique de la Philosophie. – Amsterdam, 1937. – 431 p.
2. Гвоздік О.І. Рациональність: загальна теорія та логіка історії. – К.: УАВС, 1994. – 176 с.
3. Маркс К. Экономические рукописи 1857–1859 гг. // Маркс К., Энгельс Ф. Сочинения. Т. 46, ч. 1. М.: Политиздат, 559 с.
4. Бычко И.В. В лабиринтах свободы / И.В.Бычко. М.: Политиздат, 1976. 159 с.
5. Кондорсе Ж.А. Эскиз исторической картины прогресса человеческого разума – М.: Политиздат, 1936, 258 с.
6. Гвардини Р. Конец нового времени // Вопросы философии. 1990, № 4, с. 127–163
7. Ильин И.А. Путь к очевидности. – М.: Республика, 1993, 431 с.
8. Рікер П. Право і справедливість. – К.: Дух і літера, 2002. – 218 с.
9. Табачковский В.Г. Человеческое мироотношение: данность или проблема? – К.: Наука думка, 1993, 254 с.
10. Бандура О.О. Єдність цінностей та істини у праві – К. : НАВСУ, 2000. – 200 с.
11. Бех І. Д. Від волі до особистості – К.: Україна-Віта, 1995. – 228 с.
12. Карпов Н. К вопросу об обеспечении права на личную свободу / Н.Карпов, Н.Заяц // Закон и жизнь. 2006, № 1, с. 15–19
13. Донченко О.П. Методологічна функція категорії свободи в праві // Проблеми філософії права. – Київ–Чернівці: Рута, 2003. – Т. 1. – С. 157–159.

Tsimbalyuk Mixail**Hüquq azadlıq və məsuliyyətin tarazlığına meyil kimi****Xülasə**

Müəllif, hüququ sosial subyektin azadlıq və məsuliyyət hisslərini tarazlaşdırmaqda dövlətin niyyətlərinin təcəssümü kimi nəzərdən keçirir ki, bu da müəyyən dərəcədə təyin olunmuş norma və qaydalara görə insanın davranışını məhdudlaşdırır.

Tsynbalyuk Mikhail**The Law as Aspiration to Balance of Freedom and Responsibility****Summary**

The author examines a law as personification of aspiration of the state to balance sense of freedom of social subject and sense of responsibility, that ought limits his conduct in obedience to the set norms and rules.

Təqdim edən: h.ü.f.d. H.Eyvazov

Гумбатов Эльнур Акиф оглы,

Санкт-Петербургский Государственный Университет,

юридический факультет, аспирант 3 курса кафедры теории и истории государства и права.

elnur_88@inbox.ru

ИНСТИТУТ СВОБОДЫ ПЕРЕДВИЖЕНИЯ В СОВРЕМЕННОМ РОССИЙСКОМ ЗАКОНОДАТЕЛЬСТВЕ

УДК 34:342.721

Açar sözlər: *hüquq institutu, hərəkət azadlığı, hərəkət azadlığı hüququ, subyektiv hüquq, obyektiv hüquq.*

Ключевые слова: *правовой институт, свобода передвижения, право на свободу передвижения, субъективное право, объективное право.*

Keywords: *legal institution, freedom of movement, right of freedom of movement, the subjective right, the objective right.*

Свобода передвижения как субъективное право зарождается в России еще в средние века, генетически коренясь в той естественной свободе, которой человек обладает как биосоциальное существо, то формирование и развитие соответствующего института объективного права происходило замедленными темпами [1, 69].

Как следствие, институт права на свободу передвижения в российском законодательстве складывается лишь к началу XX столетия, причем его дальнейшее развитие было прервано событиями 1917 года и установлением в Советском Союзе тоталитарной диктатуры, лишь на словах признававшей наличие у советских граждан права на свободу передвижения, а в реальности полностью отрицавшей его. Поэтому оформление института права на свободу передвижения становится возможным только с падением Советского Союза и возникновением в Российской Федерации социальных, экономических, политических

и юридических предпосылок для перехода от тоталитаризма к демократии. Такие предпосылки были заложены, в первую очередь, Конституцией Российской Федерации 1993 года, в п. 1 ст. 1 Конституции провозгласившей Россию правовым, демократическим, федеративным государством с республиканской формой правления [2].

Построение открытого гражданского общества, основанного на свободе всех его членов, не возможно без признания и последовательной реализации свободы передвижения, которая, как представляется, принадлежит, наряду с правом частной собственности, к числу краеугольных камней, на которых базируется демократия и свобода в современном мире.

Между тем, указанное обстоятельство не получило надлежащего освещения в юридической и социально-философской литературе, справедливо подчеркивающей значение частной собственности как средства обеспечения человеческой свободы [3, 44], но при этом упускающей из виду второе основополагающее ее проявление, выражающееся в возможности свободно, по собственной воле и без каких-либо ограничений перемещаться в пространстве. С учетом всего сказанного можно сделать вывод о том, что право на свободу передвижения, наряду с правом частной собственности, принадлежит к числу тех фундаментальных оснований, на которых зиждется человеческая свобода, в том числе свобода в социальной жизни. Не случайно право на сво-

боду передвижения, относящееся к числу так называемых естественных (или личных) прав и свобод человека, получило свое признание не только в конституционно-правовых нормах внутригосударственного российского права (ст. 27 Конституции РФ), но и в нормах международного права, где данное право «закрепляется во всех основных международно-правовых актах, посвященных правам человека» [4, 324].

Данное обстоятельство, в свою очередь, ставит проблему отраслевой принадлежности правового института права на свободу передвижения и соотношения в нем различных правовых норм. При этом, под институтом права на свободу передвижения имеется ввиду упорядоченная совокупность взаимосвязанных юридических норм, регулирующих правоотношения, возникающие в процессе реализации субъектами принадлежащего им права на свободу передвижения. Сформулированное определение, в целом, вытекает из общетеоретической трактовки категории правового института, под которым традиционно принято понимать «объективно обособившееся внутри одной отрасли или нескольких отраслей права совокупность взаимосвязанных юридических норм, регулирующих небольшую группу видовых родственных отношений» [5, 575].

Так, по словам А.В.Мицкевича, юридическая конструкция системы отраслей права «служит, прежде всего, основой изучения закономерной для данного общества структуры права, причем структуры его содержания, абстрактно сформулированных правовых норм, а не воспроизведения текста нормативных актов законодательства... Поэтому, понятие “система права” и в России, и за рубежом есть не что иное, как доктринальная научная категория, которой должна следовать (но далеко не всегда следует) законотворческая практика и система законодательства» [6, 336-337].

Представляется, что в целом ряде аспектов с высказанной точкой зрения вполне можно согласиться. В частности, это касается нетождественности понятий «система права» и

«система законодательства», в свою очередь, логически вытекающей из нетождественности феноменов объективного права как нормативного регулятора поведения и позитивного права, являющегося одним из исторически сложившихся способов внешнего выражения и закрепления существующих в обществе норм [7, 27-32].

Любой правовой институт включает в себя нормы самой различной отраслевой принадлежности, ярким примером чему может служить институт такой, казалось бы, сугубо отраслевой институт, как право собственности, включающий в себя нормы международного, конституционного, гражданского, административного, уголовного, процессуального и ряда других отраслей права [8, 10-26].

Высказанные выше общетеоретические соображения, на наш взгляд, находят убедительное подтверждение в тех дискуссиях, которые ведутся специалистами в области общей теории права и отраслевых юридических дисциплин вокруг института права на свободу передвижения. Первое, что обращает на себя внимание в этих дискуссиях, – достаточно последовательные попытки обнаружить место данного института в системе права, не получившие, на наш взгляд, достаточно убедительной реализации в трудах тех исследователей, кто, игнорируя комплексный, синтетический характер названного института, пытается жестко закрепить его за какой-либо одной из отраслей, прежде всего – за отраслью конституционного права.

В конституционном праве России институты обычно выделяют, исходя из строения Конституции Российской Федерации как основного источника конституционного права, добавляя к числу институтов, не нашедшие отражения в делении Конституции Российской Федерации на главы, нормы о гражданстве, вытекающие из положений ст. 6, и нормы избирательного права, вытекающие из положений ст. 32. К институтам конституционного права относят: основы конституционного строя (глава 1 Конституции Российской Федерации); гражданство; основы правового

статуса человека и гражданина (глава 2); федеративное устройство (глава 3); избирательное право; систему государственной власти (главы 4-7); систему местного самоуправления (глава 8) [9, 57].

Не являясь правовым институтом, лежащим в сфере одного только конституционного права, право на свободу передвижения не может быть и институтом, принадлежащим целиком и полностью к какой-либо иной отрасли права. При этом не вызывает сомнений, что нормы, регулирующие право на свободу передвижения и особенно предусматривающие всевозможные ограничения этого права имеются и в других, кроме конституционного, отраслях права [10, 8]. Так, некоторые основополагающие законодательные акты в сфере права на свободу передвижения – Закон Российской Федерации «О праве граждан Российской Федерации на свободу передвижения, выбор места пребывания и жительства в пределах Российской Федерации» и Федеральный закон «О порядке выезда из Российской Федерации и въезда в Российскую Федерацию» – в основном относятся к административному праву, однако институт права на свободу передвижения в административном праве еще никем не выделялся.

В уголовном судопроизводстве, порядок которого регулирует уголовно-процессуальное право, в качестве одной из мер пресечения, относящихся к более широкому понятию мер процессуального принуждения или уголовно-процессуального принуждения, предусмотрена подписка о невыезде, которая, в частности предполагает письменное обязательство подозреваемого или обвиняемого не покидать постоянное или временное место жительства без разрешения дознавателя, следователя или суда (п. 1 ст. 102 Уголовно-Процессуального Кодекса Российской Федерации). Никакого самостоятельного института ограничения права на свободу передвижения в уголовно-процессуальном праве, однако, не составляет. Оно входит в институт мер пресечения или уголовно-процессуального принуждения.

Комплексный, межотраслевой характер института свободы передвижения в российском законодательстве, на наш взгляд, обусловлен тем, что отрасли права, будучи в известной мере формальными структурными единицами, не способны вместить в себя все многообразие тех институтов, которые оказывают воздействие на отношения, составляющие предмет их регулирования. Вот почему любой институт – и институт права на свободу передвижения не составляет здесь исключения – вырастая из отношений, которые регулируются нормами объективного права, всегда включает в себя нормы самой различной отраслевой принадлежности, находящиеся между собой в сложных взаимосвязях, взаимно предполагающие друг друга и взаимно необходимые.

В этом смысле к числу межотраслевых институтов можно отнести и совокупность норм права, регулирующих общественные отношения в сфере свободы передвижения, или, иными словами, право на свободу передвижения. Как и любые иные нормативные образования, институт свободы передвижения вырастает из регулируемых отношений, а также из тех субъективных прав и обязанностей участников данных отношений, которые как историко-генетически, так и формально-логически предшествуют нормам объективного права, являясь их социальной предпосылкой. В данном правовом институте находит свое нормативное закрепление субъективное право на свободу передвижения, принадлежащее каждому человеку как биосоциальному существу от рождения, независимо от того, гарантировано ли данное право каким-либо нормативным актом или нет.

Вместе с тем, объективная потребность в признании и защите свободы передвижения, естественно присущей всякому человеку, требует закрепления данного права в общеобязательных нормах, причем, учитывая универсальный характер соответствующего субъективного права, указанные нормы входят в состав не только внутригосударственного, но и международного права.

Список используемой литературы:

1. Режим законности в современном российском обществе. Монография (автор раздела – А.Э.Черноков) / Под ред. И.Л.Честнова СПб., 2004, 80 с.
2. Конституция Российской Федерации (принята на всенародном голосовании 12.12.1993). В ред. Федеральных конституционных законов от 30.12.2008, № 6–ФКЗ, от 30.12.2008 № 7–ФКЗ и от 05.02.2014 № 2–ФКЗ // СЗ РФ. 2014, № 9, ст. 851
3. Четвернин В.А. Исторический прогресс права и типы цивилизаций. М.: Ежегодник либертарно-юридической теории, Вып. 2, 2009, 270 с.
4. Саликов М.С. Свобода передвижения, выбора места пребывания и жительства // Права человека. М.: Энциклопедический словарь / Отв. ред. С.С.Алексеев. 2013, 510 с.
5. Общая теория государства и права. Отв. ред. М.Н. Марченко. (автор раздела И.Н.Сенякин). М.: Академический курс. В 3 т. / Изд. 3-е, перераб. и доп. Т. 2. Право, 2007, 705 с.
6. Проблемы общей теории права и государства. Под общ. ред. В.С.Нерсесянца, (автор раздела – А.В.Мицкевич). М., 1999, 412 с.
7. Алексеев С.С. Право: Азбука – теория – философия. Опыт комплексного исследования. М., 1998, 500 с.
8. Право собственности: Актуальные проблемы. Отв. ред. В.Н. Литовкин, Е.А. Суханов, В.В. Чубаров. М., 2008, 150 с.
9. Кутафин О.Е. Предмет конституционного права. М., 2001, 443 с.
10. Лимонова Н.А. Право граждан Российской Федерации на свободу передвижения, выбор места пребывания и жительства и деятельность органов внутренних дел по его обеспечению: вопросы теории: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. М., 2000, 25 с.

Humbatov Elnur

Müasir Rusiya qanunvericiliyində hərəkət azadlığı institutu

Xülasə

Bu məqalədə Rusiya hüquq sistemində hərəkət azadlığı institutunun yerini müəyyən etmək məqsədi qoyulur. Həmin məqsədə nail olmaq üçün müəllif Rusiyada hərəkət azadlığının hüquq institutu kimi təşəkkülünün mərhələlərini təhlil edir, Rusiya cəmiyyətinin inkişafının öz növbəsində hərəkət azadlığı hüququnun inkişafına təsir etmiş tarixi xüsusiyyətlərinə diqqət yetirir. Hərəkət azadlığı institutunun hüquq sistemində yerinin daha dəqiq və düzgün müəyyən edilməsi üçün müəllif hüquq institutu, hüquq sistemi, hüquq sisteminin elementləri kimi anlayışları nəzərdən keçirir, dövlət və hüquq nəzəriyyəsi məsələlərinin tədqiqatçıların hərəkət azadlığı hüququ ilə bağlı müxtəlif fikirlərini təhlil edir.

Humbatov Elnur

Institution of freedom of movement in modern russian legislation

Summary

The main object of this article will be to determine the place for the institution of freedom of movement in the Russian legal system. In order to achieve this goal, the author analyzes the different stages in the development of freedom of movement as an institution of law in Russian legislation and . Further attention will be paid to the specific history of the society that influenced the development of the law, on this subject. In order to more accurately define the place of the institution of freedom of movement in the legal system, the author examines fundamental concepts like: the institution of law, the legal system, and elements of legal systems. Different perspectives of researchers on the theory of state and law, and of the right to freedom of movement, will also be analysed.

Rəyçi: h.e.d. M.Məlikova

Təqdim edən: h.ü.f.d. H.Eyvazov

Муршудова Самира Хошбахт кызы,
*старший преподаватель кафедры «Юриспруденция» Национальной Академии Авиации
 Азербайджана, доктор философии по праву*

АКТЫ НЕЗАКОННОГО ВМЕШАТЕЛЬСТВА В ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ МЕЖДУНАРОДНОЙ ГРАЖДАНСКОЙ АВИАЦИИ

УДК 34:341.21

Açar sözlər: *mülki aviasiya, qanunsuz müdaxilə aktları, Tokio konvensiya, Naaqa Konvensiya, Monreal konvensiya.*

Ключевые слова: *гражданская авиация, акты незаконного вмешательства, Токийская конвенция, Гаагская конвенция, Монреальская конвенция.*

Keywords: *civil aviation, acts of unlawful interference, Tokyo convention, Hague convention, Montreal convention.*

Главной задачей Чикагской конвенции 1944 года является создание таких условий для международной гражданской авиации, при которых она может развиваться «безопасным и упорядоченным образом» [1].

В одной из резолюций чрезвычайной сессии Ассамблеи ИКАО в 1970 году предусматривалась разработка технических требований, подлежащих включению в имеющиеся или новые Приложения к Чикагской конвенции, которые конкретно касались бы вопросов незаконного вмешательства, в частности, незаконного захвата воздушных судов. Важнейшее значение для дальнейшего развития гражданской авиации и для международного сообщества в целом имеют принимаемые ИКАО меры по предотвращению и пресечению всех актов незаконного вмешательства против гражданской авиации во всем мире.

В целях борьбы с незаконными и повторяющимися актами незаконного вмешательства в деятельность гражданской авиации 22 марта 1973 года Совет ИКАО принял Стандарты и Рекомендуемую практику в виде Приложения 17 к Чикагской конвенции под названием «Безопасность. Защита международной гражданской авиации от актов незаконного вмешательства» [12].

В Приложении 17 рассматриваются, главным образом, вопросы организации и коорди-

нации действий, а также технические меры по обеспечению безопасности международного воздушного транспорта и содержится требование о принятии каждым договаривающимся государством национальной программы авиационной безопасности в сочетании с такими дополнительными мерами безопасности, которые могут быть предложены другими соответствующими органами. Приложение 17 призвано способствовать координации действий при осуществлении программ безопасности. Государства должны принимать меры к тому, чтобы перевозчики разрабатывали и осуществляли эффективные дополнительные национальные программы безопасности, совместимые программами безопасности, действующими в аэропортах [6].

В некоторых требованиях Приложения 17 и других Приложениях признается, что обеспечить абсолютную безопасность невозможно. Тем не менее, при принятии национальных программ государства должны, в первую очередь, учитывать соображения безопасности пассажиров, членов экипажа, наземного персонала и населения. Приложение также настоятельно предлагает государствам принимать меры по обеспечению безопасности пассажиров и экипажа воздушного судна, подвергшегося акту незаконного вмешательства, до тех пор, когда они смогут продолжить свой полет. Приложение постоянно пересматривается с тем, чтобы его положения всегда были эффективными и отвечали современным требованиям [6].

До 1985 года считалось, что значительной угрозой гражданской авиации является угон воздушных судов. Вследствие этого Стандарты и Рекомендуемая практика ИКАО в большей степени касались угона воздушных судов, чем актов диверсий, нападений на воздушные суда в полете или нападений на наземные средства. Используя существующую технологию и применяя согласованные действия, мировое авиационное сообщество создало достаточно эффективную систему досмотра пассажиров и ручной клади. С уче-

том трехлетнего цикла включения поправок в Приложение в 1988 году были разработаны новые изменения к Приложению 17, в том числе технические требования, призванные дополнительно содействовать борьбе с актами диверсии [6].

7 декабря 2001 года Совет ИКАО принял поправку 10 к Приложению 17, которая стала применяться с 1 июля 2002 года и в которой отражены проблемы, вставшие перед гражданской авиацией после событий 11 сентября 2001 года. Поправка содержит различные определения и новые положения, касающиеся применимости этого Приложения к внутренним полетам; международное сотрудничество в области обмена информацией об угрозе; национальные меры по контролю качества; человеческий фактор; руководство ответными действиями в связи с актами незаконного вмешательства и другие положения [6].

Изложенные в Приложении 17 и других Приложениях требования в отношении авиационной безопасности дополнены положениями детального Руководства по безопасности для защиты гражданской авиации от актов незаконного вмешательства, которое впервые было опубликовано в 1971 году. Указанный документ предназначен для служебного пользования и содержит подробные сведения о действиях, посредством которых государства могут обеспечить выполнение различных содержащихся в Приложении 17 Стандартов и Рекомендуемой практики [11]. В дальнейшем это руководство было доработано с целью содействия государствам в повышении уровня безопасности полетов и авиационной безопасности посредством разработки нормативной базы, правил и процедур, а также развития материальных, технических и людских ресурсов, в целях предотвращения актов незаконного вмешательства и, при необходимости, руководства ответными действиями в связи с такими актами [6].

Принятие этих документов свидетельствует о проявляемой государствами и Международной организацией гражданской авиации

бдительности в деле защиты гражданской авиации от угрозы совершения актов незаконного вмешательства. Приложение 17 призывает государства включать в свои соглашения по воздушному транспорту положения по обеспечению безопасности гражданской авиации. 25 сентября 2001 года в Монреале открылась тридцать третья Ассамблея ИКАО. Большое внимание на данной Ассамблее было уделено проблеме унификации системы безопасности на международных и внутренних маршрутах. Одним из главных итогов Ассамблеи стало принятие Плана действий ИКАО по укреплению авиационной безопасности и другие меры обеспечения авиационной безопасности, среди которых важное место занимает пересмотр существующих нормативных документов в области безопасности. Впоследствии проводилась работа по ужесточению требований Приложения 17, в результате чего были приняты более жесткие стандарты безопасности. Начиная с конца 2002 года, в рамках Универсальной программы ИКАО по проведению проверок в сфере авиационной безопасности осуществляются проверки выполнения договаривающимися государствами положений Приложения 17 [6].

Обеспечение авиационной безопасности направлено, главным образом, на следующие области. Во-первых, это тщательный анализ новых и возникающих угроз авиационной безопасности в целях повышения эффективности превентивных действий по борьбе с ними. Во-вторых, постоянный контроль и совершенствование существующей нормативной документации в сфере авиационной безопасности для обеспечения ее соответствия новым возникающим угрозам. В-третьих, ускорение процессов контроля и досмотра пассажиров при одновременном сохранении высочайшего уровня безопасности. ИКАО уделяет вопросу авиационной безопасности самый высокий приоритет. Однако акты незаконного вмешательства по-прежнему остаются серьезной угрозой для безопасности и регулярности гражданской авиации. Между-

народная организация гражданской авиации продолжает работу по обновлению разработанных ею юридических и технических правил и процедур в целях предотвращения и пресечения актов незаконного вмешательства. Ввиду того, что Приложение 17 является главным документом, содержащим указания относительно разработки мер обеспечения безопасности, единообразное и последовательное выполнение его положений имеет первостепенное значение для успешного решения задач, стоящих перед системой обеспечения авиационной безопасности [6].

Основываясь на принципы, продекларированные в резолюциях ИКАО, государства-участники Соглашения о гражданской авиации и об использовании воздушного пространства проводят согласованную политику по повышению уровня авиационной безопасности. В частности, они исходят из необходимости активизировать свои усилия по реализации и соблюдению положений многосторонних конвенций и двусторонних договоров по авиационной безопасности, стандартов и рекомендуемой практики ИКАО; принятия дополнительных мер безопасности, касающихся совершенствования национальных законов, национальных программ в области обеспечения авиационной безопасности; учитывая коллективный характер ответственности за безопасное функционирование воздушного транспорта, расширять международное сотрудничество в области авиационной безопасности.

Меры по противодействию актам незаконного вмешательства носят комплексный характер и, главным образом, направлены на совершенствование государственных программ, создание нормативно-правовой основы, расширение международного сотрудничества в области обмена информацией об угрозах совершения террористических актов; совершенствование взаимодействия служб авиационной безопасности с правоохранительными органами при ответных действиях в связи с актами незаконного вмешательства; оказание

практической помощи в формировании базы данных на лиц, представляющих потенциальную угрозу воздушному транспорту. Для обеспечения поставленных целей Межгосударственный Авиационный Комитет тесно сотрудничает с Антитеррористическим Центром Содружества Независимых Государств. В соответствии с Соглашением, участие специалистов и экспертов авиационной безопасности в международных научно-практических конференциях, проводимых правоохранительными структурами, Межпарламентской Ассамблеей СНГ, позволяет поднимать проблемы авиационной безопасности на государственный уровень, в частности, когда это касается совершенствования законодательной базы и финансового обеспечения мероприятий по защите гражданской авиации от актов незаконного вмешательства [5].

Первый случай захвата и угона самолета был зарегистрирован в 1931 году в Южной Америке. В дальнейшем (до 1967 года) этот вид незаконного вмешательства не пользовался особой популярностью у преступников. Только начиная с 1967 года, когда по всему миру прокатилась волна захватов и угонов воздушных судов, вопросы борьбы с воздушным терроризмом были выдвинуты на первый план [8].

Первым многосторонним соглашением по вопросам безопасности гражданской авиации была Парижская Конвенция 1919 года о воздушной навигации. Но недостатком этой конвенции было употребление термина «безопасность» только в техническом аспекте [1].

При заключении Парижской Конвенции 1919 года не предполагалось принятие положений по борьбе с актами незаконного вмешательства в деятельность гражданской авиации. В то время такой проблемы не существовало [12].

В Чикагской Конвенции 1944 года о международной гражданской авиации говорится, что «злоупотребление гражданской авиацией может создать угрозу всеобщей безопасности». В соответствии с Конвенцией цель ее состоит в том, чтобы «международная гражданская

авиация могла развиваться безопасным и упорядоченным образом». Цель ИКАО состоит в том, чтобы обеспечить безопасный и упорядоченный рост международной гражданской авиации, удовлетворить потребности народов мира в безопасном, регулярном, надежном и экономичном воздушном транспорте, а также способствовать повышению безопасности в международных сообщениях [4].

11 сентября 2001 года террористы, захватившие одновременно 4 воздушных судна, не выдвигая каких-либо требований, использовали воздушные суда как средство поражения наземных целей. Использование воздушных судов в качестве оружия для разрушения правительственных, коммерческих или общественных объектов является серьезной угрозой всему международному сообществу.

В результате этих событий и ряда других актов воздушного терроризма, имевших место в последние годы, Международная Организация Гражданской Авиации внесла изменения в Стандарты и Рекомендуемую практику по защите гражданской авиации от актов незаконного вмешательства, результатом чего явилась разработка в 2002 году седьмого издания Приложения 17 к Конвенции о международной гражданской авиации. Была принята также Декларация ИКАО о ненадлежащем использовании гражданской авиации в качестве оружия уничтожения.

В апреле 2006 года вышло восьмое издание Приложения 17 «Безопасность» с учетом Поправки 11. Основное отличие данной редакции – то, что очень большое внимание уделяется совершенствованию правовых основ по осуществлению мер авиационной безопасности и по повышению уровня подготовки персонала. Эти вопросы становятся особенно актуальными, так как на смену террористам-одиночкам приходят террористические организации с неограниченными финансовыми ресурсами, имеющие в своем составе специалистов по подготовке смертников. Каждому террористическому акту на воздушном транспорте предшествует длительная и тщательная подготов-

ка, включающая изучение технологии работы аэропорта, применяемых мер авиационной безопасности с целью поиска слабых мест, которые можно использовать для нейтрализации действующей системы безопасности [7].

В Токийской Конвенции 1963 года впервые было дано определение одного из видов незаконного вмешательства, совершаемого непосредственно на борту воздушного судна (незаконного захвата воздушного судна). Конвенция определяет незаконный захват следующим образом: «...когда лицо, находящееся на борту воздушного судна, незаконно, с помощью силы или угрозы применения силы, совершило акт вмешательства, захвата или иным образом неправомерно осуществляет контроль над воздушным судном в полете или когда намечается совершение такого акта». Однако Конвенция не квалифицирует подобные деяния как преступление, ограничиваясь лишь указанием на то, в связи с какими действиями государства обязуются принимать меры по восстановлению или сохранению контроля командира над воздушным судном [12].

Токийская Конвенция применяется в отношении уголовных преступлений и в отношении деяний, не подпадающих под действие уголовных законов, но которые могут угрожать безопасности воздушного судна, лиц или имущества, находящегося на его борту, либо которые нарушают порядок и дисциплину на борту. Под действие конвенции подпадают только те деяния, которые совершены на борту воздушного судна, находящегося во время полета над поверхностью открытого моря, либо другого района за пределами территории какого-либо государства [9]. Данная конвенция нарушает принцип универсальности участия государств в международных договорах, оговаривая возможность присоединения к ней только государств-членов ООН и специализированных учреждений [3]. Недостатком данной конвенции также является отсутствие в ней четко определенных обязанностей государств по сотрудничеству в пресечении и наказании

преступных действий, угрожающих безопасности воздушного судна и его пассажиров [9].

Тем не менее, Токийская Конвенция 1963 года положила начало борьбе с незаконным захватом и угоном самолетов [1].

Следующим актом в этой области стала Конвенция о борьбе с незаконным захватом воздушных судов, подписанная в Гааге 16 декабря 1970 года. Гаагская Конвенция полностью посвящена вопросам борьбы исключительно с угоном самолетов. Согласно статье 1 Гаагской Конвенции, преступлением признается незаконный захват воздушного судна или осуществление над ним контроля с использованием насилия или угрозы его применения или путем любой другой формы запугивания [9].

Таким образом, Гаагская Конвенция квалифицирует незаконный захват воздушного судна как преступление и обязывает государства применять в отношении преступления суровые меры наказания. Значение Гаагской Конвенции состоит в том, что она установила принцип универсальной юрисдикции, признала акт незаконного вмешательства международным преступлением и потребовала признания государствами акта незаконного захвата воздушного судна в качестве серьезного преступления согласно их национальному праву. Конвенция не делает исключений в отношении политических преступлений и устанавливает принцип «выдай или накажи» [1].

Третьим актом в этой сфере стала подписанная 23 сентября 1971 года в Монреале Конвенция о борьбе с незаконными актами, направленными против безопасности гражданской авиации. Монреальская Конвенция значительно расширяет перечень признаков, определяющих те или иные действия в качестве актов незаконного вмешательства в деятельность гражданской авиации.

Токийская, Гаагская и Монреальская конвенции применяются в тех случаях, когда воздушное судно находится в полете над территорией иной, чем территория государства регистрации воздушного судна. Токийская Конвенция в отношении сферы ее действия

определяет время полета с момента включения двигателя с целью взлета до момента окончания пробега при посадке, а Гаагская и Монреальская конвенции – с момента закрытия всех внешних дверей после погрузки до момента открытия любой из таких дверей для выгрузки. Токийская Конвенция не применяется в том случае, когда лицо пытается совершить правонарушение или действие, угрожающее безопасности полета, в период между закрытием всех внешних дверей самолета и запуском двигателя с целью взлета. В соответствии с Токийской конвенцией командиру воздушного судна предоставляются широкие полномочия в отношении лиц, совершающих правонарушения на борту воздушного судна или действия, угрожающие его безопасности. Командир самостоятельно решает, совершенно ли на борту воздушного судна уголовное правонарушение, согласно законодательству государства регистрации, и может передать предполагаемого преступника компетентным органам того государства – участника Токийской Конвенции, на территории которого совершена посадка [12].

Примечательны Гаагская и Монреальская конвенции тем, что говорят о выдаче террористов, а также обязывают государства включать преступления, являющиеся предметом этих соглашений, в любые договоры о выдаче [9].

Недостатками Токийской, Гаагской и Монреальской конвенций является отсутствие отсылки к национальному законодательству одного из государств, в связи с чем велика вероятность возникновения разногласий по поводу установления юрисдикции и выдачи преступников [9].

Многочисленные нападения на аэропорты привели к принятию Протокола о борьбе с незаконными актами насилия в аэропортах, обслуживающих международную гражданскую авиацию. Подписанный в Монреале 24 февраля 1988 года, этот документ дополняет Монреальскую Конвенцию 1971 года, включив в перечень признаваемых преступленийми подобного рода: акт насилия в отношении

лица в аэропорту, обслуживающем международную гражданскую авиацию, который причиняет или может причинить серьезный вред здоровью или смерти; акт разрушения или серьезного повреждения оборудования и сооружений международного аэропорта, либо расположенных в аэропорту воздушных судов, не находящихся в эксплуатации; акт нарушения работы служб аэропорта, если такой акт угрожает или может угрожать безопасности в этом аэропорту [10].

Таким образом, определяется состав преступлений, затрагивающих безопасность гражданской авиации, но совершаемых непосредственно в аэропортах [9].

Согласно Протоколу, государства-участники обязаны установить свою юрисдикцию над подобными преступлениями в случае, когда преступник находится на их территории, и они не могут выдать его государству, на территории которого было совершено данное преступление. Протокол дополнил правовую основу, необходимую для предотвращения незаконных актов, направленных против безопасности гражданской авиации [1].

С начала 80-х гг. во всем мире резко возросло количество террористических актов с применением взрывчатых веществ. Поэтому стало необходимым принятие мировым сообществом экстренных мер по разработке и внедрению в гражданскую авиацию более эффективных методов и средств обнаружения взрывных устройств и взрывчатых веществ. Согласно Конвенции о маркировке пластических взрывчатых веществ в целях их обнаружения, принятой в Монреале в начале 1991 года, государства-участники обязались принять меры по запрещению и предотвращению несанкционированного изготовления, экспорта и импорта немаркированных пластических взрывчатых веществ, а также уничтожению всех запасов таких веществ, если они имеются [1].

В случае установления взрывного устройства на борту воздушного судна техническим составом или посторонними лицами, хорошо знакомыми с конструкцией воздушного судна,

выявить такое взрывное устройство при предполетном досмотре воздушного судна практически невозможно. Ученые предлагают решить эту проблему путем постоянной охраны воздушных судов на всех этапах их эксплуатации и технического обслуживания, строгим соблюдением пропускного и внутриобъектового режима в аэропортах, тщательной и регулярной проверкой лояльности наземного персонала, в том числе на детекторе лжи [2].

Токийская, Гаагская, Монреальская конвенции должны применяться не только к международной гражданской авиации, но в целом для обеспечения безопасности всей гражданской авиации. Как указывает Н.В.Прокофьев, составы преступлений этих конвенций не обязательно представляют собой акты международного терроризма. Фактически любое из предусмотренных конвенциями преступлений может быть совершено отдельно взятыми лицами, преследующими чисто корыстные цели, а не с целью осложнения международных отношений, сеять страх среди граждан-

ских лиц, побудить государственные органы к определенным действиям и т.д. [9].

Таким образом, в гражданской авиации постоянно возникают все новые угрозы, для предотвращения которых необходимо, прежде всего, концентрирование совместных сил государств для борьбы с актами незаконного вмешательства в деятельность гражданской авиации. Такая совместная борьба предполагает создание унифицированного законодательства в сфере авиационной безопасности, а также обмен информацией между правоохранительными органами всех государств с тем, чтобы взять на учет все террористические организации, преступные группировки, действующие как в международном сообществе, так и внутри государства. Во-вторых, ужесточение и увеличение количества международных стандартов в области авиационной безопасности. В-третьих, совместно с Международной Организацией Гражданской Авиации создание модели минимального уровня авиационной безопасности, являющейся обязательной для всех стран.

Использованные источники:

1. Бордунов В.Д. Международное воздушное право: Учебное пособие. М.: Научная книга, 2007
2. Волынский В.Ю. Роль ИКАО по борьбе с актами незаконного вмешательства в деятельность гражданской авиации // Транспортная безопасность и технологии. 2006, №4. www.securpress.ru/issue/Tb/2006_4/articals/50.html
3. Галенская Л.Н. Международная борьба с преступностью. М.: Международные отношения, 1972.
4. Конвенция о международной гражданской авиации. Doc. 7300/8. 2000.
5. Конференция генеральных директоров гражданской авиации по глобальной стратегии в сфере безопасности полетов. О реализации мер по противодействию актам незаконного вмешательства в деятельность гражданской авиации в государствах-участниках соглашения о гражданской авиации и об использовании воздушного пространства. Монреаль, 2006, DGCA/06-IP/14 6/3/05
6. Приложения к Конвенции о международной гражданской авиации 1-18. Комментарии. <http://sklad-zakonov.narod.ru/asmap/convMGA.htm>
7. Приложение 17 к Конвенции о международной гражданской авиации. Безопасность. Защита международной гражданской авиации от актов незаконного вмешательства / Международные стандарты и Рекомендуемая практика. ИКАО, изд. 8, 2006

8. Прозоров С.Е., Зубков Б.В. Авиационная безопасность: Учебное пособие. М.: Московский Государственный Технический Университет ГА. 2004
9. Прокофьев Н.В. Многосторонние международные договоры в сфере борьбы с международным терроризмом: Дисс.на соис.уч.ст. к.ю.н. М., 2005
10. Протокол о борьбе с незаконными актами насилия в аэропортах, обслуживающих международную авиацию. 24 февраля 1988 г., Монреаль // Международная Организация Гражданской Авиации, Doc 9518
11. Руководство по обучению в области человеческого фактора. Doc 9683-AN/950 ИКАО, издание 1, 1998
12. Халимова Г.Р. Международно-правовая регламентация безопасности гражданской авиации / Дисс. на соис.уч.ст. к.ю.н. Казань, 2007.

Mürşüdova Samirə

Beynəlxalq mülki aviasiya fəaliyyətinə qanunsuz müdaxilə aktları

Xülasə

Bu məqalə mülki aviasiya fəaliyyətinə qanunsuz müdaxilə aktlarının tədqiqinə və bu sahədə olan beynəlxalq-hüquqi aktların təhlilinə həsr olunmuşdur. Müəllif qeyd edir ki, aviasiya təhlükəsizliyinin təmini aşağıda göstərilən istiqamətlərə yönəlir: preventiv tədbirlərin effektivliyinin yüksəldilməsi məqsədi ilə aviasiya təhlükəsizliyinə qarşı yönələn təhlükələrin hərtərəfli təhlili; meydana çıxan təhlükələrin qarşısını almaq üçün aviasiya təhlükəsizliyi sahəsində mövcud olan normativ sənədlərə daimi nəzarət etmək; təhlükəsizliyin yüksək dərəcəsinin saxlanılması şərti ilə sərnişinlərə baxış və nəzarət proseslərinin sürətləndirilməsi.

Murshudova Samira

Acts of unlawful interference against international civil aviation

Summary

This article is devoted to the investigation of acts of unlawful interference to civil aviation, the analysis of the international legal acts in this field. The author notes that aviation security is directed to the following areas: thorough analysis of the new and emerging threats to aviation security in order to enhance the effectiveness of preventive action against them; continuous monitoring and improvement of the existing normative documents in the field of aviation security in order to ensure their compliance with new and emerging threats; acceleration of the control and inspection of passengers while maintaining the highest level of security.

Rəyçi: h.e.d. Ə.Əliyev

Təqdim edən: h.ü.f.d. H.Eyvazov

21-24 апреля 2014 года в Азербайджанскую Республику состоялся визит делегации Высшего Могилевского Колледжа МВД Республики Беларусь под руководством первого заместителя начальника, полковника милиции Лазаковича Евгения Леонидовича.

Делегация в составе Лазаковича Е.Л., а также заместителя начальника кафедры государственного и уголовного права, майора милиции Веремеенко Виталия Михайловича, начальника цикла по спецдисциплинам Центра Совершенствования Руководящего Состава и Специалистов МВД Республики Беларусь, подполковника милиции Блинникова Александра Николаевича, научного сотрудника группы научных исследований Могилевского Высшего Колледжа Адыгезалова Аслана Фахраддиновича была встречена в Международном аэропорту имени Гейдара Алиева и размещена в оздоровительном комплексе «Хазри» МВД Азербайджана.

Второй день визита был более продуктивен. Сперва гости посетили могилу Общенационального Лидера Гейдара Алиева на Почетной Аллее, возложили цветы к его памятнику, Аллею Шахидов, где возложили цветы у Вечного Огня.

После возвращения гости ознакомились с материально-технической базой Академии,

посетили Центр Гейдара Алиева, спортивные и лекционные залы.

В соответствии с программой визита, на третий день гости посетили Площадь Государственного Флага, осмотрели музей, демонстрирующий государственные атрибуты. Далее гости побывали в Ичери Шехер (древняя часть Баку), ознакомились со старинными памятниками архитектуры и современными комплексами (Башня пламени).

Далее, после возвращения в академию, в совещательном зале состоялась двухсторонняя встреча между начальником академии, генерал-майором полиции Назимом Алиевым и первым заместителем начальника Могилевского Высшего Колледжа, полковником милиции Лазаковичем Евгением Леонидовичем. Во время встречи начальник Академии Полиции указал на важность интенсивного развития международного сотрудничества и наличие межгосударственных договоров о развитии двухстороннего сотрудничества, дружественных отношений и обмена опытом.

В своем выступлении господин Лазакович Евгений Леонидович поблагодарил начальника академии за гостеприимный и радушный прием и указал на значимость состоявшегося визита в деле расширения двухстороннего развития между нашими учебными заведениями.

Указанная встреча была оценена как вклад в развитие деловых, дружественных отношений и взаимовыгодного обмена опытом между органами внутренних дел обеих стран.

В последний день визита в конференц-зале академии состоялась встреча делегации с профессорско-преподавательским составом академии.

Nazim Əliyev,

*Azərbaycan Respublikası DİN-in Polis Akademiyasının rəisi,
polis general-mayoru, hüquq elmləri üzrə fəlsəfə doktoru*

QLOBALLAŞMA ŞƏRAİTİNDƏ REGIONAL CİNAYƏTKARLIQ: PROBLEMLƏR VƏ HƏLLİ YOLLARI

UOT 34:343.213.3

Açar sözlər: *cinayətkarlığın kriminoloji tədqiqi, regional kriminoloji tədqiq, cinayətkarlığın proqnozlaşdırılması, cinayətlərin səbəbləri.*

Ключевые слова: *криминологическое изучение преступности, региональное криминологическое исследование, прогнозирование преступности, причины преступлений*

Key words: *the criminological analyze of criminality, regional criminological analyze, the prognosis of criminality, the reasons of crimes.*

Mürəkkəb və ziddiyyətli xarakter daşıyan qloballaşma çoxsaylı sosial, iqtisadi, hüquqi, psixoloji, texniki xarakterli problemlərin yaranmasına səbəb olmuş, siyasətçilər, hüquqşünaslar, iqtisadçılar, sosioloqlar, psixoloqlar və digərləri tərəfindən qızgın müzakirə obyektinə çevrilmişdir.

Qloballaşmanın müsbət və mənfi nəticələrinin, dünyəvi proseslərdən irəli gələn risklərin qiymətləndirilməsinə çoxsaylı kitablar, monoqrafiyalar həsr olunmuşdur. Müxtəlif elm sahələrinin mütəxəssisləri, hüquqşünaslar, siyasətçilər, sosioloqlar, iqtisadçılar tərəfindən yazılmalarına baxmayaraq onların əksəriyyətində dünyanın qloballaşmasının, bir tərəfdən obyektiv və qaçılmaz olduğu, digər tərəfdən isə qloballaşmanın özündə eyni vaxtda dünya sivilizasiyası üçün məhvedici nəticələr doğuran neqativ proseslərin də daşıyıcısı ola biləcəyi göstərilir. Qloballaşmadan yazan müəlliflər nadir hallarda ona münasibətdə neytral mövqe tuturlar. Onlar bir qayda olaraq ya onunla bağlı üstünlüklərə və imkanlara, ya da onunla bağlı təhdidlərə və risklərə diqqət yetirirlər.

Azərbaycan Respublikası Prezidenti İlham Əliyevin 29 dekabr 2012-ci tarixli fərmanı ilə təsdiq edilmiş «Azərbaycan 2020: gələcəyə baxış» İnkişaf Konsepsiyasında xüsusi olaraq qeyd edilir: «XXI əsrin ilk onilliyində sürətlə inkişaf edən və yayılan informasiya və kommunikasiya texnologiyaları, bununla bağlı yeni vüsət almış qloballaşma prosesləri ölkələrin sosial-iqtisadi həyatına ciddi şəkildə təsir etməkdədir».

Konsepsiyada müasir dövrümüzün əsas çağırışları qeyd olunmuş, geniş imkanlarla yanaşı,

qloballaşmanın özü ilə böyük riskləri də gətirdiyi göstərilmişdir.

Qloballaşma prosesi dünyəvi miqyas alan bir sıra risklərin, dünyanı təhdid edən neqativ hadisələrin, o cümlədən cinayətkarlığın sistemli və detallaşdırılmış kriminoloji təhlilini, cinayətkarlığın beynəlxalq və regional problemlərinin öyrənilməsinə zəruri edir.

Qloballaşmanın təsiri altında cinayətkarlığın struktur və dinamikasında, kəmiyyət və keyfiyyət parametrlərində bir sıra dinamik dəyişikliklər baş vermiş, cinayətkarlıq getdikcə daha da mütəşəkkilləşmiş, trasmilliləşmiş, korrupsiyalanmış və intellektuallaşmışdır.

Lakin ölkəmizdə aparılan çoxşaxəli və geniş-miqyaslı islahatlar cinayətkarlığa qarşı mübarizə işinə təsir edərək hüquq-mühafizə fəaliyyətinin də effektiv təşkilinə münbit zəmin yaratmışdır. İctimai-siyasi sabitliyin qorunması və vətəndaşların təhlükəsizliyinin təmin edilməsində daxili işlər orqanlarının müstəsna rolu vardır.

Xüsusilə qeyd etmək lazımdır ki, polis əməkdaşlarının peşəkarlığı və gərgin əməyi nəticəsində 2013-cü ildə bütün uçot subyektləri üzrə qeydə alınmış 22381 (2012-ci illə müqayisədə +2,2%) cinayətin 85,3 %-inin açılması təmin edilmişdir.

Daxili işlər və prokurorluq orqanları üzrə qeydə alınmış cinayətlər 1 faiz azalaraq 20465 fakt təşkil etmişdir. Onların 52,7 %-i (10781) az ağır, 33,1 % (6774) böyük ictimai təhlükə törətməyən və 14,2% (2910) ağır və xüsusilə ağır növlərə aiddir. Cinayətlərin 20,3 % (4155) şəxsiyyət əleyhinə, 42,4 % (8675) iqtisadi fəaliyyət sahəsində, 33,8 % (6911) ictimai təhlükəsizlik və ictimai qayda əleyhinə, 3,5 % (722) dövlət hakimiyyəti əleyhinə olanlar təşkil etmişdir.

Cinayətlərin strukturunda şəxsiyyət əleyhinə olanlar 36,2 % (-2358), o cümlədən adam öldürməyə cəhdlər 14,6 % (-12) azalmışdır. Ağır və xüsusilə ağır cinayətlərin (83,2 %), o cümlədən qəsdən adam öldürmələrin (95 %), quldurluqların (81,1 %), hədə-qorxu ilə tələb etmələrin (96,2 %) açılması xeyli yaxşılaşmış, habelə keçmiş illərdən bağlı qalmış 326, o cümlədən 70 ağır və xüsusilə ağır cinayət açılmışdır.

Həyata keçirilmiş əməliyyat-axtarış tədbirləri nəticəsində 80 (-9) insan alveri və 4 (+2) məcburi

əmək cinayəti aşkarlanmış, 12 nəfərdən ibarət 5 cinayətkar qrup zərərsizləşdirilmişdir. Bu hüquqazidd əməllərin qurbanı olan 56 şəxs (onlardan 41 qadın) müəyyən edilmişdir.

Lakin cinayətkarlıq da cəmiyyət kimi canlı və dəyişkəndir. Cəmiyyətdə baş verən dəyişikliklər cinayətkarlığın inkişafına təsir edir. Qloballaşma və ictimai münasibətlərin dinamik inkişafı yeni-yeni cinayət növlərinin yaranmasına, keyfiyyət və kəmiyyət göstəricilərinin dəyişməsinə səbəb olmuşdur.

Qloballaşma şəraitində sistemli, mürəkkəb və çoxaspektli olmaqla sosial, hüquqi, iqtisadi, psixoloji və digər çalarlar daşıyan hadisə kimi cinayətkarlıq yeni keyfiyyətlər daşımağa başlamış, onun strukturunda bir sıra ciddi dəyişikliklər baş vermiş, insan alveri, kibercinayətkarlıq, insan orqanları ilə qanunsuz ticarət, qeyri-qanuni miqrasiya və sair kimi trasmilliləşmiş mütəşəkkil cinayətkarlığın forma və növləri daha dinamik inkişaf etməyə, miqyasca genişlənməyə başlamışdır (1, s. 241-255).

Təsadüfi deyildir ki, narkotiklər və cinayətkarlıq üzrə BMT İdarəsinin icraçı direktoru Antonio Mariya Kosta 2011-ci ilin iyulunda «Cinayətkarlığın qloballaşması: trasmilliləşmiş mütəşəkkil cinayətkarlığın təhdidlərinin (təhlükəliliyinin) qiymətləndirilməsi» adlı BMT-nin yeni məruzəsini təqdim edərkən qeyd etmişdir ki, «mütəşəkkil cinayətkarlıq qlobal xarakter kəsb etmiş, qüdrətli iqtisadi və hərbi gücə çevrilmişdir».

Bir çox ölkələrdə kompüter məlumatlarından, texnologiyalardan və sistemlərdən istifadə etməklə həyata keçirilən cinayətkar fəaliyyətin aktivləşməsi müşahidə olunmaqdadır. Maliyyə və kommərasiya informasiyasının oğurlanması; fərdi məlumatların talanması, qlobal İnternet şəbəkəsindən istifadə etməklə dələduzluq, ziyanverici viruslar və proqramları yaymaq təhdidi altında hədə-qorxu gəlmə, kredit kartları haqqında informasiyadan qanunsuz istifadə etmə və sair kimi əməllər göstərir ki, trasmilliləşmiş cinayətkarlıq getdikcə daha yeni fəaliyyət sahələrini, bu halda informasiya sferasını əhatə edir (2).

Dünyada mütəşəkkil cinayətkarlığın mürəkkəb şəbəkə strukturlarının misli görünməmiş formalaşması da baş verir. Kriminal birliklər trans-

milli strateji ittifaqlar yaradır ki, onlara da qarşılıqlı beynəlxalq və regional səviyyədə dövlətlər tərəfindən əlaqələndirilmiş səylərin həyata keçirilməsini tələb edir. Bu gün transmilli cinayətkarlıq genişmiqyaslı və gəlirli biznesə çevrilmişdir. BVF-nin məlumatlarına görə, cinayətkar qruplaşmaların əllərində olan maliyyə vəsaitlərinin ümumi həcmi 1-1,8 trilyon dollar təşkil edir (3).

Hər il dünyada 100 milyondan artıq cinayət törədilir, 100 min əhaliyə orta hesabla 8 min cinayət qeydə alınır. Real cinayətkarlıq isə ən azı bu rəqəmlərdən 2 dəfə çoxdur. Yüksək rifah vəziyyəti ilə səciyyələnən Avropanın bəzi meqapolislərində (məsələn, Berlində), 100 min əhaliyə 16 min cinayət qeydə alınır. Böyük Britaniya DİN-in məlumatlarına görə 2000-ci ildə bu ölkədə 12.9 milyon cinayət qeydə alınmışdır. Böyük Britaniyanın daxili işlər naziri D.Blanket bu rəqəmlərə münasibət bildirərkən demişdir: «Belə çıxır ki, praktiki olaraq ölkə əhalisinin hər 4 nəfərindən biri cinayət qurbanıdır (4, s. 9-10).

BMT-nin rəsmi sənədlərində dünyada əhalinin illik artımı 1-1,2 %, cinayətkarlığın illik artımı isə təxminən 5 % təşkil etdiyi bildirilir.

Son 30 ildə dünyada cinayətkarlıq 4 dəfə, o cümlədən keçmiş SSRİ ərazisində və ABŞ-da 8, Böyük Britaniya və İsveçdə 7, Fransada 6, Almaniya 4, Yaponiyada isə 2 dəfə artmışdır.

İspan «El Pais» nəşrinin jurnalistləri dünyanın 91 ölkəsində 50 qanunsuz fəaliyyət növünü araşdırmışlar.

Ən gəlirli beş qanunsuz kriminal fəaliyyət növü sırasında narkobiznes, dərman vasitələrinin saxtalaşdırılması, kontrafakt elektronikanın istehsalı və oyun biznesi ilk üç yeri tutur (5).

Ümumilikdə, ən gəlirli kriminal biznes, qanunsuz cinayətkar fəaliyyət növləri sırasında göstərilir: 1) narkobiznes (marixuana – 141,8 mlrd. ABŞ dolları; kokain – 85 mlrd. dollar; heroin 85 mlrd. dollar); 2) dərman vasitələrinin saxtalaşdırılması – 200 mlrd. dollar; 3) fahişəlik – 187,7 mlrd. dollar; 4) kontrafakt elektronika – 169 mlrd. dollar; 5) qanunsuz oyun biznesi – 140 mlrd. dollar; 6) kompüter proqramlarının piratlığı – 63 mlrd. dollar; 7) kinofilmlərin piratlığı – 58 mlrd. dollar.

Ciddi narahatlıq doğuran statistika uşaq alveri ilə bağlıdır. Ekspertlər, bir uşağın «qiymətinin» Nigeriyada - 6.400, Çində - 7.800 (oğlan uşağı – 14.773), Malayziya – 6.588, Şimali Qafqazda (Rusiya) – 17.500, Qanada – 350 (50 valideynə, 300 isə satıcıya verilir) ABŞ dolları olduğunu göstərirlər.

İnsan orqanları ilə qanunsuz ticarət də gəlirli kriminal biznes növlərindən biridir. Böyrək donoruna verilən orta məbləğ 5000 dollar təşkil edir (Keniya 650 dollar), halbuki müştəri bundan ötrü 150 000 dollar pulundan keçməli olur (6).

2000-2011-ci illəri əhatə edən dövr ərzində Mərkəzi Amerikanın 7 ölkəsində törədilən qəsdən adam öldürmə cinayətlərinin səviyyəsi 2 dəfə artmış, hər 100 min əhaliyə 2000-ci ildə 22 adam öldürmə faktı qeydə alındığı halda, 2011-ci ildə bu rəqəm 44-ə qədər yüksəlmişdir. Yeni əsrin ilk onilliyində Mərkəzi Amerika dünyanın ən kriminal regionlarından birinə çevrilmişdir.

Orta hesabla il ərzində 100 min əhaliyə Qondurasda 85,6, Salvadora isə 68,5 qəsdən adam öldürmə faktı qeydə alınır. Kosta-Rika Mərkəzi Amerikanın bu sahədə vəziyyətin daha yaxşı olduğu ölkələrdəndir – burada əhalinin 100 min nəfərinə 9,7 qəsdən adam öldürmə düşür (7). BMT-nin Narkotiklər və cinayətkarlıq idarəsinin açıqladığı rəsmi məlumatlara görə 2010-cu ildə Mərkəzi Amerika ölkələrində qeydə alınan 18,5 min qəsdən adam öldürmə faktlarının 65 %-i narkotiklərin tranziti ilə məşğul olan mütəşəkkil cinayətkar dəstələr tərəfindən törədilmişdir (8).

43 milyon əhalinin yaşadığı Mərkəzi Amerika ölkələrində 10 il ərzində cinayət nəticəsində 168 min insan həyatından məhrum olmuşdur. Qəsdən adam öldürmə faktlarının 87 %-i isə bu regionun Honduras, Salvador və Qvatemala kimi ölkələrində qeydə alınmışdır.

Bu qorxunc rəqəmlər təkcə bu növ cinayətlər üçün xarakterik deyildir. Adam oğurluğu, qanunsuz miqrasiya, insan alveri kimi cinayətlərdə də eyni mənzərə müşahidə olunur (9).

XX əsrin 90-cı illərində keçmiş SSRİ ərazisində yaranmış müstəqil dövlətlərdə, yəni MDB regionunda da cinayətkarlığın vəziyyəti, strukturu və dinamikasında, cinayətkarlığın səviyyəsində bir sıra neqativ meyillər müşahidə olunmaqdadır. Məsələn, yaxın qonşumuz olan

Rusiyada rəsmi məlumatlara görə ildə 3 milyona qədər cinayət törədilir. Müxtəlif ekspertlərin rəyinə görə latent hissəsini nəzərə almaqla Rusiyada cinayətkarlığın səviyyəsi ildə 15 milyon cinayət həddini aşıb (10, s. 836-838).

Beləliklə, dünyada, onun ayrı-ayrı regionlarında cinayətkarlığın vəziyyəti, strukturu və dinamikasında bir sıra təhlükəli meyllərin (cinayətkarlığın transmilliləşməsi, ağır və xüsusilə ağır cinayətlərin, qadın cinayətkarlığının xüsusi çəkisinin artması, dini birliklərin üzvləri tərəfindən törədilən kriminal əməllərin sayının artması (11, s. 13) və s.) qeydə alındığı, kriminal fəaliyyətin kibercinayətlər, insan alveri, insan orqanları və toxumaları ilə qanunsuz ticarət və sair kimi yeni forma və növlərinin yarandığı müasir qloballaşan dünyada bu neqativ sosial-hüquqi hadisə ilə mübarizənin strategiya və taktikası ilə bağlı problemlər kompleksi xüsusi önəm və aktualıq kəsb etməyə başlamış, «cinayətkarlığın kriminoloji analizində yeni elmi-nəzəri, metodoloji və metodiki yanaşmaların işlənilib hazırlanması zəruriliyi meydana gəlmişdir» (12, s. 4-5).

Kriminologiya elmində yaranan yeni elmi-praktiki yanaşmalardan biri də cinayətkarlığın coğrafi-kriminoloji tədqiqi ilə bağlıdır.

Coğrafi-kriminoloji tədqiqatlar cinayətkarlığın və onu determinə edən hadisə və proseslərin daha dərin idrakına, sosial-iqtisadi, sosial-demoqrafik, mədəni-etnik və digər xarakteristikalarına görə müxtəlif olan regionlarda kriminal əməlləri doğuran halları, səbəb və şəraitlər kompleksi-

ni, meylləri və qanunauyğunluqları daha dəqiq müəyyən etməyə, bu qanunauyğunluqlarda ümumi və xüsusi fərqləndirməyə, son nəticədə isə regional cinayətkarlıqla mübarizə üzrə strateji və taktiki xarakterli tədbirləri işləyib hazırlamağa imkan verir (13, s. 5).

Regional-coğrafi kriminoloji analiz əsasında ayrı-ayrı ərazi vahidlərində cinayətkarlığın vəziyyətinə, struktur və dinamikasına sosial, iqtisadi, demoqrafik, psixoloji, hüquqi, təşkilati, texniki və s. xarakterli amillərin nə dərəcədə təsir göstərdiyi, cinayətkarlığı xarakterizə edən ayrı-ayrı statistik göstəricilərin və parametrlərin şəhər və kənd rayonlarının, yaşayış məntəqələrinin funksional tipindən necə asılı olduğu müəyyən edilə bilər. Məhz belə bir baza əsasında regionların spesifik xüsusiyyətləri və sosial-iqtisadi inkişaf meylləri nəzərə alınmaqla konkret regionda və ya şəhərdə cinayətkarlığın, onun ən təhlükəli və geniş yayılmış forma və növlərinin profilaktikası üzrə xüsusi-kriminoloji yönümlü tədbirlər kompleksini, regional proqramları işləyib hazırlamaq və həyata keçirmək mümkündür (14, s. 31).

Hər bir regionda cinayətkarlığı determinə edən ümumi amillərlə yanaşı bir sıra xüsusi, konkret region üçün səciyyəvi olan kriminogen amillər kompleksi də mövcuddur. Ərazi-kriminoloji tədqiqatların əsas məqsəd və vəzifəsi də konkret regionlarda cinayətkarlığı determinə edən kriminogen və antikriminogen amillərin məcmusunun müəyyən edilməsidir (15, s. 11-12).

Ədəbiyyat:

1. Глинкина С.П. Теневая экономика в глобализирующемся мире / Постсоциалистические страны в условиях глобализации. М., 2001, с. 241-255.
2. Шерстюк В.П. Угроза международной информационной безопасности в условиях формирования глобального информационного общества и направления сотрудничества / www/crime.vl.ru
3. Патрушев Н.П. Транснациональная преступность, взаимосвязь наиболее опасных ее видов – терроризма, наркотрафика, нелегальной миграции, незаконного оборота оружия и радиоактивных материалов, пиратства / www/crime.vl.ru
4. Лунеев В.В. Права человека и преступность в глобализирующемся мире, с.9-10.
5. Пять наиболее прибыльных видов незаконной деятельности // www/crime.vl.ru
6. Пять наиболее прибыльных видов незаконной деятельности // www/crime.vl.ru

7. Центральная Америка – самый криминальный регион в мире / www.inosmi.ru/world/20130715/210967281.html
8. Глобальные наркотрафики оказывают крайне негативное влияние на политическую обстановку всего мира//www.zrpress.ru/web/2012/
9. Центральная Америка – самый криминальный регион в мире / www.inosmi.ru/world/20130715/210967281.html
10. Лунеев В.В. Курс мировой и российской криминологии: учебник. В 2 т. Т. 1. Общая часть. М., 2011, с. 836-838
11. Кулагин А.В. Территориальная дифференциация преступности в субъекте Российской Федерации на примере Самарской области. Автореф. дисс... канд. геогр. наук. Воронеж, 2009, с.13
12. Ростов К.Т. Методология регионального анализа преступности в России. Автореф. дисс.....докт. юрид. наук. СПб., 1998, с.4-5.
13. Долгова А.И. Теоретические посылыки и общие итоги изучения территориальных различий преступности и их причин / Территориальные различия преступности и их причины. Сб.н.тр. М., 1987, с. 5.
14. Ваничкин Д.Е. Криминологическая характеристика и предупреждение преступности в регионе. Диссерт....канд. юрид. наук. Ставрополь, 2004, с. 31
15. Шульга В.И. Основные тенденции преступности и ее предупреждение в Дальневосточном регионе. М., 1995, с. 11-12.

Назим Алиев

Вопросы регионального изучения преступности

Резюме

Одним из неотъемлемых компонентов криминологического исследования является изучение региональной преступности. Общее криминологическое изучение преступности также создает общность в профилактических мероприятиях. Автор указывает значение исследования региональной преступности и различные аспекты его изучения.

Nazim Aliev

The regional analyze of criminality

Summary

One of the main components of criminological analyze is the regional analyze of criminality. The general criminological analyze of criminality makes the grounds in preventive measures itself. The author mentions the importance of the regional analyzing of criminality and decides that the various aspects of learning give the concrete combating measures and their executing.

**Rəyçi: h.e.d., prof. Kamil Səlimov,
Təqdim edən: h.ü.f.d. Xanlar Bayramzadə**

Əliyev Namiq Qədir oğlu,
Bakı Dövlət Universitetinin "Cinayət hüququ və
kriminologiya" kafedrasının magistrantı

CİNAYƏT HÜQUQUNDA CİNAYƏTLƏRİN TƏSNİFATI HAQQINDA

UOT 34:343.221.5

CİNAYƏT HÜQUQU VƏ
KRIMINOLOGIYA

Açar sözlər: *cinayət hüququ, cinayətlərin təsnifatı, ağır cinayətlər, xüsusilə ağır cinayətlər, az ağır cinayətlər, cinayətlərin kateqoriyaları.*

Ключевые слова: *уголовное право, классификация преступлений, тяжкие преступления, особо тяжкие преступления, менее тяжкие преступления, категории преступлений.*

Keywords: *criminal law, the classification of crimes, grave crimes, especially grave crimes, crimes of average gravity, categories of crimes.*

30 dekabr 1999-cu il tarixdə qəbul edilən Azərbaycan Respublikasının Cinayət Məcəlləsi (CM) insan hüquq və azadlıqlarının prioritetliyinə dair konstitusiya müddəalarının həyata keçirilməsini, ilk növbədə, cinayət törətmiş şəxslərin məsuliyyətinin diferensiasiyası və cəzasının fərdiləşdirilməsi institutları ilə əlaqələndirdi. 1999-cu il CM qanunvericilik tarixində ilk dəfə olaraq cinayətlərin təsnifatını tam həcmdə (mad. 15) müəyyən etdi. Qeyd etmək lazımdır ki, cinayət qanununun bu yeniliyi cinayət qanunvericiliyinin ümumi hissəsinin bir çox ənənəvi institutlarının məzmununu dəyişdi, habelə cinayət-prosessual və cəza-icra hüququna mühüm təsir göstərdi.

Belə ki, CM-in xüsusi hissəsində məsuliyyəti müəyyən olunan bütün cinayət əməlləri (mad. 100-353) ictimai təhlükəliliyin xarakteri və dərəcəsiindən asılı olaraq dörd kateqoriyada fərqləndirilir: böyük ictimai təhlükə törətməyən (mad. 15.2); az ağır (mad. 15.3); ağır (mad. 15.4) və xüsusilə ağır (mad. 15.5) cinayətlər. Və ən əsası, bu və ya digər cinayət əməllərinin müəyyən kateqoriyaya aid edilməsi onun törədildiyi halda yaranacaq cinayət-hüquqi nəticələrin geniş

dəstini müəyyən edir ki, bu da yekunda cinayət məsuliyyətinin diferensiasiyasını və cəzanın fərdiləşdirilməsini təmin edir (3).

Elmi təsnifat insanın nəzəri və təcrübi fəaliyyəti üçün böyük əhəmiyyət kəsb edir. O, elmin empirik biliklərin nizamsız yığılı pilləsindən nəzəri sintez, sistemli yanaşma səviyyəsinə qalxmasına mühüm təkan verir. Heç bir sistemi təşkil edən ünsürlər arasında ciddi sərhədlər, keçidlər mövcud deyildir və bu fakt gerçəkliyin ayrılmaz xassəsi kimi, istənilən sistemləşdirmə zamanı nəzərə alınır. Məhz həmin qanunauyğunluğa əsaslanmaqla təsnifat müxtəlif obyektlərin sinifləri arasında mövcud olan əlaqələri qeydə alır, hər bir sinfə məxsus olan xassələri fərqləndirir və bunun əsasında, obyektin sistem daxilindəki yerini müəyyənləşdirir. Ona görə də, cinayətlərin definisiyası (anlayışı), sosial-hüquqi təzahür kimi mahiyyət və xassələrinin aşkarlanması məsələləri onların düzgün təsnifata salındığı halda daha uğurla həll edilir. İstənilən predmet və ya təzahürlər məcmusunun diferensiasiyasının mükəmməllik dərəcəsini müəyyən edən əsas şərt birinci növbədə onun əsaslılığından, ikincisi isə diferensiasiya əsasının (meyarının) seçilməsindən asılıdır. Cinayətlərin təsnifatı ona görə vacibdir ki, cinayət anlayışı ilə əhatə olunan əməllər bir-birindən ictimai təhlükəliliyin xarakter və dərəcəsinə görə əhəmiyyətli surətdə fərqlənirlər (6).

İctimai təhlükəlilik cinayətlərin mühüm müəyyənedici əlamətidir. Cinayət əməllərinin ictimai təhlükəliliyini keyfiyyət baxımından müqayisə etməyə imkan verən təhlükəlilik göstəriciləri cinayət əməlini obyektiv və subyektiv cəhətdən səciyyələndirən müxtəlif hallardan (qəsd obyektinin mühümlüyü, cinayət nəticəsində vurulan

ziyanın həcmi, təqsirin forması, cinayətkarın şəxsiyyəti, cinayət törədilməsinin motiv və məqsədləri, yeri, vaxtı, üsulu, şəraiti və s.) asılıdır (4). Qeyd olunduğu kimi, ictimai təhlükəlilik cinayətin əsas, mühüm (maddi) əlamətidir. Məhz bu səbəbdən, cinayətlərin ictimai təhlükəliliyin xarakter və dərəcəsinə görə fərqli ağırlıq dərəcəli kateqoriyalara bölünməsi məntiqli səciyyəsinə görə təbii təsnifat hesab olunur.

Bununla belə fikrimizcə, CM-in 15.1-ci maddəsində cinayətlərin təsnifatının meyarı düzgün ifadə olunmamışdır. Belə ki, «xarakterindən və ictimai təhlükəlilik dərəcəsiindən asılı olaraq» ifadəsində sözlərin yerləri dəyişilməli və belə oxunmalıdır: «ictimai təhlükəliliyin xarakteri və dərəcəsiindən asılı olaraq». Fikrimizi bir daha təsdiq etmək üçün qeyd edək ki, göstərilən termin sovet cinayət hüququndan keçmişdir və rus dilində «характер и степень общественной опасности» kimi ifadə olunur (5).

CM-in 15-ci maddəsində maddi (əməllərin ictimai təhlükəliliyinin xarakteri və dərəcəsi) və formal əlamətləri (təqsirin forması və tipik sanksiyanın həddləri) birləşdirmək yolu ilə ayrı-ayrı cinayət kateqoriyalarının spesifik səciyyələri göstərilmişdir (3). Tipik (mad. 15) və konkret (mad. 100-353) sanksiyalarda nəzərdə tutulmuş cəzanın növü və ölçüsü müvafiq olaraq hər bir cinayət kateqoriyasının və müxtəlif cinayətlərin ictimai təhlükəliliyinin ən konkret və yığcam göstəriciləridir. Sanksiya cinayətin əsas maddi əlamətini – ictimai təhlükəliliyini əks etdirir ki, onun da xarakteri və dərəcəsi cinayətlərin təsnifatının məzmununu təşkil edirlər.

1999-cu il CM-i qüvvəyə mindikdən sonra dəfələrlə əlavə və dəyişikliklərə məruz qalmışdır. Belə ki, 1 sentyabr 2000-ci ildən 1 yanvar 2013-cü ilə qədər olan müddətdə CM-in Xüsusi hissəsinə xeyli yeni maddə əlavə olunmuş, üç maddə, daha doğrusu, 173-cü (yetkinlik yaşına çatmayanların alqı-satqısı), 241-ci (narkotik vasitələrin və ya psixotrop maddələrin qanunsuz dövriyyəsiindən əldə edilmiş pul vəsaitini və ya digər əmlakı leqallaşdırma) və 132-ci (döymə) maddələr çıxarılmışdır. Bir sıra maddələrə yeni tərkiblər əlavələr olunmuş (məsələn, mad. 138.3

və 138.4, 263.1-1 və s.), digər maddələr yeni redaksiyada verilmiş (məsələn, mad. 214, 308, 311 və s.) və ya sanksiyaları dəyişdirilmişdir (məsələn, mad. 216, 263.2 və s.). Ümumilikdə, CM-in ilkin redaksiyasında Xüsusi hissəyə 537 cinayət tərkibi daxil idisə, 1 yanvar 2013-cü ilə olan vəziyyətdə bu rəqəm 633 tərkib təşkil etmişdir.

Cinayətlərin təsnifatı institutuna (CM-in 15-ci maddəsinə) 2 iyul 2001-ci il tarixli qanunla dəyişiklik edilmişdir: cinayətlərin kateqoriyalarını müəyyən edən tipik sanksiyaların sərhədləri dəyişdirilmişdir. Belə ki, azadlıqdan məhrum etmə cəzasının yuxarı həddi yeddi ildən (ilkin redaksiyada – beş il) artıq olmayan əməllər az ağır cinayətlər, azadlıqdan məhrum etmə cəzasının yuxarı həddi on iki ildən (ilkin redaksiyada – on il) artıq olmayan əməllər ağır cinayətlər hesab olunur (2). Hüquq elmində belə bir fikir mövcuddur ki, CM-in 15-ci maddəsinə cinayət hüququnun nəzəriyyə və təcrübəsinə əsaslanmayan və beləliklə, süni xarakter daşıyan dəyişikliklər edilmişdir (5, s. 280). Belə ki, qanun cinayət kateqoriyalarının məzmununu dəyişdirməklə xüsusilə ağır cinayətlərin dairəsini daraltmış, əvəzində müvafiq olaraq az ağır cinayətlərin kateqoriyasını genişləndirmişdir. Digər tərəfdən, kateqoriya sərhədlərinin dəyişdirilməsi onların məzmununun həm keyfiyyət, həm də kəmiyyət baxımından dəyişməsinə şərtləndirir. Bunun nəticəsidir ki, hazırda bir çox əməllərin ictimai təhlükəliliyinin xarakteri və dərəcəsi onların sanksiyalarına əsasən aid edildikləri kateqoriyalara uyğun gəlmir. Məsələn, xüsusilə ağırlaşdırıcı hallarda xuliqanlıq (mad. 221.3) 2 iyul 2001-ci il tarixdən sonra az ağır cinayətlər kateqoriyasına aid edilmişdir, halbuki nəinki xüsusilə ağırlaşdırıcı hallarda, hətta ağırlaşdırıcı hallarda xuliqanlıq 1960-cı il CM-in 7-1-ci maddəsində ağır cinayətlər kimi müəyyən olunmuşdur. Beləliklə, CM-in ümumi hissəsinin 15-ci maddəsində cinayət hüququnun bir çox institutlarına təsir göstərən qlobal dəyişikliklər edərək qanunverici eyni zamanda xüsusi hissənin müvafiq maddələrinin sanksiyalarını həmin dəyişikliklərə uyğunlaşdırmalı idi.

İstifadə edilmiş mənbələr:

1. Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyası. Bakı: Biznes xəbərləri, 2012, 64 s.
2. Azərbaycan Respublikasının Cinayət Məcəlləsi. Bakı: Hüquq ədəbiyyatı, 2012, 314 s.
3. Ağayev İ.B. Cinayət hüququ. Ümumi və Xüsusi hissə, Bakı: Nurlar, 2010, 832 s.
4. Səməndərov F.Y. Cinayət hüququ. Ümumi hissə. Bakı: Digesta, 2013, 720 s.
5. Səmədova Ş.T. Cinayətlərin kateqoriyaları. Bakı: Adiloğlu, 2007, 312 s.
6. Курс уголовного права: в пяти томах. Общая часть. Учение о преступлении. Т. 1 / Под ред. Н.Ф.Кузнецовой, И.М.Тяжковой. М.: Зерцало, 1999, 592 с.

Алиев Намик**О классификации преступлений в уголовном праве****Резюме**

Институт классификации преступлений на категории является новым в действующем уголовном законодательстве Азербайджанской Республики, и, как всякий новый институт, нуждается в теоретическом и практическом изучении. Статья посвящена анализу института классификации преступлений в Уголовном Кодексе Азербайджанской Республики 1999 года.

Aliyev Namik**The classification of crimes in the criminal law****Summary**

Institute for the classification of crimes in category is new in the current criminal legislation of the Republic of Azerbaijan, and as every new Institute in need of theoretical and practical study. The article is devoted to the analysis of the Institute classification of crimes in the Criminal Code of the Republic of Azerbaijan, 1999.

Рәүҗи: h.e.d., prof. Mahir Əhmədov
Təqdim edən: h.ü.f.d. Cabir Quliyev

Məmmədli İmrəli Fətəli oğlu,

Azərbaycan Respublikası DİN-in Polis Akademiyasının "Cinayət hüququ" kafedrasının rəisi, polis polkovniki, hüquq üzrə fəlsəfə doktoru

Konopelski Viktor Yaroslavoviç,

Ukrayna DİN-in Odessa Dövlət Universitetinin "Cinayət hüququ və kriminologiya" kafedrasının rəisi, milis polkovniki, dosent

CİNAYƏT ETMƏYƏ CƏHD VƏ ONUN ANLAYIŞINA DAİR BƏZİ MƏSƏLƏLƏR

UOT 34:343.222.1

Açar sözlər: *cinayət, cinayət məsuliyyəti, kriminal nəticə, cinayətə hazırlıq, cinayət etməyə cəhd.*

Ключевые слова: *преступление, уголовная ответственность, криминальное последствие, приготовление к совершению преступления, покушение на преступление.*

Keywords: *crime, criminal responsibility, criminal result, crime preparation, to attempt a crime.*

Cinayət etməyə cəhd subyektiv cəhətdən təqsirin qəsd formasında törədilir. Cəhdin yalnız qəsdən həyata keçirilə bilməsi haqqında CM-in 29-cu maddəsində birbaşa göstəriş vardır: «Bilavasitə cinayət törətməyə yönəldilmiş qəsdən edilən əməl...»

Qanunun mövqeyinə görə, cinayət etməyə cəhd ehtiyatsızlıqla törədilən cinayətlərdə mümkün deyildir. Cinayət etməyə cəhd edən şəxs öz hərəkətlərinin ictimai təhlükəli olduğunu, onun ictimai-təhlükəli nəticələrini əvvəlcədən gö-

rür və bunları arzu edir. Cinayət etməyə cəhdə şəxsin bilavasitə cinayət törətməyə yönəldilən fəaliyyətinin əsas məzmununu müəyyən kiminəl nəticəyə nail olunmasında ifadə olunan səy göstərməsi təşkil edir. Şəxs müəyyən hərəkətləri etməklə kifayətlənmir, cinayət törətməyə yönəldiyi hərəkətlərlə arzu etdiyi kriminal nəticəyə nail olmaq məqsədi daşıyır. Bu mənada, cinayət etməyə cəhdə subyektiv cəhətin əsas məzmununu cinayətkarın məqsədəuyğun fəaliyyəti təşkil edir [7, s.186]. Beləliklə, müəyyən nəticələrin baş verməsini arzu etməyən subyekt, həmin kriminal nəticəyə nail olmağa yönəldilən hər hansı hərəkəti edə bilməz. Deməli, həm qanuna görə, həm də nəzəriyyəyə əsasən cinayət etməyə cəhd yalnız qəsdlə törədilə bilər.

Cinayət etməyə cəhdin dolayı qəsdlə törədilən cinayətlərdə mümkünlüyü məsələsi müəlliflər arasında mübahisəyə səbəb olmuşdur. Bəzi müəlliflər hesab edirlər ki, cinayət etməyə cəhd həm birbaşa, həm də dolayı qəsdlə törədilə bilər. Məsələn, İ.İ.Qorelikin fikrincə, şəxs bir neçə nəticənin baş verə biləcəyinin mümkünlüyünü qabaqcadan görərsə, lakin belə nəticələri arzu etməzsə, həm də baş verən nəticə şəxsin qabaqcadan gördüyü nəticələrdən ən ağırılmazsa, onda şəxs daha ağır nəticəyə cəhdə görə məsuliyyət daşmalıdır [6, s. 86]. Göründüyü kimi, müəllif, şəxsin arzu etməsə də, baş verməsinə şüurlu surətdə yol verdiyi cinayətə cəhdin mümkünlüyünü iddia edir.

Başqa müəlliflər cinayət etməyə cəhdin yalnız birbaşa qəsdlə törədilən cinayətlərdə mümkünlüyünü qeyd edirlər [9, s. 186].

Dolayı qəsdlə cinayət törədən şəxs, ictimai təhlükəli nəticələrin baş verəcəyinin mümkün olmasını dərk edir, lakin onları arzu etmir, yalnız onların baş verməsinə şüurlu surətdə yol verir. Yəni dolayı qəsdlə şəxsin fəaliyyəti tamamilə başqa məqsədə nail olmağa yönəldilmişdir. Şəxsin fəaliyyətinin onun dolayı qəsdilə əhatə edilən başqa nəticəsi, belə fəaliyyətin mümkün, əlavə məhsulu kimi çıxış edir. Dolayı qəsdə baş verən nəticəyə şəxs etinasız münasibətdə olur. Lakin baş verə biləcək nəticəni qabaqcadan görür, arzu etməsə də onların baş verməsinə şüurlu surətdə yol verir. Ona görə də, əgər şəxs dolayı

qəsdlə cinayət törədirsə və o, ağırlıq dərəcəsinə görə bir-birindən fərqlənən bir neçə nəticənin baş verəcəyini qabaqcadan görərsə, cinayət etməyə cəhdə görə deyil, faktiki baş verən nəticəyə görə məsuliyyət daşmalıdır.

Cinayət etməyə cəhdin yalnız birbaşa qəsdlə mümkünlüyü AR Ali Məhkəməsi Plenumunun «Qəsdən adam öldürmə işləri üzrə məhkəmə təcrübəsi haqqında» 12 dekabr 2002-ci il tarixli Qərarında da öz əksini tapmışdır. Qərarın 2-ci bəndində deyilir ki, adam öldürməyə cəhd yalnız birbaşa qəsdlə ola bilər, çünki bu halda təqsirkar ölümün baş verəcəyini qabaqcadan görür, bunu arzu edir, lakin ölüm onun iradəsindən asılı olmayan səbəbdən baş vermir.

Məlumdur ki, qəsdin əsasən qəflətən baş verən, konkretləşdirilmiş və konkretləşdirilməmiş qəsd növləri də fərqləndirilir.

Qəflətən yaranan qəsdli xarakterizə edən əlamət, cinayəti törətmək fikrinin şəxsdə əvvəlcədən bu haqda düşünmədən, qəflətən yaranmasıdır. Belə halda şəxsdə cinayət törətmək niyyəti qəflətən yaranır və şəxs dərhal əməlin realizəsinə başlayır. Qəflətən qəsdin yaranması səbəblərindən biri də zərər çəkənin zorakılığı və ağır təhqiri nəticəsində təqsirkarda güclü ruhi həyəcan vəziyyətinin əmələ gəlməsidir. Bəzi müəlliflərin fikrincə, affektiv qəsd zamanı şəxs öz hərəkətləri üzərində nəzarəti mühüm dərəcədə itirdiyi üçün o, çalışır ki, başqasına zərər yetirsin. Belə zərərin nədən ibarət olduğunun isə onun üçün əhəmiyyəti yoxdur. Ona görə də şəxs bu halda yalnız dolayı qəsdlə hərəkət edir və deməli, dolayı qəsdlə törədilən cinayətlərdə cəhd mümkün olmadığı üçün affekt vəziyyətində cinayət törədən şəxs də hər hansı nəticəyə cəhdə görə deyil, faktiki baş verən nəticəyə görə məsuliyyət daşmalıdır [11, s. 261].

Zənnimizcə, bu mövqeni də mübahisəsiz qəbul etmək olmaz. Belə ki, fizioloji affekt vəziyyətində cinayət törədən şəxs davranış variantı seçməkdə nisbi iradə azadlığını saxlaya bilər. Affektiv davranış minimum iradə azadlığı şəraitində baş verir. Şəxs öz hərəkətləri üzərində nəzarəti tam itirmir və bu zaman o, həm birbaşa, həm də dolayı qəsdlə hərəkət edə bilər. Ona görə də, fizioloji affekt vəziyyətində olsa da şəxs

konkret nəticənin baş verməsini arzu edə bilər, lakin onun iradəsindən asılı olmayan səbəblərə görə cinayət başa çatdırılmadığı hallarda isə cəhd mövcud olacaqdır.

Konkretləşdirilməmiş qəsdlə törədilən cinayətlərdə məsuliyyət məsələsi müəyyən qədər çətinlik yaradır. Konkretləşdirilməmiş qəsdlə edilən əməllərdə təqsirkar əməlinin doğura biləcəyi ictimai-təhlükəli nəticələri ümumi formada görür, lakin konkret hansı nəticənin baş verəcəyini əvvəlcədən müəyyən edə bilmir. Qəsdin məzmunu qeyri-müəyyən olduğu üçün cinayətin tövsiyə məsələsi əməlin faktiki nəticəsinə görə həll edilməlidir.

Bəzi müəlliflər alternativ qəsdlə cinayət törədən şəxsin məsuliyyətinin qəsdin daha ağır nəticəyə yönəlməsini nəzərə almaqla həll etməyi təklif edirlər [8, s. 118]. V.D.İvanovun fikrincə, alternativ qəsdlə hərəkət edən cinayətkar bir neçə konkret nəticənin baş verəcəyinin mümkünlüyünü əvvəlcədən görür. Əgər iradəsindən asılı olmayaraq şəxs cinayəti başa çatdırma bilmirsə, məsuliyyət daha ağır cinayəti törətməyə cəhdə görə həll edilməlidir. Biz belə hallarda məsələnin bu qaydada həll edilməsi ilə tam razıyıq. Çünki şəxsin arzu etdiyi nəticələrə, daha ağır nəticənin baş verməsi də daxildir.

Cinayətə hazırlıq və cinayət etməyə cəhdi fərqləndirərkən qanunun belə bir müddəasına istinad edilir ki, cinayət etməyə cəhd bilavasitə cinayət törətməyə yönəldilən fəaliyyətdir. Qanun hazırlıq və cəhdin sərhəddini «bilavasitə» sözü ilə müəyyənləşdirir. Hərəkətin cinayət törətməyə «bilavasitə yönəldilməsi» necə başa düşülməlidir? Qanun bu ifadənin məzmununu açmır. Ona görə də bu məsələ kriminalistlər arasında müəyyən mübahisələrə səbəb olmuşdur. Belə ki, N.F.Kuznetsovanın fikrincə, cinayət etməyə cəhdə verilən anlayışın düzgün, yaxud qeyri-düzgün olması, cinayət etməyə cəhd hərəkətlərinin cinayət törətməyə «bilavasitə yönəldilməsi» ifadəsinin məzmununa nəyin daxil edilməsindən asılıdır. Belə dəqiqləşmələr aparmadan cinayət etməyə cəhdə verilən anlayışı tam hesab etmək olmaz [9, s. 81-84].

Cinayətin törədilmə mərhələlərindən biri qismində çıxış edən cinayət etməyə cəhd müəyyən

formalarda özünü göstərir. Bilavasitə cinayət törətməyə yönəldilən kriminal fəaliyyət bütöv bir prosesi əks etdirir. Bu proses bir-biri ilə sıx bağlı olan və şəxsin nail olmaq niyyətində olduğu ictimai təhlükəli nəticəyə doğru istiqamətlənən bir sıra hərəkətlərin məcmusundan ibarətdir. Cəhd prosesini əmələ gətirən hərəkətlərin birincisi cinayətə hazırlıq hərəkətlərinin axıncısından sonra gəlir və cinayətin başa çatması anına qədər edilən hərəkətlər də daxil olmaqla bütöv bir inkişaf mərhələsini təşkil edir. Cəhd mərhələsinə daxil olan hərəkətlərin hamısı bir halda cinayətin başa çatması üçün yerinə yetirilir, digər halda isə şəxsin cinayət niyyətinin həyata keçməsi üçün zəruri olan bütün hərəkətlər edilmir. Hər iki halda şəxsin nail olmaq istədiyi kriminal nəticə onun iradəsindən asılı olmayan səbəblərə görə baş vermir.

Beləliklə, şəxsin cinayət niyyətinin yerinə yetirilmə dərəcəsi və baş verməsi gözlənilən kriminal nəticəyə yaxınlığı səviyyəsindən asılı olaraq cəhdin iki növü fərqləndirilir: bitmiş cəhd və bitməmiş cəhd.

Cinayət etməyə cəhdin bitmiş və bitməmiş olmaqla iki növə ayrılması nəinki nəzəri, həm də praktiki əhəmiyyətə malikdir. Bitmiş cəhdə bitməmiş cəhdin oxşar əlaməti onların hər ikisində hərəkətlərin bilavasitə cinayət törətməyə yönəldilməsidir. Fərq ondadır ki, bitmiş cəhdə şəxs zəruri olan bütün hərəkətləri, bitməmiş cəhdə isə həmin hərəkətlərin bir hissəsini icra etmiş olur.

Kriminalistlər arasında əsas mübahisə bitmiş və bitməmiş cəhdin fərqləndirilməsində hansı meyarın – obyektiv, yaxud subyektiv meyarın əsas götürülməsidir.

Subyektiv meyarı əsas kimi qəbul edən nəzəriyyənin məzmunu belədir: «bitmiş cəhdə cinayətkar fəaliyyətin başa çatması və bitməmiş cəhdə belə fəaliyyətin başa çatmaması məsələsinin həlli təqsirkarın fikrinə əsasən həll edilə bilər».

Bitmiş cəhdə şəxs kriminal nəticənin baş verməsi üçün zəruri hesab etdiyi bütün hərəkətləri edir, lakin onun iradəsindən asılı olmayan hallara görə nəticə baş vermir. Bitməmiş cəhdə isə, şəxs

nail olmağa can atdığı bütün hərəkətləri yerinə yetirə bilmir [8, s. 119].

Bunun əksinə olaraq müəlliflərdən A.A.Gertsenzon, M.D.Şarqorodski, İ.S.Tişkeviç obyektiv meyarı əsas götürməyi təklif edirlər. Onların fikrincə, bitmiş cəhdə şəxs kriminal nəticənin baş verməsi üçün zəruri olan bütün hərəkətləri yerinə yetirir, bitməmiş cəhdə isə belə hərəkətlərin bir hissəsini yerinə yetirir, müəyyən hissəsini yerinə yetirməyə müvəffəq olmur [12, s. 196].

Cinayət etməyə cəhdin bitmiş və bitməmiş növlərə ayrılmasını yalnız obyektiv və ya subyektiv meyar əsasən fərqləndirilməsi fikrimizcə düzgün deyil. Ona görə ki, əgər biz obyektiv meyarı qəbul etsək, onda hər bir konkret halda təqsirli şəxs tərəfindən kriminal nəticənin baş verməsi üçün hərəkətlərin hamısının, yaxud bir hissəsinin edildiyini müəyyən etmək xeyli çətinlik yaradar. Çünki ortalıqda kriminal nəticə yoxdur. Əksinə, əgər biz yalnız subyektiv meyarı qəbul etsək, necə müəyyən edə bilərik ki, təqsirli şəxs zəruri hesab etdiyi hərəkətlərin hamısını, yaxud onların bir qismini yerinə yetirib? Onsuz da təqsirli şəxs çox vaxt az bir qism hərəkətləri etdiyini deyir. Digər tərəfdən, hər hansı bir cinayəti törədən şəxs eyni hərəkətləri kriminal nəticənin baş verməsi üçün kifayət etdiyini, başqa şəxs isə kifayət etmədiyini düşünə bilər, yaxud obyektiv meyar nöqtəyi-nəzərindən bir cinayətin başa çatması üçün yerinə yetirilən hərəkətlərin kifayət dərəcədə olması, başqa cinayətin də başa çatması üçün qənaətverici kifayət hesab edilə bilərmi?

Ona görə də cinayət etməyə cəhdin bitmiş və ya bitməmiş olmasını müəyyən etmək üçün həm obyektiv, həm də subyektiv meyarlardan eyni zamanda istifadə edilməlidir. İ.S.Tişkeviçin qeyd etdiyi kimi belə əlamətlər yalnız təsəvvüdə birbirindən ayrıla bilər, əslində isə onlar bütöv bir tamı təşkil edir [10, s. 223].

Şəxs bilavasitə cinayət törətməyə yönəltdiyi, zəruri saydığı və həqiqətən də cinayətin başa çatması üçün zəruri olan hərəkətlərin hamısını özündən asılı olmayan səbəbdən həyata keçirə bilmirsə, bitməmiş cəhd mövcud olur.

Şəxs bilavasitə cinayət törətməyə yönəltdiyi, zəruri saydığı və həqiqətən də cinayətin başa çatması üçün zəruri olan hərəkətlərin hamısını etmiş,

lakin ondan asılı olmayan səbəblərə görə cinayət başa çatmamışsa, bitmiş cəhd mövcud olur.

Cinayət hüquq ədəbiyyatında cinayət etməyə cəhdin ictimai təhlükəlilik dərəcəsini müəyyən etmək üçün cinayət fəaliyyətinə son qoyulmasına və qanunda nəzərdə tutulan kriminal nəticənin baş verməməsinə səbəb olan halların mühüm əhəmiyyət kəsb etdiyi qeyd edilir.

Belə hallara aiddir:

1) *şəxsin cinayəti başa çatdırmaqdan kö-nüllü imtina etməsi;*

2) *subyektin cinayət planının həyata keçirilməsinə mane olan və onu cinayətkar fəaliyyətini dayandırmağa məcbur edən xarici amillər (bu halda kəsilən, baş tutmayan cinayət etməyə cəhd mövcud olur);*

3) *şəxsin qəsdin predmetinə və ya edilmə vasitəsinə olan səhvi. Bu hallara "yararsız cinayətə cəhd" adı verilmişdir.*

Cinayət etməyə cəhd haqqında hüquqsünas alimlərin apardıqları tədqiqatların müqayisəli təhlili nəticəsində aşağıdakı qənaətə gəlmək olar.

Cinayət etməyə cəhdə verilən anlayış qanunvericilikdə elə təsbit edilməlidir ki, cinayətə hazırlıq və cinayət etməyə cəhd, habelə cinayət etməyə cəhd və bitmiş cinayət arasında sərhədi asan və dəqiq müəyyənləşdirmək mümkün olsun.

Fikrimizcə, cinayət etməyə cəhdin anlayışına obyektiv cəhətin qismən inkişaf etməsini göstərən, habelə bitmiş və bitməmiş cəhdi fərqləndirən müddəə də daxil edilməlidir.

Məhkəmə təcrübəsi ilə sübuta yetirilmişdir ki, cinayət etməyə cəhd nəinki hərəkətlə, həm də hərəkətsizliklə törədilən cinayətlərdə də mümkündür.

Cinayətə hazırlıq və cinayət etməyə cəhdi fərqləndirərkən, qanunun belə bir müddəasına istinad edilir ki, cinayət etməyə cəhd bilavasitə cinayət törətməyə yönəldilən fəaliyyətdir. Cinayət etməyə cəhdin mahiyyəti ondadır ki, cinayət etməyə cəhdi həyata keçirən hərəkətlər nəinki obyektə ziyan vurur və kriminal nəticənin baş verməsi üçün real şərait yaradır, həm də bilavasitə cinayət törədilməsinə yönəldilir.

Zənnimizcə, hər hansı hərəkətin bütün hallarda bu və ya digər kriminal nəticənin baş verməsinə və konkret cinayətin törədilməsinə bilavasitə

yönəldiyini əvvəlcədən qətiyyətlə demək olmaz. Bu suala məhkəmə hər bir konkret cinayət işi üzrə bütün halların təhlili, təqsirli şəxsin qəsdinin istiqaməti, qəsdin həyata keçirilməsinin intensivliyi nəzərə alınmaqla cavab verə bilər. Bu mənada hesab edirik ki, məhkəmələrin müstəqilliyi, nəinki onların başqa dövlət hakimiyyəti orqanlarından asılı olmamaları, həmçinin, məhkəmə baxışında olan hər bir işi üzrə “norma” yaratmaq, bu və ya digər məsələyə tövsif vermək səlahiyyətlərinin də olması ilə xarakterizə edilir. Məhz məhkəmə müəyyən edir ki, hansı hərəkət cinayətin törədilməsinə bilavasitə yönəldilmişdir.

Belə hesab edirik ki, CM-in 29-cu maddəsində cinayət etməyə cəhdə verilən anlayışın məzmununda müəyyən qüsurlar mövcuddur. Qanuna görə cinayət etməyə cəhd şəxsin iradəsindən asılı olmayan səbəblərə görə başa çatdırılmayan cinayət sayılır. Ona görə də cinayət etməyə cəhd “şəxsdən asılı olmayan hallara görə başa çatmayan” cinayət kimi qanunda göstərilməsi daha yaxşı olardı. Başlanmış cinayətin kəsilməsi “halları”, “səbəbləri” anlayışından daha genişdir.

“İradə” məfhumu isə birmənalı xüsusiyyətə malik olmayıb, müasir psixologiya və sosiologiyada insan fəaliyyətinin psixi elementlərinin xarakteristikası üçün az-az işlədilir. Məlum olduğu kimi, iradə – subyekt tərəfindən zərurət və imkan kimi dərk edilən məqsədlərə nail olmaq üçün aparıcı fəallığın qabaqcadan düşünülmüş səfərbərliyinə təzahür edən davranışın şüurlu özünü idarə etməsidir ki, buna da o, təşəbbüskarlıq, qətiyyət, məqsədyönlülük, inam, inadkarlıq və təmkin kimi iradəvi vəziyyətlərin köməyi ilə nail olur. Praktikada elə hallar olur ki, öz iradəsi ilə alkoqol, yaxud narkotik qəbul edən şəxs başladı-

ğı cinayət əməlini axıra çatdırma bilmir. Belə hallarda şəxs öz iradəsi ilə hərəkət etsə də, ondan asılı olmayan hallara görə cinayəti başa çatdırma bilmir. Məsələn, vətəndaş A. evdə heç kimin olmamasından istifadə edərək B.-nin bağ evinə girmiş, ona lazım olan şeyləri çantaya yığıdıqdan sonra soyuducuda olan spirtli içkini artıq miqdarda qəbul etdiyinə görə onu yuxu tutmuş və orada yatmışdır. Təsadüfən bağ evinə gələn vətəndaş B. A.-nı evdə yaxalamışdır.

Qanunda işlədilən “başa çatdırılmamışdır” ifadəsi “başa çatmamış” ifadəsi ilə əvəz edilə bilər. Çünki cinayətin başa çatdırılması təkcə şəxsin iradəsindən asılı olmayan hallara görə mövcud olmur. Felin məchul növünün şəkilçisi hərəkətin kəsilməsini şəxsin iradəsindən asılı edir. Belə halı isə qəbul etmək yanlışdır.

Beləliklə, bütün deyilənləri yekunlaşdıraraq Azərbaycan Respublikası Cinayət Məcəlləsinin 29-cu maddəsinin (Cinayət etməyə cəhd) aşağıdakı məzmununda verilməsini daha məqsədəuyğun hesab edərdik.

Bilavasitə cinayət törətməyə yönəldilmiş bir-başa qəsdən edilən əməl (hərəkət və ya hərəkətsizlik) cinayətin icrasına başlanmış, lakin şəxsdən asılı olmayan hallara görə başa çatmamışsa, cinayət etməyə cəhd hesab olunur.

Şəxs cinayəti başa çatdırmaq üçün zəruri hesab etdiyi hərəkətlərin hamısını etmiş, lakin ondan asılı olmayan hallara görə cinayət başa çatmamışdırsa, belə cəhd bitmiş cəhd hesab olunur.

Şəxs cinayəti başa çatdırmaq üçün zəruri hesab etdiyi hərəkətlərin hamısını ondan asılı olmayan hallara görə edə bilməmişdirsə və buna görə də cinayət başa çatmamışdırsa, belə cəhd bitməmiş cəhd hesab olunur.

İstifadə edilmiş mənbələr:

1. Azərbaycan Respublikası Ali Məhkəməsinin Plenumunun qərarları. Bakı: Qanun, 2012
2. Azərbaycan Respublikasının Cinayət Məcəlləsi. Bakı: Hüquq ədəbiyyatı, 2014
3. Azərbaycan Respublikasının Cinayət Məcəlləsinin kommentariyası (h.e.d., prof. F.Y.Səməndərovun redaktəsi ilə). Bakı: Digesta, 2012
4. Səməndərov F.Y. Cinayət hüququ. Ümumi hissə: Dərslik. Bakı, 2008
5. Səməndərov F.Y. Cinayətin subyektiv cəhəti. Bakı: “Azərbaycan Universiteti” nəşriyyatı, 1989
6. Горелик И.И. Ответственность за опасность по советскому уголовному праву. Минск: Белгосиздат, 1964, 86 с.

7. Дурманов Н.Д. Стадии совершения преступления по советскому уголовному праву. М.: Госюриздат, 1955

8. Иванов В.Д. Ответственность за покушение на преступление. Караганда: ВШ МВД Республики, 1974

9. Кузнецова Н.Ф. Ответственность за приготовление к преступлению и покушение на преступление по советскому уголовному праву. М.: Госюриздат, 1958

10. Тишкевич И.С. Приготовление и покушение по советскому уголовному праву. М.: Наука, 1958

11. Трайнин А.Н. Состав преступления по советскому уголовному праву. М.: Госюриздат, 1946, 261 с.

12. Явич Л.С. Общая теория права. М.: Наука, 1976, 196 с.

**Мамедли Имрали
Конопельский Виктор**

Попытка совершения преступления и некоторые вопросы о его понятии

Резюме

Умышленное деяние (действие или бездействие), непосредственно направленное на совершение преступления, исполнение которого начато, но по причинам, не зависящим от лица, не было доведено до конца, считается покушением на преступление.

Если лицо выполнило все действия, которые считает необходимыми для завершения преступления, но по независящим от него причинам, не было доведено до конца, то такое покушение считается неоконченным.

Если лицо, по не зависящим от него обстоятельствам, не смогло выполнить все действия, которые считает необходимыми для окончания преступления и по этой причине преступление не было доведено до конца, то такое покушение считается неоконченным.

**Mammedli Imrali
Konopelsky Victor**

Attempt to commit a crime and certain questions concerning the his notions

Summary

Depending on the seriousness of the offences all the crimes can always be classified as felonies or misdemeanours. Any kind of crime is a wrong directly or indirectly affecting the public, to which the state has annoyed certain punishments, is criminal.

If the person performs his crime where he used all his actions but the crime has not done till the end also this attempt is known as the crime.

If the persons attitude to perform crime, where he used all his knowledge, but the attitudes have not done till the end, also this attitudes are known as the crime.

**Rəyçi: h.e.d., prof. Mahir Əhmədov
Təqdim edən: h.ü.f.d. Cabir Quliyev**

КОНФЕРЕНЦИЯ В САРАТОВСКОЙ ГОСУДАРСТВЕННОЙ ЮРИДИЧЕСКОЙ АКАДЕМИИ

16 и 17 мая 2014 года в Юридическом Институте Правового Администрирования СГЮА была проведена V Международная научно-практическая конференция студентов, бакалавров, магистрантов и аспирантов на тему «Конституционные основы и международные стандарты гражданского судопроизводства: история, современное состояние и пути совершенствования».

Были представлены тезисы от студентов, бакалавров, магистрантов и аспирантов более чем из 50 Вузов 4 стран. На конференции приняли участие более 150 человек, в том числе студенты практически всех институтов Саратовской Государственной Юридической Академии, а также студенты, магистранты и аспиранты Забайкальского Государственного Университета, (г. Чита), курсанты Академии Полиции Министерства Вну-

тренних Дел Азербайджанской Республики (г. Баку), студенты Волго-Вятского Института (филиала) Университета имени О.Е.Кутафина (МГЮА) (г. Киров), ФГОУ ВПО «Сибайский институт (филиал) Башкирского Государственного Университета» (г. Сибай), ФГБОУ ВПО «Комсомольский-на-Амуре Государственный Технический Университет» (г. Комсомольск-на-Амуре), Ульяновского государственного университета (г. Ульяновск), студенты МГЮА им. О.Е.Кутафина (г. Москва), Казанского (Приволжского) Федерального Университета (г. Казань), Удмуртского Государственного Университета (г. Ижевск), ЮФ Кировского филиала Московского Гуманитарно-Экономического Института (г. Киров), Московского Государственного Университета имени М.В.Ломоносова (г. Москва), Волгоградского Государственного Университета (г. Волгоград), Марийского Госу-

дарственного Университета (г. Йошкар-Ола) и других вузов.

Академию Полиции МВД Азербайджанской Республики представляли курсанты 3-го курса Гулиев Зохран Азер оглы, Гулузаде Метин Седа оглы и Исламлы Ниджат Сахиб оглы.

На пленарном заседании конференции участников конференции от имени ректора Саратовской Государственной Юридической Академии, д.с.н., профессора Сергея Борисовича Суорова приветствовал проректор по научной работе ФГБОУ ВПО «СГЮА» к.ю.н., доцент Сергей Александрович Белоусов, а также с приветственным словом выступили директор Юридического института правового администрирования СГЮА д.ю.н., профессор Оксана Владимировна Исаенкова и руководитель НИЦ ЮИПА к.ю.н., доцент Михаил Юрьевич Лебедев.

Открыл конференцию своим докладом «Взаимодействие российской и азербайджанской научных правовых школ: настоящее и перспективы» старший преподаватель кафедры гражданского права Академии Полиции МВД Азербайджанской Республики, полковник-лейтенант полиции, доктор философии по праву Мамедов Рашад Юсиф оглы.

Далее выступили д.ю.н., профессор кафедры гражданского процесса Уральской Государственной Юридической Академии Сергей Леонидович Дегтярев с докладом на тему «Объединение судебных систем: проблемы и перспективы», аспирант кафедры арбитражного процесса ФГБОУ ВПО «СГЮА» Павел Гринев с докладом на тему «Студенческая наука – путь в аспирантуру», председатель НСО ЮИПА Александр Мишин с докладом на тему «Студенческая наука в ЮИПА».

Конференция продолжила свою работу по секциям. На конференции выступили с докладами курсанты 3-го курса Академии Полиции МВД Азербайджанской Республики Гулиев Зохран Азер оглы на тему «К вопросу о недопустимости участия судьи в рассмотрении дела в гражданском судопроизводстве по

законодательству Азербайджанской Республики», Гулузаде Метин Седа оглы на тему «Проблемы рассмотрения споров в третейских судах в Азербайджанской Республике», Исламлы Ниджат Сахиб оглы на тему «Участие эксперта, специалиста и переводчика в гражданском судопроизводстве».

На конференции, состоявшейся с участием более чем 150 студентов, магистрантов и аспирантов, около 30 участников были удостоены наград. Курсант 3-го курса Академии Полиции Гулиев Зохран был награжден дипломом III степени, а курсанты Гулузаде Метин и Исламлы Ниджат удостоены благодарственного письма «За развитие международных научных связей».

На церемонии награждения были вручены

благодарственные письма ректорам около 17 вузов, в том числе начальнику Академии Полиции, генерал-майору полиции, доктору философии по праву господину Назиму Алиеву «За высокую научную подготовку курсантов и поддержку их участия на конференции».

Всем участникам конференции были вручены сертификаты, фотографии и памятные подарки.

Микаилбейли Самир Айдын оглы,
курсант Нижегородской Академии МВД РФ, младший сержант полиции

ПРОИЗВОДСТВО ПЕРВОНАЧАЛЬНЫХ СЛЕДСТВЕННЫХ ДЕЙСТВИЙ В СТАДИИ ВОЗБУЖДЕНИЯ УГОЛОВНОГО ДЕЛА ПО УПК АЗЕРБАЙДЖАНСКОЙ РЕСПУБЛИКИ И УПК РОССИЙСКОЙ ФЕДЕРАЦИИ

УДК 34:343.13

Açar sözlər: *istintaq hərəkətləri, cinayət işi-
nin başlanılması, hadisə yerinin müayinəsi.*

Ключевые слова: *следственные дейст-
вия, возбуждение уголовного дела, осмотр
места происшествия.*

Keywords: *investigative action presents,
excitation of criminal case, inspection of the
scene.*

Первоначальные следственные дейст-
вия играют важную роль в методике
расследования, поскольку информа-
ция, собранная в результате их производства,
создает фактическую основу расследования,
обеспечивающую возможность его разверну-
того планирования и целенаправленность. В
большинстве своем первоначальные следст-
венные действия носят неотложный характер,
поскольку в случае задержки их проведения
может быть утрачена криминалистически
значимая информация.

Кроме того, первоначальные следственные
действия являются неотложными, потому что
без их производства невозможно определить
направление расследования, продолжить его.

Неотложные следственные действия и ор-
ганизационные мероприятия представляют
собой комплекс обычных действий, определя-
емый сложившейся следственной ситуацией,

направлением расследования и круга обстоя-
тельств, подлежащих первоочередному уста-
новлению. Правильный методический подход
к выбору необходимого комплекса неотлож-
ных следственных действий и очередности их
проведения является залогом успешности не
только первого этапа, но и всего расследова-
ния в целом.

В криминалистике к задачам первоначаль-
ного этапа расследования относят: проверку
общих типичных версий; безотлагательный
сбор и закрепление доказательств, могущих
быть утраченными; принятие мер для розыс-
ка и задержания лица, заподозренного в со-
вершении преступления; принятие срочных
мер по возмещению ущерба и др.

К первоначальным следственным действи-
ям относят:

- по делам об убийствах – осмотры места
происшествия и трупа, допросы подозревае-
мых и свидетелей, предъявление для опозна-
ния людей и предметов, судебно-медицин-
ские и криминалистические экспертизы;
- по делам о контрабанде – осмотр места
происшествия, осмотр места контрабанды и
иных предметов, допросы свидетелей, назна-
чение экспертиз, производство выемок, след-
ственных экспериментов;

- по делам о налоговых преступлениях – осмотры, выемки, обыски, допросы и т.п.

Уголовное судопроизводство представляет собой деятельность, осуществляемую правоохранительными органами в определенном порядке и связи с применением уголовного закона. Эта деятельность подразделяется на конкретные этапы – стадии.

Все стадии уголовного судопроизводства объединяются едиными задачами и принципами, вместе с тем, каждая стадия имеет свои направленные цели, свой круг процессуальных действий и их участников.

Основной стадией уголовного судопроизводства является возбуждение уголовного дела, поскольку законное, обоснованное и своевременное начало производства по нему – одно из необходимых условий быстрого, полного, всестороннего и объективного расследования. Противное приводит к утрате доказательств, нарушению принципа неотвратимости наказания.

Как известно, стадия возбуждения уголовного дела способствует выполнению общего назначения уголовного судопроизводства, сформулированного в ст. 8 УПК Азербайджанской Республики: защита личности, общества и государства от преступных посягательств, защита личности от необоснованных обвинений, а также в ч. 1 ст. 6 УПК РФ: защита личности от незаконного и необоснованного обвинения, осуждения, ограничения ее прав и свобод.

Возбуждение уголовного дела, как первый этап уголовного судопроизводства, начинается с появления повода для возбуждения уголовного дела (заявление физического лица, сообщение юридического лица или средств массовой информации о совершенном или готовящемся преступлении, либо непосредственное обнаружение этих сведений дознавателем, следователем или прокурором) (ст. 46.2 УПК АР) и завершается решением о возбуждении уголовного дела или отказом в его возбуждении.

Порядок возбуждения уголовного дела в двух государствах содружества – Азербайджанской Республике и Российской Федерации во многом схож, если не идентичен, но все же имеются некоторые различия. Первое – по срокам возбуждения уголовного дела и в порядке их продления. УПК Азербайджанской Республики устанавливает следующие сроки для решения вопроса о возбуждении уголовного дела:

1) по делам об очевидных преступлениях, а также в случаях, указанных в ст. 209.1 и 209.2 УПК АР, уголовное дело должно быть возбуждено немедленно;

2) в других случаях обычный срок установлен в трое суток;

3) в случаях невозможности закончить проверку сообщения о готовящемся или совершенном преступлении в этот срок, он может составлять 10 суток. При этом следует отметить, что никакого специального постановления в этом случае выносить не надо, не требуется и согласия прокурора. Другими словами, сам дознаватель, следователь, если ему не хватило трех суток, продолжает осуществлять дальнейшую проверку еще в течение 7 суток.

И только в единственном случае, когда была назначена экспертиза и своевременно в срок 10 суток не получено заключение эксперта, этот срок может составлять 20 суток. В этом случае также не требуется согласия прокурора, 20 суток – это максимальный срок, в течение которого должен быть решен вопрос о возбуждении уголовного дела или об отказе в его возбуждении.

В УПК Российской Федерации вопрос о сроках в стадии возбуждения уголовного дела решается иначе.

Так, даже по очевидным преступлениям не предусмотрена обязательность органов уголовного преследования возбуждать уголовное дело немедленно. Поэтому в Российской Федерации проверка может проводиться, практически, по всем сообщениям о совершенных или готовящихся преступлениях.

Сроки проверки исчисляются со дня принятия сообщения о совершенном или готовящемся преступлении. В соответствии со ст. 202.2 УПК АР, последний день окончания срока не учитывается. Как это обоснованно отмечается в литературе Азербайджанской Республики, срок, отведенный проверке сообщения, отсчитывается со дня принятия сообщения. Если по каким-либо причинам была задержана регистрация сообщения, то день отсчета начинается не со дня регистрации, а со дня поступления сообщения. Если же сообщение было передано в судебные органы, срок проверки отсчитывается со дня принятия этими органами сообщения.

По УПК Азербайджанской Республики дознаватель и следователь полностью процессуально самостоятельны при принятии решения не только об отказе в возбуждении уголовного дела, но и при принятии решения о возбуждении уголовного дела.

Проанализировав имеющуюся литературу, практику возбуждения уголовных дел в Российской Федерации и в Азербайджанской Республике, считаем, что дознаватель и следователь должны быть самостоятельны в принятии решения не только об отказе в возбуждении уголовного дела, но и о возбуждении уголовного дела. Поэтому правильным является решение этого вопроса в действующем уголовно-процессуальном законодательстве как Азербайджанской Республики, так и Российской Федерации.

Немаловажным является также вопрос о разграничении компетенции по возбуждению уголовного дела между различными органами, осуществляющими уголовное преследование.

В ст. 210.1 УПК АР указано, что правом возбуждать уголовное дело наделены в пределах своей компетенции дознаватель, следователь и прокурор.

Можно сделать вывод, что каждый из указанных должностных лиц, по общему правилу, вправе возбудить уголовное дело в преде-

лах территории сферы его деятельности, т.е. в пределах территориальной компетенции. Если же преступление совершено за пределами территориальной сферы деятельности дознавателя, следователя, прокурора, то оно вправе без возбуждения уголовного дела передать сообщение о готовящемся или совершенном преступлении по территориальной подследственности.

Кроме территориальной, существует разграничение компетенции дознавателя, следователя и по категориям дел. При этом, компетенция прокурора по родовому признаку не ограничена. Он вправе возбудить любое уголовное дело публичного обвинения.

Однако, как и в случае территориальной компетенции, если поступило сообщение о совершенном или готовящемся преступлении, которое не относится к подследственности лица, его принявшего, но необходимо произвести неотложные следственные действия и имеются основания к возбуждению уголовного дела, то необходимо возбуждать уголовное дело, провести необходимые следственные действия и только потом передать данное дело со всеми материалами по подследственности.

Постановление об отказе в возбуждении уголовного дела выносится в случаях, когда:

- 1) установлена незаконность повода к возбуждению уголовного дела;
- 2) отсутствуют основания к возбуждению уголовного дела;
- 3) есть обстоятельства, исключающие уголовное преследование;
- 4) есть обстоятельства, позволяющие не осуществлять уголовное преследование.

Стадия возбуждения уголовного дела заканчивается вынесением итогового для нее процессуального акта: постановления о возбуждении уголовного дела или постановления об отказе в возбуждении уголовного дела.

УПК АР устанавливает определенные требования, которые должны предъявляться к форме и содержанию указанных выше процессуальных актов

Требования, предъявляемые к постановлению о возбуждении уголовного дела, установлены ст. 210 УПК АР.

В соответствии с ч. 1 данной статьи, при наличии законного повода и законного основания орган дознания, дознаватель, следователь, а также прокурор, осуществляющий процессуальное руководство, в пределах своей компетенции возбуждают уголовное дело своим постановлением, в котором указываются:

- 1) дата, время и место его вынесения;
- 2) кем оно вынесено;
- 3) повод, основание или факт для возбуждения уголовного дела;
- 4) пункт, часть, статья Уголовного Кодекса Азербайджанской Республики, на основании которых возбуждается уголовное дело;
- 5) решение о принятии уголовного дела к производству или передача его на производство для проведения предварительного расследования после возбуждения уголовного дела.

Прокурор, которому такое дело направлено, определяет подследственность. Передаче дела прокурору может предшествовать производство неотложных следственных действий.

Копия постановления о возбуждении уголовного дела в течение 24 часов направляется лицом, вынесшим данное постановление, физическому, юридическому или должностному лицу, сообщившему о преступлении, а также прокурору, осуществляющему процессуальное руководство предварительным расследованием.

Одновременно с возбуждением уголовного дела должны быть приняты меры к пресечению дящихся и повторных преступлений, а также к сохранению и охране следов преступления, предметов и документов, которые могут иметь значение для дела.

Вместе с копией постановления о возбуждении уголовного дела прокурору, осуществляющему процессуальное руководство предварительным расследованием, должны

быть направлены документы, послужившие поводом и основанием к возбуждению уголовного дела, материалы проверки, заключение эксперта, протоколы осмотра места происшествия и другие материалы.

Очевидно, что порядок возбуждения уголовного дела и требования, предъявляемые к постановлению о возбуждении уголовного дела, установленные УПК АР, практически не отличаются от тех, что предусмотрены и УПК РФ.

Однако очень важным, на мой взгляд, является положение (которого нет в УПК РФ), установленное ч. 3 ст. 210 УПК АР. В соответствии с этим положением пострадавший, если он известен на момент возбуждения уголовного дела, признается потерпевшим одновременно с возбуждением уголовного дела. Причем, вместе с сообщением о совершенном преступлении может быть заявлен гражданский иск. Тогда в этом случае в постановлении о возбуждении уголовного дела пострадавший признается и потерпевшим, и гражданским истцом. Соответственно, с этого момента, т.е. сразу же, как только уголовное дело возбуждено, пострадавший от преступления наделяется всеми правами потерпевшего (ст. 87 УПК АР) и имеет возможность защищать свои законные права и интересы.

Постановления об отказе в возбуждении уголовного дела выносятся в случаях, когда:

- 1) установлена незаконность повода к возбуждению уголовного дела;
- 2) отсутствуют основания к возбуждению уголовного дела;
- 3) есть обстоятельства, исключающие уголовное преследование;
- 4) есть обстоятельства, позволяющие не осуществлять уголовное преследование.

Отсутствие оснований для возбуждения уголовного дела имеет место в случаях, когда:

- 1) установлено отсутствие деяния, по поводу которого поступило сообщение;
- 2) при проверке установлены признаки не преступления, а иного правонарушения;

3) при проверке установлено, что в деянии, по поводу которого поступило сообщение, отсутствуют признаки не только преступления, но и какого-либо правонарушения.

Обстоятельства, исключающие уголовное преследование, установлены ст. 39 УПК Азербайджанской Республики и практически не отличаются от тех, которые предусматривает УПК Российской Федерации.

Как видим, очевидно, что указанные выше обстоятельства, исключающие возможность возбуждения уголовного дела, практически не отличаются от тех, что установлены в УПК Российской Федерации (ст. 24). В уголовно-процессуальной литературе Российской Федерации отмечалось, что в случаях, когда, например, примирение достигнуто еще до возбуждения уголовного дела, то возможно было бы его не возбуждать.

Действительно, если примирение достигнуто еще до возбуждения уголовного дела или заподозренное лицо своими действиями еще до возбуждения уголовного дела способ-

ствует раскрытию преступления, приняло меры к заглаживанию вреда, причиненного его действиями, и все это свидетельствует о деятельном раскаянии этого лица, то какой смысл в таких ситуациях возбуждать уголовное дело, чтобы затем его прекратить?

Поэтому, считаю правильной позицию законодателя Азербайджанской Республики, в соответствии с которой в подобных ситуациях можно не только прекращать уголовные дела, но и отказывать в их возбуждении.

В заключение необходимо сделать вывод о том, что сравнение особенностей первоначальных следственных действий в стадии возбуждения уголовных дел по УПК Азербайджанской Республики позволяет нам проанализировать уголовно-процессуальное законодательство Азербайджанской Республики и Российской Федерации, а также позволяет выявить его недостатки и выработать конкретные предложения по совершенствованию отдельных норм УПК АР.

Использованная литература:

1. Уголовно-Процессуальный Кодекс Российской Федерации от 18 декабря 2001 года, № 174-ФЗ (с изменениями, вступившими в силу с 15 февраля 2014 г.)
2. Уголовно-Процессуальный Кодекс Азербайджанской Республики от 14 июля 2000 года № 907-IQ
3. Федеральный закон от 29.12.2010, № 433-ФЗ «О внесении изменений в Уголовно-Процессуальный Кодекс Российской Федерации и признании утратившими силу отдельных законодательных актов (положений законодательных актов) Российской Федерации» // Собрание законодательства РФ, 03.01.2011, № 1, ст. 45
4. Уголовно-процессуальное право Российской Федерации / Отв. ред. П.А.Лупинская: Учебник, 2009, 1072 с.
5. Еникеев М.И., Образцов В.А., Эминов В.Е. Следственные действия: психология, тактика, технология. 2011, 216 с.

Mikayılbəyli Samir

**Azərbaycan Respublikasının Cinayət-Prosessual Məcəlləsinə və
Rusiya Federasiyasının Cinayət-Prosessual Məcəlləsinə görə cinayət
işinin başlanılması mərhələsində ilkin istintaq hərəkətləri icraatı**

Xülasə

Məqalədə cinayət işinin açılması mərhələsində Azərbaycan Respublikasının və Rusiya Federasiyasının cinayət-prosessual məcəllələrində cinayət işinin başlanılması mərhələsində ilkin istintaq hərəkətləri icraatı məsələlərinə həsr olunmuşdur. Burada qeyd olunmuşdur ki, öz səlahiyyətləri çərçivəsində təhqiqatçı, müstəntiq və prokuror cinayət işini qaldırmaq hüququna malikdir.

Belə qənaətə gəlmək olar ki, ümumi qaydada göstərilən vəzifəli şəxslərin hər biri öz fəaliyyəti sahəsində ərazi hüdudlarında, yəni ərazi səlahiyyətləri hüdudlarında cinayət işini başlaya bilər.

Mikailbəyli Samir

**Manufacture initial investigative action presents a stage criminal
investigation into the Criminal Procedure Code of Azerbaijan Republic and the
Criminal Procedure Code of the Russian Federation**

Summary

This article is devoted to production of initial investigative action presents a stage of criminal case by the Criminal Procedure Code of the Republic of Azerbaijan and the Russian Federation Code of Criminal Procedure.

The article stated that the right to institute criminal proceedings vested within its competence, the investigator, the investigator and the prosecutor.

It can be concluded that each of the officers, as a general rule, have the right to institute criminal proceedings within the territory of the scope of its activities, ie within the territorial jurisdiction.

**Rəyçi: h.e.f.d., dos. Hikmət Eyvazov
Təqdim edən: h.ü.f.d. Xanlar Bayramzadə**

Allahverdiyev Ələkbər Əli oğlu,
AR DİN-in Polis Akademiyasının “Kriminalistika” kafedrasının baş müəllimi, polis
polkovnik-leytenantı

MÜSTƏNTİQLƏR TƏRƏFİNDƏN ARAŞDIRILAN CİNAYƏT İŞİ ÜZRƏ PLANLAŞDIRMANIN STRUKTURU VƏ FORMASI

UOT 34:343.131.3

Açar sözlər: *ibtidai araşdırma, planlaşdırma, planın forması.*

Ключевые слова: *расследование, планирование, форма планирования.*

Keywords: *investigations, planning, form of planning.*

Cinayət işinin planlaşdırılması müstəntiqin fəaliyyətinin mühüm tərkib hissəsidir. Tərədilmiş cinayət hadisələrinin növlərindən irəli gələrək, müstəntiq planlaşdırmanın

müxtəlif formalarından istifadə edir. Planlaşdırma müstəntiqin proqram fəaliyyəti olmaqla yanaşı, onun işinin ardıcılığını və vaxta qənaətliliyini özündə əks etdirir. Araşdırma planının quruluşu qrafiki əksləri özündə ehtiva etməklə yanaşı eyni zamanda onları inkişaf etdirir və yeni formaları tətbiq olunur. Yeni cinayət növlərinin meydana gəlməsi, cinayətlərin mütəşəkkil xarakter alması, mürəkkəb və çoxepizodlu cinayət işlərinin araşdırılması yüksək bacarıq və təcrübə tələb olunduğu hallarda araşdırma planının da təkmilləşdirilməsinə ehtiyac olduğunu qeyd etməliyik.

İbtidai araşdırmanın planlaşdırılması barədə hüquq ədəbiyyatında müxtəlif fikirlər mövcuddur. Təcrübədə əsasən yazılı plan formalarına üstünlük verilir. Amma müstəntiqlər arasında keçirilən sorğu zamanı qeydə alınmışdır ki, 10 nəfər müstəntiqdən 3 nəfəri şifahi plan formasından istifadə etdiyini bildirmişdir. Bu barədə hüquq ədəbiyyatında müxtəlif fikirlər mövcuddur.

Bəzi hüquqşünas-alimlər yazılı plan formalarını müstəntiqin fəaliyyətinin tərkib hissəsi kimi düşünürlər. Onlar iddia edirlər ki, çoxepizodlu cinayətlərin araşdırılmasında cədvəl və ya şəbəkə planlaşdırma metodlarından istifadə etmədən cinayətlərin açılmasına nail olmaq mümkün olmazdı. Qeyd olunanları nəzərə alaraq, belə bir nəticəyə gəlmək olar ki, ibtidai araşdırma zamanı keçiriləcək tədbirlər istər şifahi, istərsə də

yazılı formada planlaşdırılır. Çünki planlaşdırma müstəntiqdən araşdırılan cinayətlərin ayrı-ayrı hallarının məqsədyönlü şəkildə müşahidə olunmasına imkan verir.

İbtidai araşdırmanın planlaşdırılması idrak prosesi olub, müxtəlif planda əksini tapan köməkçi sənədlərdən ibarət istintaq təcrübəsində işlənib hazırlanmış kriminalistik nöqtəyi-nəzərdən şərti olaraq planlaşdırmanın texnikası adlanır.

Planlaşdırma prosesinin nəticəsi imkan verir ki, planın müxtəlif formalarından asılı olaraq cinayətlərin araşdırılması zamanı müstəntiqin fəaliyyətinin ilkin mərhələsinin planlaşdırılması (əvvəlki planlaşdırma) və ya istintaqın əsas istiqaməti müəyyən edilsin. Tapşırıqlar, bütövlükdə istintaq prosesinin sübut edilməli hallarının həyata keçirilməsi planlaşdırmanın məqsədini təşkil edir (gələcək planlaşdırma). Ona görə araşdırma planını müstəntiqin fəaliyyətinin həcmindən asılı olaraq aşağıdakı qruplara bölmək olar:

- a) *ayrı-ayrı istintaq hərəkətlərinin aparılması planı;*
- b) *ibtidai araşdırmanın konkret mərhələsinin planı;*
- c) *ayrı-ayrı işlərin araşdırılması planı;*
- ç) *müstəntiqin icraatında olan bir neçə işin planı.*

İbtidai araşdırma prosesində bir neçə planın tərtib edilməsi, toplanmış materialların həcmindən asılı olaraq istintaq hərəkətləri və əməliyyat-axtarış tədbirlərini nəzərə almaq şərti ilə həll olunur.

Konkret cinayətin araşdırma planı müxtəlif formada tərtib oluna bilər. İbtidai araşdırmanın planlaşdırılması prosesində planın formalarının seçilməsi nəinki istintaqı aparılan cinayət işinin mürəkkəbliyindən, müstəntiqdə olan məlumatların həcmindən, araşdırmanı aparən müstəntiqin peşəkarlığından, planlaşdırmaya elmi yanaşmasından çox asılıdır.

Araşdırma planının yazılı forması bir qayda olaraq müstəntiqdə olan informasiyanın həcmindən asılı olaraq tərtib olunur.

İstintaqın ilkin mərhələsində cinayətin törədilməsi barədə son məlumatlar daxil olana qədər

planlaşdırmanın aparılmasını bir neçə müddət düşünməklə şifahi plan formasından istifadə olunur. Yazılı plan bu mərhələdə istintaq və digər hərəkətlərin məntiqi ardıcılığı müəyyən olunmuş icra müddəti, icraçılar göstərilməklə tərtib olunur.

Qeyd etməliyik ki, müstəntiqin istintaq planının yazılı formasını tərtib etmək imkanı yarandıqda, həmin formaya üstünlük verməlidir, belə ki, müqayisədə şifahi plana nisbətən bir çox üstünlüklərə malikdir. Beləliklə, növbəti üstün cəhətləri göstərmək olar:

- *yazılı plan forması müstəntiqin fikrini konkretləşdirir;*
- *belə formanın köməkliyi ilə müstəntiq cinayətin araşdırılmasında çox qısa zamanda qarşıda duran tapşırıqları «düşüncəsində cəmləşdirir» ki, yüksək səviyyədə qərara gəlsin;*
- *yazılı plan müstəntiqə imkan verir ki, böyük həcmdə faktiki məlumatları, onlar arasındakı əlaqəni, həm də əmələ gəlmə səbəbini yadına salsın;*
- *bu plan forması müstəntiqə imkan verir ki, özü-özünə nəzarəti həyat keçirsin, istintaq bölmə rəisi planlaşdırma prosesinə, həm də planda göstərilən tədbirlərin icrasına, planlaşdırmanın bir vasitə kimi istintaqın səmərəliliyinin artırılmasına nəzarəti həyata keçirsin.*

Araşdırmanın yazılı plan formaları

İstintaq təcrübəsində ibtidai araşdırmanın daha geniş yayılmış yazılı plan formalarından istifadə olunur. Həmin planlardan araşdırma prosesində tərtib edilən aşağıdakıları göstərmək olar:

İstintaq fərziyyələrinin yoxlanılması məqsədilə araşdırmanın yazılı planının tərtib olunması. Yazılı planın bu formasında bir qayda olaraq müstəntiqin topladığı konkret məlumatlar analiz olunaraq fərziyyələr irəli sürülür, onların yoxlanılması üçün istintaq hərəkətləri və digər tədbirlərin aparılması ilə cinayətlər araşdırılır.

Planın belə formasından istifadə edərkən, xüsusilə istintaq hərəkətlərinin rolu və istintaqın istiqamətinin müəyyən olunması ilə yanaşı, müstəntiqin qarşısında duran tapşırıqlar

konkretləşdirilir. Bu zaman araşdırmanın planlaşdırılması prosesində istintaq fərziyyələri elə bir vasitə kimi çıxış edir ki, hadisənin müəyyən olunmasında isintaq və digər hərəkətlərin yazılı planda qruplaşdırılaraq bu və ya digər fərziyyələr irəli sürülür.

İstintaq fərziyyələrinin irəli sürülməsi şərti ilə tərtib olunmuş yazılı plan forması aşağıdakı kimi təklif olunur:

İstintaq fərziyyələri	İstintaq və digər hərəkətlər	İcra müddəti	İcraçı	Qeydlər
-----------------------	------------------------------	--------------	--------	---------

Yazılı planın bu formasında ayrıca fərziyyədən əvvəl xüsusi hissə ola bilər ki, isintaq hərəkətləri və digər tədbirlər eyni vaxtda bir neçə fərziyyənin yoxlanılmasına yönəldilsin.

İlk növbədə aparılan ayrı-ayrı qrup hərəkətlər digərləri ilə müqayisədə planda qeyd olunur. Məsələn, qəsdən adamöldürmə cinayəti ilə əlaqədar araşdırma planının xüsusi hissəsində ayrı-ayrı istintaq fərziyyələrinin yoxlanılması nəzərdə tutulur, eyni zamanda növbəti hərəkətlər də ona qoşulur:

- *hadisə yerinə baxışın aparılması və hadisə yerindən ayrı-ayrı obyektlərin götürülməsi;*
- *həmin obyektlərin cinayət hadisəsi ilə əlaqədar olub-olmaması, maddi sübut kimi qiymətləndirilməsi məsələsi həll olunur;*
- *əməliyyat xidməti hadisə ilə əlaqədar istiqamətləndirilir;*
- *məhkəmə-tibb ekspertizası təyin edilir;*
- *öldürülmüş şəxsin qohumlarının dindirilməsi keçirilir və s. hərəkətlər.*

Əgər araşdırma zamanı əsas yaranarsa, yeni istintaq fərziyyələri irəli sürülür, onda araşdırma planına əlavələr edilir.

Epizodlar üzrə araşdırma planının tərtib edilməsi. Cinayətkar qrup tərəfindən ayrı-ayrı vaxtda və ya yerlərdə törədilmiş ağır cinayətlərin araşdırılması prosesində ibtidai araşdırmanın epi-

zodlar üzrə tərtib edilmiş yazılı plan formasından istifadə oluna bilər.

Epizodlar üzrə tərtib olunmuş yazılı planın mühüm xüsusiyyəti ondan ibarətdir ki, istintaq qrupuna daxil olan müstəntiqlərdən birinə konkret epizod üzrə işin ətraflı araşdırılması və bir qayda olaraq formalaşdırılması məqsədilə istintaq planını işləyib hazırlamaq tapşırılır.

Cinayətkar fəaliyyətin epizodlara əsasən istintaqının planlaşdırılması istintaq zamanı irəli sürülən istintaq fərziyyələrini də tədqiq edir. İstintaqın yazılı planında fərziyyələr adətən iş barədə məlumatlara əsasən bir-bir yoxlanılır.

Araşdırma planında epizodlar üzrə tərtib olunmuş forma bir qayda olaraq aşağıdakı kimi göstərilir:

Epizodun məzmunu	Tədqiq edilən hallar və ya suallar	İstintaq və digər hərəkətlər	İcra müddəti	İcraçılar
------------------	------------------------------------	------------------------------	--------------	-----------

Epizodlar üzrə tərtib edilən araşdırmanın yazılı plan forması müxtəlif variantlarda tərtib edilə bilər. Yazılı planda epizodlar şəxsə və ya digər təqsisləndirilənə və ya ayrı-ayrı obyektlərə görə qruplaşdırıla bilər. Hərdən araşdırma planında göstərilən formada əlavə məlumatlar da qeyd oluna bilər: ifadənin qısa məzmunu, işdə olan sənədlərə istiqamətləndirmə və s.

Yazılı planın əsas formalarından başqa (istintaq fərziyyələri və epizodlara görə) istintaq təcrübəsində araşdırma planının digər formalarından istifadə olunur.

Ayrı-ayrı sübut edilməli hallar barədə araşdırma planının tərtib edilməsi. Araşdırma planının belə forması əsasən (ağır deyil) yüngül cinayətlərə görə köməkçi forma kimi istifadə oluna bilər. Lazım gəldikdə araşdırma planı konkretləşdirilir, həmin və ya digər cinayətlərin planı fərziyyələrə və ya epizodlara görə tərtib olunur. Planın bu formasını sxem şəklində aşağıdakı kimi əks etdirmək olar:

Sübut edilməli hallar	İstintaq və digər hərəkətlər	İcra müddəti	İcraçılar
-----------------------	------------------------------	--------------	-----------

Müəyyən edilməli hallar barədə tərtib edilmiş yazılı plan. Belə plan formasına aid olan növbəti fraqmenti göstərmək olar:

Müəyyən edilməli hallar	İşin materiallarına istinad	İstintaq və digər hərəkətlər	Qeydlər
-------------------------	-----------------------------	------------------------------	---------

Yuxarıda göstərilən plan formasını tərtib etməklə müstəntiqin düşüncəsindən kifayət qədər asılı olaraq istintaqın hansı istiqaməti və gedişəti müəyyənləşdirilir. Bu kimi plan imkan verir ki, planlaşdırma prosesinin dinamikliyi, sualların dairəsi təmin olunsun. Bundan sonra lazımi sualların tərtib edilməsi ilə plana istintaq hərəkətləri daxil edilir. Müəyyən edilməli halların yazılı plan formasında tərtibi qismən çatışmazlıqlarla əhatə olunur. Bu plandan köməkçi sənədlər kimi istifadə edilməsi, təkrar istintaq hərəkətləri aparmaqla müxtəlif sualların aydınlaşdırılmasına nail olmaq mümkündür.

Araşdırma planı müddət və planlaşdırılmış istintaq və digər tədbirlərin icraçıları göstərilməklə tərtib olunur. Ona görə planlaşdırmanın belə formasında istintaqın əsas istiqaməti dəqiq müəyyənləşdirilir: məqsəd, ardıcılıq, planlaşdırılmış hərəkətlərin müddəti və icraçıları.

Araşdırma planının analitik forması. Fərqləndirici xüsusiyyətlərə malik olan araşdırma planında faktiki məlumatlar analiz olunaraq ətraflı şəkildə istintaq və digər hərəkətlərin keçirilməsi vasitəsilə planlaşdırılaraq əsaslandırılmış nəticələri özündə əks etdirir.

Planın analitik formasına mənzil oğurluğu işi ilə əlaqədar fraqmenti göstərmək olar:

Sübutların mənbələri	Tədqiq edilən hal və faktların məzmunu	İstintaq və digər hərəkətlər	İcra müddəti	İcraçılar
----------------------	--	------------------------------	--------------	-----------

Analitik plan forması imkan verir ki, informasiya dəqiq analiz edilsin və sonrakı hərəkətlər barədə kifayət qədər düzgün qərar qəbul olunsun.

Ayrı-ayrı istintaq hərəkətlərinin planının tərtib olunmasında istənilən formadan istifadə oluna bilər. Ona görə də hər bir planda aşağıda göstərilənlər əks olunur:

- *istintaq hərəkətinin məqsədi;*
- *aparılma vaxtı (gün, saat);*
- *planlaşdırılmış istintaq hərəkətinin keçiriləcəyi yer (məsələn, dindirmənin müstəntiqin kabinetində, hadisə yerində, xəstəxanada və s. aparılması);*
- *qeyd olunan istintaq hərəkətinin keçirilməsində iştirak edəcək şəxslərin vəzifə bölgüsü və təlimatlandırılması;*
- *aparılan istintaq hərəkətlərinin ardıcılığı, taktiki üsulların tətbiq edilməsi, sübutlardan istifadə edilməsi, həm də xüsusi rekvizitləri, hansı ki lazım gəldikdə götürmək və ya hazırlamaq (məsələn, tanınmada, istintaq eksperimentinin keçirilməsində);*

– *planlaşdırılmış istintaq hərəkətlərinin aparılmasında (məsələn, istintaq çemodanı və ya əməliyyat çantası, axtarıcı vasitələr) və nəticələrinin qeyd olunmasında texniki vasitələrin istifadəsi (məsələn, fotoaparat, videokamera).*

İbtidai araşdırmanın planlaşdırılmasında istifadə edilən köməkçi sənədlər. Ağır cinayət işlərinin araşdırılmasında daim ibtidai araşdırmanın planına əlavə edilən köməkçi sənədlər tərtib edilir: müxtəlif sxemlər, hər bir təqsirləndirilən şəxsin kartoçkası və ya vərəqəsi, iş üzrə şahid qismində keçən şəxsin kartoçkası.

Əlavə sənədlər istintaq planının tərtib olunmasına, sübutların sistemləşdirilməsinə, tədqiqi və qiymətləndirilməsinə, qarşılıqlı əlaqələrin yaranmasına kömək edir.

Araşdırma planına əlavə edilmiş sxemdə aşağıdakılar göstərilir:

- müəssisə və təşkilatların strukturu;
- qiymətli əşyaların hərəkəti və realizəsi;
- müstəntiqin və ya bir neçə qarşılıqlı əlaqəli müəssisələrin sənədlərinin dövriyyəsi;
- müxtəlif təşkilatlar arasında qarşılıqlı əlaqə;
- işdə keçən təqsirləndirilən şəxslərin əlaqələri;
- zərər çəkmiş şəxsin qohumluq əlaqələri.

Əgər iş üzrə bir neçə təqsirləndirilən şəxs keçirsə, cinayətkar fəaliyyət epizodlardan ibarətdirsə, onda araşdırma planına təcrübədə sınaqdan çıxmış «şahmat» şəkilli sxem əlavə edilə bilər. Həmin sxemdə üfui istiqamətdə təqsirləndirilən şəxslərin soyadları və şaquli istiqamətdə isə konkret epizodlar sadalanır.

Həmçinin «şahmat» şəkilli sxemdə sübutlar, təqsirləndirilən şəxslərin iştirakını təsdiq edən cinayətkar fəaliyyətin epizodları barədə məlumatlar da əks olunur.

İş üzrə «şahmat» sxeminin fraqmenti:

Təqsirləndirilən şəxslərin soyadları	Epizodlar	Məmmədov	Həsənov	Quliyev	Həsənov	Cinayəti araşdıran şəxs
--------------------------------------	-----------	----------	---------	---------	---------	-------------------------

Araşdırma prosesində təqsirləndirilən şəxs barədə faktlara əsaslanaraq müstəntiqin tərtib etdiyi kartoçka və ya vərəqələrdəki məlumatlar toplanılaraq sistemləşdirilir. Bu faktlara əsasən sistemləşdirilmiş proses araşdırmanın digər forması hesab olunur.

Bir qayda olaraq həmin məlumatlara aiddir:

- *təqsirləndirilən şəxsin adı, soyadı, yaşayış yeri, iş yeri və tutduğu vəzifə;*
- *cinayət işinin nömrəsi və cinayətin tərkibi;*
- *cinayət işinin başlanması vaxtı, tutulma, təqsirləndirilən şəxs qismində cəlb etmə qərarının qəbul edilməsi;*
- *təqsirləndirilənin şəxsiyyətini xarakterizə edən materiallar (sənədlər, şəxsiyyət vəsiqəsi, müxtəlif arayışlar, kriminalistik qeydiyyatlar);*

- *cinayətkar fəaliyyətin epizodları;*
- *təqsirləndirilən şəxsin konkret epizodlara görə təqsirini təsdiq edən sübutlar;*
- *şəxsin məsuliyyətini ağırlaşdıran və ya yüngülləşdirən hallar.*

Bu və ya digər təqsirləndirilən şəxsin cinayətin törədilməsinə kömək etmiş səbəb və şəraitin müəyyən edilməsi.

Təcrübədə bu kimi kartoçkaları və ya vərəqələri hərdən təqsirləndirilən şəxsin «şəxsi məlumatları» da adlandırırlar. Əgər işin materiallarında cinayətin bir neçə epizodu varsa, iş-tirakçı qismində təqsirləndirilən şəxsin törətdiyi epizodlara əsasən xüsusi jurnal açılaraq qeydiyyat aparılır. Jurnalın ayrı-ayrı səhifələrində hər bir epizod üzrə məlumatlar qeyd olunur. Jurnalın başlıq hissəsində təqsirləndirilən şəxs barəsində seçilmiş məlumatlar öz əksini tapmaqla yanaşı, konkret epizodlar üzrə xronoloji ardıcılıqla məlumatlar əks olunur.

Bu kimi köməkçi sənədlər – kartoçka, vərəq və jurnallarda toplanmış materiallara əsaslanaraq istintaq hərəkətlərini və digər tədbirləri planlaşdırarkən, gələcəkdə ittiham aktı tərtib edərkən müstəntiqə böyük köməklik göstərir.

Araşdırma planının müxtəlif formalarından istintaq təcrübəsində istifadə olunmasına baxmayaraq, praktikada planlaşdırmanın «texnikası» cinayətlərin araşdırılması prosesinin formal tərəfi kimi fikirlər də vardır. Araşdırma planının formasının seçilməsi mürəkkəb idrak fəaliyyətidir. Ona görə müstəntiqdən tələb olunur ki, toplanmış məlumatları analiz və mübadilə etməklə lazımi plan formasından istifadə etsin.

Cinayətlərin araşdırılmasında istintaq hərəkətləri və əməliyyat-axtarış tədbirlərinin keçirilməsinə yüksək səviyyədə hazırlıq, təşkilatçılıq tələb edilirsə, onda bir qayda olaraq, araşdırmanın briqada metodu, şəbəkə planlaşdırma metodundan da istifadə oluna bilər. Məsələn, şəbəkə qrafiki əsasında istintaq hərəkətləri və digər tədbirlərin proqramlaşdırılması, «ehtiyat» vaxtın əldə olunmasına və araşdırmanın daha keyfiyyətlə aparılması üsullarını müəyyən etməkdə müstəntiqə kömək edir.

Beləliklə, araşdırmanın planlaşdırılması texnikası nəzəri və təcrübi cəhətdən cinayətlərin açılması və istintaqını səmərəli həyata keçirmək üçün daim təkmilləşərək, yeni metodların tətbiq olunmasına zərurət yaradır.

İstifadə edilmiş ədəbiyyat:

1. Azərbaycan Respublikasının Cinayət-Prosessual Məcəlləsi. Bakı, 2009
2. Hadisə yerinə baxış. Tədris-metodik vəsait. Bakı, 2009
3. Kriminalistik texnika. Bakı, 2006
4. Kriminalistika mühazirələr toplusu. Bakı, 2007
5. Mövsümov C.H. Sovet cinayət prosesi. Bakı, 1989
6. Müəlliflər kollektivi. Kriminalistik metodika: Dərs vəsaiti. Bakı, 2010
7. Карпесна Л.М., Галкин И.С. Расследование преступлений группой следователей. М., 1965
8. Ларин А.М. Расследование по уголовному делу. Планирование организации. М., 1970
9. Лузгин И.М., Дубровицкая Л.П. Планирование расследования. М., 1972
10. Репкин Л.М. Приостановление расследования следствия. Волгоград, 1971
11. Смирнов Н.В. Планирование расследования. Л., 1973.

Аллахвердиев Алекбер

Структура и форма планирования по уголовному делу, расследуемому следователем

Резюме

В данной статье отражены планирование предварительного расследования, его структура и форма, процесс проведения следственных и оперативно-розыскных действий, а также техника планирования и методов организации следствия. Кроме того, здесь говорится о значимости структуры и формы планирования раскрытия преступления и следствия.

Allahverdiyev Alakbar

Structure and form of planning in the criminal case

Summary

This article describes the planning of the preliminary investigation, its structure and form, the process of investigation and operational search actions, as well as technology planning and methods of investigation. Here you can also find the different methods of organization of investigation, the main role of the early stages of committed crimes.

Рәуци: h.ü.d. Mİdhəd Qəfərov
Təqdim edən: h.ü.f.d., dos. Hikmət Eyvazov

МЕЖДУНАРОДНЫЕ ОТНОШЕНИЯ АКАДЕМИИ ДИНИМИЧНО РАЗВИВАЮТСЯ

10-12 июня 2014 года в Азербайджанскую Республику состоялся визит делегации Санкт-Петербургского Университета МВД Российской Федерации.

Делегацию в составе заместителя начальника по работе с личным составом Санкт-Петербургского Университета, полковника полиции Трибутина Сергея Николаевича (глава делегации) и помощника начальника по международному сотрудничеству, полковника полиции Козлова Александра Павловича в Международном аэропорту имени Гейдара Алиева встретили заместитель начальника Академии Полиции по служебной и боевой подготовке, полковник полиции Ильяс Исаев, старший помощник начальника Академии Полиции по работе с личным со-

ставом, полковник-лейтенант полиции Анар Алиев, инспектор группы по международному сотрудничеству, майор полиции Руслан Джафаров.

Гости были размещены в оздоровительном комплексе МВД «Хазри», а после обеденного перерыва посетили Академию Полиции. Здесь делегацию встретило руководство Академии. В целях ознакомления с материально-технической базой академии делегация посетила Центр Гейдара Алиева, лекционные залы, библиотеки, столовую, общежитие и криминалистический полигон.

11 июня гости посетили могилу Общационального Лидера Гейдара Алиева на Почетной Аллее, возложили цветы к его памятнику, Аллею Шахидов, где возложили цветы у Вечного огня.

По графику визита в тот же день гости посетили Площадь Государственного Флага, осмотрели музей, демонстрирующий государственные атрибуты. Далее гости побывали в Ичери-Шехер (древняя часть Баку), ознакомились со старинными памятниками архитектуры и современными комплексами (Башня пламени).

При возвращении в академию Полиции делегацию встретил в служебном кабинете начальник Академии, генерал-майор полиции

Назим Алиев. Во время встречи состоялась беседа о дальнейшем динамичном развитии и перспективах взаимоотношений между учебными заведениями.

Позже в конференц-зале академии состоялась встреча делегации с профессорско-преподавательским составом и курсантами Академии. Беседа проходила в дружеской атмосфере.

12 июня завершился визит делегации Санкт-Петербургского Университета, гостей провожала руководящая группа Академии.

Соловых Светлана Жорисовна,

доцент кафедры арбитражного процесса Саратовской Государственной Юридической Академии, кандидат юридических наук

ДОСТУП К ПРАВОСУДИЮ В АРБИТРАЖНОМ СУДОПРОИЗВОДСТВЕ РОССИИ

УДК 34:347.13

Açar sözlər: *ədalət mühakiməsi hüququ, məhkəmə müdafiəsinə hüquq, məhkəmə fəaliyyətinin başlanılması hüququ, hüquqi yardım, iş üzrə informasiya əldə etmək hüququ.*

Ключевые слова: *доступ к правосудию, право на судебную защиту, право на инициирование судебной деятельности, право на юридическую помощь, право на получение информации по делу.*

Keywords: *access to justice, right on judicial protection, right on judicial activity, right on legal help, right on reception of information on deal.*

Конституция РФ статьей 46 устанавливает право на судебную защиту как общее конституционное право гражданина, характеризующееся особой социальной значимостью, стабильностью, неотчуждаемостью, всеобщностью. Таким образом, право на судебную защиту в содержательной своей части состоит в том, что оно принадлежит каждому гражданину и дает возможность беспрепятственного обращения к органам судебной власти, за защитой нарушенного права и охраняемого закона интереса, а также с возможностью обжалования любых решений органов государственной власти [1].

Реализация в арбитражном процессуальном законодательстве права на судебную защиту происходит путем функционирования отраслевых и функциональных систем законодательства [2].

Б.С.Эбзеев указывает на то обстоятельство, что в любом случае, когда требуется конкретизация конституционных прав, то оно должно проводиться путем детализации правомочий субъектов, установления процессуальной формы его осуществления, а также и установления средств его осуществления [3].

К важнейшим элементам права на судебную защиту в юридической литературе относят право на обращение в суд за защитой нарушенного права [4]. Данная правовая возможность непосредственно вытекает из норм международного права [5] и, как элемент пра-

ва на судебную защиту, не подлежит какому-либо ограничению.

По смыслу статей 46 и 123 Конституции РФ во взаимосвязи со ст. 6 Европейской Конвенции о защите прав человека и основных свобод, право на судебную защиту – это не только право на обращение в суд, но и право быть выслушанным судом при разрешении дела по существу на основе состязательности и равноправия сторон [6].

Европейский суд по правам человека, интерпретируя в своих решениях смысл ст. 6 КЗПЧ, определяет, что национальные суды должны обосновать свои действия и мотивы в решении по делу, т.е. любое судебное разбирательство должно заканчиваться мотивированным решением [7]. Таким образом, в содержание права на судебную защиту должно включаться право на результат судебного разбирательства [8].

Пункт 1 ст. 6 КСПЧ трактуется Европейским судом таким образом, что в понятие справедливое судебное разбирательство должно в обязательном порядке включаться такой элемент, как исполнение окончательного решения по делу [9].

Таким образом, исходя из положений норм международного права, устанавливающих стандарты судебной защиты, а также основываясь на положениях Конституции РФ, можно утверждать, что основными процессуально-правовыми средствами, наряду с иными, входящими в механизм реализации права на судебную защиту, являются субъективные процессуальные права, которые непосредственно детализируют правомочия субъекта.

Объектом конкретизации процессуального законодательства является конституционная норма, которая закрепляет право на судебную защиту. В этом случае конкретизация направлена на технико-юридическую коррекцию, т.е. уточнение и развитие ее содержания в нормах отраслевого законодательства. Следует согласиться с мнением проф. И.Н.Сенякина, утвер-

ждающим, что суть конкретизации заключается в формировании правовых предписаний, развивающих и уточняющих содержание генеральных положений законодательных актов, направленных на регулирование отдельных сторон и граней видовых общественных отношений [10].

Таким образом, конституционная норма, устанавливающая право на судебную защиту, предполагает издание на отраслевом уровне дополнительных условий, гарантий, мер и средств, осуществляющих ее развитие.

Арбитражный Процессуальный Кодекс РФ, как кодифицированный акт, содержащий гарантии реализации конституционного права на судебную защиту, в этом случае вступает систематизированным средством конкретизации, так как детализирует соответствующие предписания как международных актов, устанавливающих стандарты судебной защиты, так и Конституции РФ.

Так, субъективное процессуальное право на доступ к правосудию предполагает своим содержанием возможности инициирования судебной деятельности, получение квалифицированной юридической помощи, получение полной информации о судебном разбирательстве [11].

Европейский суд по правам человека устанавливает, что право на доступ к правосудию не является абсолютным и, как следствие, может быть подвергнуто определенным ограничениям национальным законодательством, но с условием разумной соразмерности между используемыми средствами и законной целью таких ограничений [13].

Данный смысл дает направление закрепления в Российском законодательстве различных условий, которые устанавливают ограничения при инициировании судебной деятельности в арбитражный суд.

Например, соответствующие ограничения по обращению в арбитражный суд есть у прокурора. Его полномочия ограничены указаниями законодателя на категории дел, ука-

занных в ст. 52 АПК РФ, в случае обращения в арбитражный суд с исковыми заявлениями по делам, не предусмотренным федеральным законом, производство по делу прекращается применительно к п. 1 ст. 150 АПК РФ [14].

В процессе реализации право на судебную защиту, теряя свой абсолютный характер, становится относительным субъективным процессуальным правом, поскольку из общей массы выделяется не только правообладатель, но и обязанный конкретный субъект, т.е. тот арбитражный суд, который обязан принять к своему рассмотрению требование о защите, рассмотреть его и вынести соответствующий судебный акт.

Фактически, возникновение арбитражных процессуальных правоотношений правообладателя с конкретным арбитражным судом поставлено в зависимость от начала реализации права на судебную защиту. Для арбитражного суда, как органа государственной власти, наделенного функциями осуществления правосудия, его значение заключается в необходимости претерпевания действия субъективного процессуального права на инициирование судебной деятельности. Претерпевание действия субъективного процессуального права на стадии возбуждения производства по делу для арбитражного суда заключается в исполнении обязанностей, которые сформулированы в ст.ст. 127, 128, 129 АПК РФ.

Таким образом, арбитражное процессуальное законодательство регламентирует реализацию права на инициирование судебного процесса, устанавливая основания и порядок обращения в арбитражный суд первой инстанции.

Для данного института не имеет значение, какой судебный акт будет вынесен по делу и какого содержания он будет. Имеется ввиду, что производство по делу может быть окончено без его рассмотрения по существу – прекращено, оставлено без рассмотрения или заключено мировое соглашение. Наличие права на инициирование судебной деятельности

предположительно говорит о действительных субъективных правах и обязанностях сторон в материальном правоотношении, о нарушении субъективных прав и законных интересов, принадлежащих одной из сторон.

Именно поэтому ст. 125 АПК РФ содержит указание на необходимость формирования требования к ответчику со ссылками на законы и иные нормативные правовые акты, а также обстоятельства, на которых основаны заявленные требования. Установление в последующем арбитражным судом в результате судебного разбирательства дела наличия права на защиту означает, что права или охраняемые законом интересы данного лица действительно нарушены и существует необходимость в их защите и восстановлении.

Эти теоретические положения имеют непосредственный выход на практику. Когда лицо обращается в арбитражный суд с заявлением, судья должен проверить наличие у него лишь права на инициирование судебной деятельности. Вопросы, касающиеся права на защиту, могут быть решены только в результате исследования и оценки доказательств по делу в ходе судебного разбирательства.

Поэтому, правовое регулирование данного института должно четко закреплять основания и порядок обращения в арбитражный суд. Например, ст.ст. 125 и 126 АПК РФ указывают на необходимость ссылаться на конкретные доказательства, в подтверждение оснований своих требований, и необходимость представления данных доказательств совместно с исковым заявлением. Такое правовое регулирование позволяет арбитражным судам достаточно широко трактовать данные нормы, что в последующем приводит к необоснованным вынесениям определения об оставлении искового заявления без движения, а в последующем и возвращение искового заявления [15]. И хотя ст. 129 АПК РФ указывает, что истец не лишается права на судебную защиту и в дальнейшем после устранения оснований, послуживших возвращению искового заявления может повторно

обратиться в арбитражный суд, в действительности же в случаях, когда истекает срок исковой давности, требования не будут удовлетворены, т.к. возвращение искового заявления не прерывает течения срока исковой давности.

В научной литературе было сформулировано мнение относительно того, что на стадии возбуждения производства по делу процессуальная деятельность субъектов доказывания должна быть нацелена только на установление наличия предпосылок и соблюдения порядка возбуждения производства по делу [16].

Как следует из разъяснений, изложенных в пункте 17 Постановления Пленума Высшего Арбитражного Суда Российской Федерации от 20.12.2006 № 65 «О подготовке дела к судебному разбирательству» [17], в процессе подготовки дела к судебному разбирательству судья определяет предмет доказывания, достаточность представленных доказательств и рассматривает ходатайства об истребовании доказательств от третьих лиц.

Поэтому, непредставление истцом доказательств в обоснование обстоятельств, на которых строятся исковые требования, на стадии принятия искового заявления к производству арбитражного суда не должно ограничивать право на судебную защиту, поскольку определение необходимости в предоставлении дополнительных доказательств является процессуальной обязанностью суда.

Следующее субъективное процессуальное право, которое содержательно раскрывает право на доступ к правосудию – это право на получение квалифицированной юридической помощи, закрепленное ч. 1 ст. 48 Конституции РФ.

Право на получение квалифицированной юридической помощи следует относить к процессуальным гарантиям специального характера, т.е. изначально оно обладает обеспечительным характером и гарантирует надлежащее осуществление всех иных процессуальных прав, предоставленных арбитражным процессуальным законодательством.

В арбитражном процессе это право получило уточнение в ст. 59 АПК РФ, которая представляет возможность любому лицу, участвующему в деле, вести свои дела лично или через представителя, оказывающего квалифицированную юридическую помощь.

Особенности реализации данного права в сфере арбитражного судопроизводства заключаются в том, что лица, заинтересованные в получении юридической помощи, вправе самостоятельно решать вопрос, как о необходимости привлечения в арбитражный процесс представителя, так и об оптимальных формах получения такой помощи (обращение к адвокату, иному лицу, оказывающему квалифицированные юридические услуги, либо принятие в штат юриста). АПК РФ не предусматривает и не делает каких-либо исключений по субъектному составу участников арбитражного судопроизводства в части обязательного участия представителя, также и в отношении участия в каком-либо процессуальном производстве.

Однако следует указать, что, в соответствии с п.1 ст. 14 МПГПП, каждый имеет право на: равенство перед судом; «справедливое и публичное разбирательство дела компетентным, независимым и беспристрастным судом, созданным на основании закона» [18]. Равенство перед судом включает в себя: в том числе и равный доступ к правосудию, что означает:

1) право на обращение в суд должно быть доступно всем индивидам, независимо от гражданства или отсутствия такового, либо их статуса, будь то лица, ищущие убежище, беженцы, рабочие-мигранты, дети без сопровождения;

2) любые различия в отношении доступа к правосудию, которые не основаны на законе и не могут быть оправданы по объективным и разумным основаниям, запрещены;

3) государствам рекомендуется предоставлять бесплатную юридическую помощь по сложным административным делам [19].

При этом, согласно правовой позиции Конституционного Суда РФ, которую он сформу-

лировал в своих Постановлениях [20], обязанность государства гарантировать защиту прав и свобод, в том числе права на получение квалифицированной юридической помощи, не ограничивает законодателя в выборе путей выполнения данной обязанности. То есть корреспондирующая обязанность государства данному праву состоит в том, чтобы обеспечить надлежащие условия каждому субъекту для обращения за юридической помощью в целях защиты и отстаивания своих прав и законных интересов.

Именно поэтому, государство предполагает введение института профессионального юридического представительства, обосновывая эти необходимые меры тем, что данный институт имеет важное значение для защиты прав в условиях действия принципа состязательности в арбитражном процессе.

Также и Европейский суд по правам человека неоднократно отмечал, что отсутствие профессионального представительства в ряде случаев (прежде всего, когда речь идет о вышестоящих судебных инстанциях) делает право на справедливое судебное разбирательство теоретическим и иллюзорным [21].

Конституционный Суд Российской Федерации подтверждал в своих решениях, в частности, применительно к деятельности адвокатов, на которых, в соответствии с Федеральным законом «Об адвокатской деятельности и адвокатуре в Российской Федерации», возложена обязанность обеспечивать на профессиональной основе квалифицированную юридическую помощь физическим и юридическим лицам в целях защиты их прав, свобод и интересов, а также обеспечения доступа к правосудию [22].

Право на получение квалифицированной юридической помощи гарантируется всем лицам, участвующим в деле, которые имеют заинтересованность в его результате, включая и третьих лиц, не заявляющих самостоятельных требований относительно предмета споров. Более того, право на получение ква-

лифицированной юридической помощи включает в свое содержание не только конкретную работу юристов в судебных заседаниях, но и подготовку состязательных документов, изучение иностранного права (п. 9) и иные действия, связанные с подготовкой искового заявления и с представлением интересов в предварительном судебном заседании (п. 13) [23].

Так же своим содержанием данное право охватывает возможность участника арбитражного судопроизводства взыскать судебные расходы, потраченные на услуги представителя в соответствии с правилами главы 9 АПК РФ. Из системного толкования ч. 1 ст. 41, ч. 2 ст. 51, ст. 110, ч. 3 ст. 271 АПК РФ следует, что судебные расходы на оплату услуг представителя, понесенные третьими лицами, не заявляющими самостоятельных требований относительно предмета спора, в том числе в связи с подачей апелляционной жалобы, могут быть также возмещены по правилам главы 9 АПК РФ.

Однако казуальное истолкование и применение законоположений института судебных расходов, понесенных в связи с услугами представителя, напрямую не предусматривают критерия ограничений и запретов на определение размера оплаты юридических услуг, но в то же время размер оплаты не должен ставиться в зависимость от исхода дела, а также должен быть разумным и действительно понесенным. Это объясняется тем, что в арбитражном процессе функция правосудия в любой его форме отделена от функций спорящих сторон, и они ни каким образом не могут влиять на принятие решения.

Следующим конкретизирующим средством является право на получение информации о судебном разбирательстве.

Исходя из того понимания, что дает Европейский суд, данное право направлено на гарантирование прав практических и эффективных. Европейский суд счел, что право на справедливое и публичное судебное разбирательство было бы лишено его сущности, если бы сторона дела не была проинформирована

о судебном заседании таким образом, чтобы иметь возможность явиться на него, если бы ею было принято решение воспользоваться правом участвовать в судебном заседании, гарантируемом национальным законодательством.

Важность данного права на получение информации подчеркивается тем, что его нарушение является основанием для отмены судебного акта.

В ч. 1 ст. 15 Федерального закона от 22.12.2008, № 262-ФЗ «Об обеспечении доступа к информации о деятельности судов в Российской Федерации» [24] говорится, что тексты судебных актов, за исключением приговоров, размещаются в сети Интернет после их принятия. Исходя из буквального и системного толкования вышеуказанного Закона, у арбитражного суда существует обязанность

размещать все судебные акты в сети Интернет, за исключением протокольных определений [25].

Таким образом, можно сделать вывод, что в содержательном плане субъективное процессуальное право на доступ к правосудию в арбитражном судопроизводстве раскрывается через признаки, сформулированные в международных актах, устанавливающих стандарты судебной защиты. Действующее арбитражное процессуальное законодательство РФ содержит процессуально-правовые средства, гарантирующие его реализацию. Но в то же время, в целях повышения обеспечения реализации права на доступ к правосудию в арбитражном судопроизводстве, законодатель следует предусмотреть средства, ограничивающие судебное усмотрение на стадии возбуждения производства по делу.

Список литературы:

- [1] Лазарева В.А. Судебная защита в уголовном процессе РФ: Проблемы теории и практики. Автореф. дисс. ... докт. юрид. наук. М., 2000, с. 27
- [2] Тархов В.А. Гражданское право. Общая часть. Чебоксары, 1997, с. 259-260
- [3] Эбзеев Б.С. Конкретизация и актуализация норм Конституции РФ как условие и гарантия осуществления прав и обязанностей человека // Российское правосудие. 2008, № 3, с. 13
- [4] Стецовский Ю.И. Судебная власть. М.: 1999, с. 120-128; *Витрук Н.В. Конституционное правосудие. Учебное пособие. М.: 1998, с. 300-302*
- [5] Всеобщая Декларация прав и свобод человека (ст.8)// <http://www.un.org/ru/documents/udhr/>; Европейская Конвенция прав и основных свобод (ст.6)//URL:<http://europeancourt.ru/konvenciya-o-zashhite-prav-cheloveka-i-drugie-oficialnye-dokumenty/konvenciya-o-zashhite-prav-cheloveka-i-osnovnyx-svobod.> (дата обращения 08.11.2011)
- [6] Постановления Конституционного Суда Российской Федерации от 14 апреля 1999 года № 6-П, от 11 мая 2005 года № 5-П и от 21 апреля 2010 года № 10-П
- [7] Суоминен против Финляндии (Suominen v. Finland): Постановление Европейского Суда по правам человека от 1 июля 2003 года (жалоба № 37801/97) // URL: <http://europeancourt.ru/resheniya-evropejskogo-suda-na-russkom-yazyke/suominen-protiv-finlyandii-postanovlenie-evropejskogo-suda> (дата обращения 09.11.2011)
- [8] Кузнецов и другие против России (Kuznetsov and Others v. Russia): Постановление Европейского Суда по правам человека от 11 января 2007 года (жалоба № 184/02) // URL: <http://europeancourt.ru/resheniya-evropejskogo-suda-na-russkom-yazyke/kuznecov-i-drugie-protiv-rossii-postanovlenie-evropejskogo-suda>. (дата обращения 09.11.2011)
- [9] Вассерман против России (Wasserman v. Russia): Постановление Европейского Суда по правам человека от 18 ноября 2004 года (жалоба № 15021/02) // URL: <http://europeancourt.ru/tag/dostup-k-sudu/>(дата обращения 09.11.2011)

[10] Сенякин И.Н. Специализация и унификация российского законодательства. Саратов, 1993, с. 6, 60-61

[11] Яковлев против России (Yakovlev v. Russia): Постановление Европейского Суда по правам человека от 15 марта 2005 года (жалоба № 72701/01) // URL: <http://europeancourt.ru/tag/glasnost-razbiratelstva/>(дата обращения 20.03.2013)

[12] Постановления от 27 февраля 1980 года по делу «Девеер (Deweer) против Бельгии», от 30 октября 1998 года по делу "F.E. против Франции" и др URL: // Постановление Конституционного Суда РФ от 19.07.2011 № 17-П «По делу о проверке конституционности положения пункта 5 части первой статьи 244.6 Гражданского Процессуального Кодекса Российской Федерации в связи с жалобой гражданина С.Ю.Какуева»//URL: //http: //base.Consultant.ru/cons/cgi/online.cgi?req=doc;base=LAW;n=117357 (дата обращения 20.09.2011 г.)

[13] Проценко против России (Protsenko v. Russia): Постановление Европейского Суда по правам человека от 31 июля 2008 года (жалоба № 13151/04)//URL: <http://europeancourt.ru/tag/dostup-k-sudu/>

[14] Постановление Пленума ВАС РФ от 23 марта 2012 года № 15 «О некоторых вопросах участия прокурора в арбитражном процессе» // URL: http://www.arbitr.ru/as/pract/post_plenum/50282.html23 (дата обращения 11.11.2012)

[15] Например, Постановление ФАС Восточно-Сибирского округа от 11 апреля 2012 г. по делу № А19-17219/2011; Постановление ФАС Восточно-Сибирского округа от 19 апреля 2012 г. по делу; № А78-9447/2011// <http://ras.arbitr.ru/>.(дата обращения 09.08.2011)

[16] Фокина М.А. Механизм доказывания по гражданским делам. Автореф. дисс. ... докт. юрид.наук, М., 2011, с. 8

[17] Постановление Пленума ВАС РФ от 20.12.2006 № 65 «О подготовке дела к судебному разбирательству» // <http://base.consultant.ru/cons/cgi/online.cgi?req=doc;base=LAW;n=65498> (дата обращения 12.07.2010)

[18] Международный пакт о гражданских и политических правах 1966 года. Принят резолюцией 2200 А (XXI) Генеральной Ассамблеи от 16 декабря 1966 года // http://www.un.org/ru/documents/decl_conv/conventions/ractpol.shtml (дата обращения 23.11.2012)

[19] См.: Вальтер Келин. Административные процедуры // Сборник по материалам международного экспертного семинара на тему «Роль административной юстиции в защите прав человека». 14–15 декабря 2009 г. М.: Права человека, 2010, с. 140

[20] Постановление Конституционного Суда РФ от 23 января 2007 г. № 1-П «По делу о проверке конституционности положений пункта 1 статьи 779 и пункта 1 статьи 781 Гражданского Кодекса Российской Федерации в связи с жалобами общества с ограниченной ответственностью «Агентство корпоративной безопасности» и гражданина В.В.Макеева»// URL: <http://www.echr.ru/documents/doc/12051675/12051675.htm> (дата обращения 15.09.2011)

[21] Справка по вопросам, касающимся возможных направлений и перспектив совершенствования института представительства в арбитражных судах // URL: http://www.arbitr.ru/_upimg/5069A8DC3D214146C23E3F8AEBFE0E5E_sprav.pdf

[22] Постановление КС РФ от 23.12.1999 N 18-П «По делу о проверке конституционности отдельных положений статей 1, 2, 4 и 6 ФЗ от 4 января 1999 года «О тарифах страховых взносов в ПФ РФ, ФСС РФ, Государственный фонд занятости населения РФ и в фонды обязательного медицинского страхования на 1999 год» и статьи 1 ФЗ от 30 марта 1999 года «О внесении изменений и дополнений в ФЗ «О тарифах страховых взносов в ПФ РФ, ФСС РФ, Государственный фонд занятости населения Российской Федерации и в фонды обязательного

медицинского страхования на 1998 год» в связи с жалобами граждан, общественных организаций инвалидов и запросами судов» // ВКС РФ, № 1, 2000

[23] Информационное письмо Президиума ВАС РФ от 5 декабря 2007 года № 121 «Обзор судебной практики по вопросам, связанным с распределением между сторонами судебных расходов на оплату услуг адвокатов и иных лиц, выступающих в качестве представителей в арбитражных судах»// URL: http://www.arbitr.ru/as/pract/vas_info_letter/18473.html (дата обращения 24.05.2010)

[24] СЗ РФ от 29 декабря 2008 г. № 52 (часть I) ст. 6217

[25] Протокол заседания рабочей группы ФАС Уральского округа по обсуждению вопросов, возникающих в практике применения АПК РФ от 15 июня 2012 г. № 2//URL

<http://base.consultant.ru/cons/cgi/online.cgi?req=doc;base=AUR;n=134518;div=LAW;mb=LAW;opt=1;ts=DB7DE7258A263036103A2069169ECDB0;rnd=0.9560229457605643>

Solovix Svetlana

Rusiyanın arbitraj məhkəmə icraatında ədalət mühakiməsinə çıxış

Xülasə

Məqalədə ədalət mühakiməsinin həyata keçirilməsində beynəlxalq standartlar prizmasından arbitraj məhkəmə icraatında ədalət mühakiməsi hüququnun aspektləri nəzərdən keçirilmişdir. Məhkəmə araşdırması dövründə arbitraj prosesin iştirakçılarının hüquqi səlahiyyətlərini reallaşdırmağa imkan verən detallaşdırma vasitəsilə hüquqların məzmunu açıqlanır.

Solovykh Svetlana

Access to justice in Russia arbitration proceedings

Summary

Profound aspects of the right are considered in article on access to justice in arbitration proceedings, through prism international standard realization of the justice. Reveals the contents subjective right by means of детализации authority participant of the arbitration process, allowing realize him at period judicial hearing.

Rəyçi: h.e.d., prof. Alış Qasımov
Təqdim edən: h.ü.f.d. Rəşad Məmmədov

Fərzəliyeva Lalə Rizvan qızı,

Bakı Dövlət Universitetinin "Beynəlxalq xüsusi hüquq və Avropa hüququ" kafedrasının müəllimi

BEYNƏLXALQ VALYUTA FONDU ÇƏRÇİVƏSİNDƏ VALYUTA SİYASƏTİ

UOT 34:347.7

Açar sözlər: *valyuta məzənnələri, dünya iqtisadiyyatı, kredit, tədiyyə balansı, kvota.*

Ключевые слова: *курсы валют, мировая экономика, кредиты, платежный баланс, квоты.*

Keywords: *exchange rates, the world economy, credit, balance of payments, quotas.*

Beynəlxalq Valyuta Fondu (BVF) Bretton Vuds Razılaşması çərçivəsində 1944-cü ildə Dünya Bankı ilə birlikdə qurulmuş və 27 dekabr 1945-ci ildə fəaliyyətə başlamışdır (7). BVF 44 üzv dövlət tərəfindən təsis olunmasına baxmayaraq, hazırda onların sayı 187-yə çatmışdır. BVF-nin quruluş məqsədi maddi problemi olan ölkələrə maliyyə yardımı göstərmək və Bretton Vuds sabit valyuta quru rejiminin davamlılığı üçün qaydalar müəyyən etməklə dünya ticarətinin inkişafına təsir etmək idi. BVF qlobal maliyyə nizamı təqib etmək, birja, valyuta məzənnələri, ödəmə planları kimi mövzularda yoxlamaq və təşkil etmək, eyni zamanda texniki və maliyyə dəstəyini təmin etmək kimi vəzifələri olan beynəlxalq bir təşkilatdır. Ancaq Bretton Vuds rejiminin 1971-ci ildə yığılmasından sonra beynəlxalq pul sistemindəki dəyişikliklər çərçivəsində BVF-nin məqsədləri də dəyişikliklərə məruz qalmışdır.

Birinci və İkinci Dünya Müharibəsindən sonra beynəlxalq iqtisadi məsələlər qarışıq hala gəlmiş, I Dünya Müharibəsindən sonra yaranan iqtisadi böhranla döyüş sonrası iqtisadi depressiyalar da iqtisadi əlaqələri təhdid edər bir vəziyyət almışdı. Avropa dövlətlərinin II Dünya Müharibəsi sonrası xarab və depressiya içindəki iqtisadi

vəziyyətlərinin əksinə Amerika Birləşmiş Ştatlarının döyüş boyunca ixracatının qızıl ehtiyatlarının artması, iqtisadi baxımdan kömək edəcək tək ölkə vəziyyətinə gəlməsinə səbəb oldu. ABŞ Avropa dövlətlərinə birbaşa kömək etmək yerinə maliyyə müəssisələr quraraq kömək edilməsi tərəfdarı oldu və 1944-cü ildə Bretton Vudsda 45 dövlətin iştirakı ilə bir sıra qərarlar qəbul olundu. Bretton Vuds razılaşmasında; biri Beynəlxalq Valyuta Fondu, digəri Beynəlxalq Yenidənqurma və İnkişaf Bankı (IBRD), yaxud qısaca Dünya Bankı adları ilə iki iqtisadi müəssisənin qurulması qərarlaşdırılmışdır.

BVF Avropa dövlətlərinin tədiyyə balanslarında ortaya çıxma biləcək müvəqqəti (qısamüddətli) ödəmə çətinliklərinə kredit verərək beynəlxalq ticarətin buna görə daralmasını qabaqlamaq; Dünya Bankı da uzunmüddətli investisiya kreditləri vermək şərtilə Avropa dövlətlərinin yenidən dirçəlişini təmin etmək, tədiyyə balanslarındakı dünyəvi balanssızlıqları aradan qaldırmaq üçün yaradılıb.

Şimali Koreya, Kuba, Andorra, Lixtenşteyn, Tuvalu və Nauru xaric bütün Birləşmiş Millətlər Təşkilatının üzv dövlətləri BVF-yə birbaşa olaraq qoşulmuşlar.

Vatikan, Çin Xalq Respublikası (Tayvan), Fələstin xalqı (BVF-nin texniki yardımını almasına baxmayaraq) və Sahravi Ərəb Demokratik Respublikası (Qərb Səhra) Birləşmiş Millətlər Təşkilatının tam üzvü deyillər.

BVF-nin tədiyyə balansları açıq və ya çoxluq verən ölkələrə tənzimləyici müdaxilə etmə imkanı vardır. Fondun ən səlahiyyətli orqanı üzv ölkələrin nümayəndələrindən təşkil olunan

İdarəedicilər Şurasıdır. Bu şurada hər bir üzv ölkə idarəedici və onun müavini qismində təmsil olunur. Bunlar adətən maliyyə naziri və mərkəzi bankın sədrindən təyin olunur. İldə bir dəfə toplanır. Bu heyət öz arasından 12 nəfərlik bir müdir Məclisi seçərək səlahiyyətini bunlara təhvil verir. Bundan sonrakı orqan İdarəedici Şuradır, ənənəyə görə direktor vəzifəsini Avropa ölkələrindən birinin vətəndaşı daşıyır. BVF-nin qərargah-evi isə Vaşinqtonda yerləşir (3, s. 60-61). Bundan əlavə BVF-nin nümayəndəlikləri Paris, Cenevrə, Tokio, Nyu-York şəhərlərində də yerləşir.

İdarəedicilər Şurası hər üzv ölkə, sadə səs çoxluğu yanında fondada iştirak hissəsilə nisbi səs çoxluğuna da malikdir. Buna görə ən çox səs haqqına sahib ölkə, ən çox sərmayə ilə iştirak edən ABŞ-dır.

BVF (və Dünya Bankı) tez-tez müxtəlif alimlər və siyasətçilər tərəfindən tənqid olunur. Səbəbləri çoxdur, lakin ən çox tənqid olunan məsələ hərəkətin amerikansayağı xarakter alması və onun böhrandan çıxmaq üçün verdiyi tövsiyələrin effektiv olmasındadır.

Nəzərə almaq lazımdır ki, Fondun fəaliyyəti haqqında qərarların qəbulu zamanı səsler proporsional qaydada paylanır. Fondun qərarlarının təsdiqi üçün səslerin 85 %-i lazımdır. ABŞ bütün səslerin təxminən 17 %-inə sahibdir. Bu müstəqil olaraq qərar qəbul etmək üçün kifayət etmir, ancaq Fondun hər hansı bir qərarının qarşısını almaq üçün imkan yaradır. ABŞ Senatı Beynəlxalq Valyuta Fondunun hansısa konkret tədbirlər görməsinə qadağa qoya bilər, məsələn, ölkələrə kreditlərin ayrılmasını qadağan edən qanun layihəsi qəbul edə bilər (6).

Hər hansı bir ölkə mütləq həm Beynəlxalq Valyuta Fonduna (IMF) və həm də Dünya Bankına (IBRD) bir yerdə üzv olmalıdır. Fonda üzv olan dövlətlərin hissələrinə kvota deyilir. Kvotaların 25 %-i qızıl ilə, qalan 75 %-i milli pul ilə ödənməlidir. Başlanğıcda 8 milyard dollar olan Fondun sərmayəsi sonrakı illərdə çox artmışdır. Bununla yanaşı azad valyutalı ölkələrdə fond büdcəsini artırmaq imkanı əldə etmişdir. Fond hər bir üzvə kvotasının 25 %-i məbləğində av-

tomatik olaraq kredit verməlidir. Fondun verdiyi kreditlərin müddəti 5 ili keçə bilməz.

BVF məlumatlarına görə (2006) fondun borc vermə qaynağı 174 milyard dollar olmuşdur. Alacaqları isə 75 ölkədən 34 milyard dollardır. 2010 məlumatlarına görə BVF-nin ən çox borcu olan ölkələrin sırası belədir: Yunanıstan (30 milyard), Rumıniya (13,9 milyard), Ukrayna (12,66 milyard), Macarıstan (11.7 milyard) dollardır (16).

BVF üzv ölkələr ilə aparılan danışıqlar və qiymətləndirmələr nəticəsində həmin məlumatları yığaraq regional və qlobal qiymətləndirmələr və təkliflər verir. Bu qiymətləndirmələr toplanaraq ildə iki dəfə "World Economic Outlook" və "Global Financial Stability Report" adlı jurnallarda çap olunur.

BVF-nin hesablarından istifadə hesab vahidi olan xüsusi çəkmə hüquqları (special drawing rights – SDR), 1969-cu ildən beynəlxalq ehtiyat hissəsi olaraq yaradılmış və üzv ölkələrə kvotalar ilə mütənasib bir şəkildə təsis edilmişdir. SDR-in yaradılmaq məqsədi beynəlxalq likidite darlığının həllidir. Başlanğıcda, SDR-in dəyəri ABŞ dolları kimi 35 SDR = 1 unsiya qızıl olaraq təyin olunmuş və bu səbəblə SDR-ə "kağız qızıl" adı verilmişdir. Bretton Vuds valyuta quru sisteminin süqutundan sonra SDR-in dəyəri ABŞ dolları, alman markası, fransız frankı, ingilis sterlinqi və Yapon yenidən ibarət olan bir istifadə səbəti hesablanmağa başlanmışdır. Avronun Avropa Birliyinin pul vahidi olaraq qəbul edilməsindən sonra isə səbətdə alman markası və fransız frankının yerini avro almışdır.

SDR-in real bir qarşılığı olmayıb, üzv ölkələrin qəbul etməsiylə etibarlılıq qazanan bir beynəlxalq likidite vasitəsidir. SDR bir ehtiyat vasitəsi olması səbəbilə qanuni olaraq pulun funksiyalarına sahib deyil. BVF maliyyə yardımlarını SDR üzərindən etməkdə və üzv ölkələr hesablarında olan SDR-lərlə borclu olduqları üzv ölkələrə ödəmə edə bilməkdədir. Buna əlavədən SDR beynəlxalq Ödəniş Bankı, Afrika İnkişaf Bankı, Ərəb Valyuta Fondu, Asiya İnkişaf Bankı, Beynəlxalq Telekommunikasiya Birliyi kimi

beynəlxalq maliyyə təşkilatları tərəfindən də hesab vahidi olaraq istifadə edilməkdədir.

SDR-in dəyəri ABŞ dolları, avro, ingilis sterlinqi və yapon yenidən ibarət olan bir sərbətin dəyəri əsas alınaraq təyin olunan və ABŞ dolları qismində açıqlanmaqdadır. SDR sərbətinə olan pul vahidlərinin ağırlıqları, BVF tərəfindən 5 ildən bir nəzərdən keçirilir. Bu nəzərdən keçirmənin məqsədi sərbətdə olan pul vahidlərinin beynəlxalq əməliyyatlarda ən çox istifadə edilən pul vahidlərindən meydana

gəlməsini və pul vahidlərinin sərbətdəki ağırlıqlarının dünya ticarəti və beynəlxalq maliyyə sistemdəki əhəmiyyətlərini əks etdirməsini təmin edə bilməkdir. Son 5 il içərisində ən çox mal və xidmət ticarəti edən 5 ölkənin pul vahidləri SDR sərbətinə meydana gətirməkdədir. Ən son nəzərdən keçirmə 2010-ci ildə edilmiş olub, 1 yanvar 2011-ci il tarixində SDR sərbəti içərisindəki pul vahidləri, miqdarları və ağırlıqları cədvəl 1-də göstərilmişdir.

Cədvəl 1. BVF SDR sərbətinin təşkili (1 yanvar 2011) (8).

Nö	Pul Vahidi	Dəyəri (%)	Pul miqdarı
1	Avro	37,4	0,4230
2	Yapon yeni	9,4	12,1000
3	İngilis sterlinqi	11,3	0,1110
4	ABŞ dolları	41,9	0,6600

SDR-in dəyəri gündəlik olaraq London valyuta bazarında günorta saatında elan edilən valyuta məzənnələri hesabına hesablanır və BVF-nin internet saytında qeyd edilir. SDR-in dəyəri belə hesablanır: avro və ingilis sterlinqi üçün, 1 vahid avro və ingilis sterlinqinin ABŞ dolları qarşılıqları, yapon yeni üçün isə 1 ABŞ dollarının yapon yeni qarşılığı olan bazar valyuta məzənnələri alınır. Bu

valyuta məzənnələri sərbətdəki pul miqdarları ilə vurulur (Yapon yenidən isə sərbətdəki pul miqdarı valyuta məzənnəsinə bölünür). Daha sonra olan dəyərlər toplanaraq 1 ABŞ dolları qarşılığı SDR-in dəyəri tapılır. Cədvəl 1-də 20 İyun 2011-ci il tarixli SDR dəyərinin hesablanması göstərilmişdir. Bu hesablamağa görə 20 İyun 2011-ci il tarixində 1 SDR-in dəyəri 1,59216 ABŞ dollarıdır.

Cədvəl 2. SDR-in dəyərinin hesablanması (20 İyun 2011) (9).

Nö	Pul Vahidi	Sərbətdəki pul vahidi (1)	Valyuta quru ¹ (2)	1 ABŞ dollarının SDR qarşılığı = $\sum (1) \times (2)$
1	Avro	0,4230	1,42320	0,602014
2	Yapon yeni	12,1000	80,31000	0,150666
3	İngilis sterlinqi	0,1110	1,61690	0,179476
4	ABŞ dolları	0,6600	1,00000	0,660000
1 ABŞ dolları=SDR				0,628079
1 SDR=ABŞ dolları				1,59216

¹ valyuta quru 1 vahid avro və ingilis sterlinqinin ABŞ dolları qarşılıqları və 1 ABŞ dollarının yapon yeni qarşılığı olaraq istifadə edilməkdədir

SDR faiz nisbəti səbətdə olan pul vahidlərinə aid qısamüddətli borc vasitələrinin illik bazarda bildirilən faiz dərəcələri istifadə etməklə həftəlik olaraq hesablanır. SDR faiz nisbəti Fond tərəfindən verilən maliyyə yardımlarından "təməl faiz nisbəti" olaraq tətbiq olunub. Fondun üzv ölkələrdən aldığı kreditlərə də SDR faiz nisbəti tətbiq olunmaqdadır. BVF-yə üzv ölkələr SDR hesablarında özlərinə təsis edilən SDR miqdarından daha çox SDR saxlaya bilər. Bu digər ölkələrin borclarını SDR ilə ödəməsinə qaynaqlandırmaqdadır. Borcunu SDR ilə ödəyən ölkə, SDR ilə borc ödəməsinə qəbul edən ölkəyə SDR faiz nisbəti üzərindən faiz ödəməsi edir. Digər tərəfdən SDR hesabında özünə təsis edilən SDR-dən daha az miqdarda SDR saxlayan ölkə də faiz ödəməsi edir (4; s. 541-543).

Öz üzvləri ilə mütəmadi məsləhətləşmələr keçirmək yolu ilə BVF hər bir ölkənin ümumi iqtisadi vəziyyəti və bir də ayrı-ayrı ölkələrin və fərdi şəxslərin onun (BVF) valyutasının alınması və satılması şərtləri müəyyən edilərkən nə qədər açıq və məsuliyyətli hərəkət etdiyinə dair məlumat toplayır. Bu məsləhətləşmələr həmçinin BVF-yə üzv ölkələrdən hər hansı birində milli valyutanın xarici valyutaya dəyişdirilməsinə qoyulan istənilən məhdudiyyətin aradan qaldırılmasına təsir göstərmək imkanı verir. Əvvəlcə bu məsləhətləşmələr yalnız valyuta mübadiləsinə məhdudiyyət qoyan üzv ölkələr üçün məcburi idi. Ancaq 1978-ci ildən başlayaraq BVF həmin məsləhətləşmələri üzv ölkələrin hamısı ilə aparır (2; s. 68-70).

Bundan əlavə, üzv dövlətləri tərəfindən qəbul edilmiş valyuta məzənnələri ilə əlaqədar müddəalara riayət edilməsi istiqamətində nəzarətin həyata keçirilməsi öhdəliyi¹ çərçivəsində Fond xüsusi ikitərəfli konsultasiya şəbəkəsi yaratmışdır, bu, çox zaman "IV maddə çərçivəsində konsultasiyalar" adlandırılır. Onlar Fondun ekspertlərinin hesabatlarında əks olunan dövlətlərin mikroiqtisadi siyasətlərinə aid edilir. Məsələyə inzibati şüradə baxılır və sədr maraqlı ölkəyə müsbət və mənfi məqamları çatdırılır.

Əgər bu prosedur prinsipinə məxfi saxlanılarsa, o zaman BVF inzibati şüradə üzv dövlətlərin iqtisadi siyasətlərini necə qiymətləndirməsi aydın olsun deyə, bütün elementləri ictimai fikir üçün əlçatan edir (11).

Bretton Vuds institutlarının dünya iqtisadiyyatına xüsusilə soyuq müharibə illərindəki təsiri çox müzakirə olunur. BVF-nin bilərəkdən Amerika və Avropa mənşəli şirkətlərlə yaxşı əlaqələr quran hərbi diktatorluqları dəstəklədiyi iddia edilir (12). Hətta bəzi tənqidçilər BVF-nin demokratiya, insan hüquqları, işçi hüquqlar mövzularına mənfi, hətta təcavüzkar bir mövqe nümayiş etdirdiyini iddia etməkdədirlər. BVF tərəfdarları isə Fondun əsl gücünün və ya vəzifəsinin demokratiya deyil, iqtisadi sabitlik olduğunu, iqtisadi sabitliyin də demokratiyanın təməli daşı olduğunu iddia edirlər.

Müstəqillik əldə edəndən sonra Azərbaycan Respublikası bir çox beynəlxalq təşkilatlara üzv qəbul olunmuşdur. Belə ki, Azərbaycan Respublikasının qoşulduğu ilk beynəlxalq təşkilatlardan biri məhz Beynəlxalq Valyuta Fondu olmuşdur. Azərbaycan Beynəlxalq Valyuta Fonduna 18 sentyabr 1992-ci il tarixində qoşulmuşdur.

"Azərbaycan dövləti bazar münasibətləri əsasında iqtisadiyyatın inkişafına şərait yaradır, azad sahibkarlığa təminat verir, iqtisadi münasibətlərdə inhisarçılığa və haqsız rəqabətə yol vermir" (1, s. 7-8). Dünya İqtisadi Forumunun dərc etdiyi "Global Competitiveness Report 2012-2013" adlı hesabatında bildirilir ki, Azərbaycan qlobal rəqabət qabiliyyətlik indeksinə görə dünyanın 140 ölkəsi arasında 46-cı yeri tutur. Hesabata əsasən, Azərbaycan ötən il tutduğu mövqeyini (55-ci yer) yaxşılaşdıraraq 9 pillə irəliləyib. Qonşu ölkələrdən Gürcüstan 77-ci, Ermənistan 82-ci, Türkiyə 43-cü, Rusiya isə 67-ci yeri tutub. Siyahıya ötən ilki kimi İsveçrə, Sinqapur və Finlandiya başçılıq edir (5).

Azərbaycan Respublikası Beynəlxalq Valyuta Fonduna üzv qəbul edilərkən ilkin kvota 168 mln. ABŞ dolları olmuşdur. BVF-nin proqramları xüsusilə inkişaf etməkdə olan ölkələr üçün bir qayda olaraq Struktur İslahatları Proqramı

¹ Bölmə 3, maddə IV

(SİP) çərçivəsində həyata keçirilir. Azərbaycan Respublikasının maliyyə naziri Azərbaycanın Beynəlxalq Valyuta Fondundakı müdiri, Azərbaycan Mərkəzi Bankının sədri isə əvəzedici müdiridir (3, s. 60-61).

BVF-nin proqramları xüsusilə inkişaf etməkdə olan ölkələr üçün bir qayda olaraq Struktur İslahatları Proqramı (SİP) çərçivəsində həyata keçirilir. BVF-nin Azərbaycanla əməkdaşlıq əlaqələri də SİP kontestində qurulmuşdur.

Qeyd etmək lazımdır ki, əməkdaşlıq əlaqələrinin ilkin qiymətləndirilməsi dövründə BVF-nin Azərbaycanda həyata keçirdiyi proqramların iqtisadi səmərəsi böyük olmuşdur. Belə ki, 1992-1994-cü illərdə ölkənin üzləşdiyi dərin iqtisadi böhrandan çıxmaq məqsədilə BVF-nin maliyyə dəstəyi ilə aparılmış struktur islahatları proqramı daxili və xarici balansın tarazlaşdırılması və iqtisadi sabitliyin təmin edilməsinə imkan vermişdir. 1995-ci ildən başlayaraq struktur islahatları çərçivəsində aparılmış sərt fiskal və monetar siyasət nəticəsində dövlət büdcəsinin kəsinin inflyasiya mənbələri hesabına maliyyələşdirilməsinə son qoyulmuş, bu sahədə xarici maliyyə mənbələrinə üstünlük verilmiş və bununla da inflyasiya 1996-cı ildən özünün hiperinflyasiya səviyyəsindən – 6 %-dən də aşağı düşmüş, manatın ABŞ dollarına olan məzənnəsi sabitləşmiş və real iqtisadi artıma nail olunmuşdur.

BVF ilə Azərbaycan Hökuməti arasında Maddələr Sazişinin IV maddəsinə uyğun olaraq indiyədək Azərbaycan hökumətinə iqtisadi proqramların həyata keçirilməsinin dəstəklənməsinə təqdim edilmiş maliyyə yardımları ilə yanaşı BVF texniki yardım, institusional və monetar idarəetmə üzrə potensialın artırılması üzrə

Azərbaycanda bir sıra sahələrdə, o cümlədən dövlət xərclərinin idarə olunması, vergi-gömrük siyasəti və idarə olunması, mərkəzi bankçılıq, bank nəzarəti, pul siyasəti və statistika sahələrində texniki yardımlar da göstərmişdir. Azərbaycanda makroiqtisadi təhlillər və siyasət, maliyyə proqramlaşdırılması, fiskal siyasət və idarəçilik, mərkəzi bank mühasibatlığı və bank nəzarəti sahələrində BVF tərəfindən təmin edilmiş təlimlərdən bəhrələnməmişdir (13).

Hazırda Azərbaycanın strateji valyuta ehtiyatları 40 milyard dolları keçir ki, bu da ölkəyə mal və xidmətlərin dördillik ixracını təmin edir. Azərbaycan Mərkəzi Bankının sərəncamındakı valyuta ehtiyatları ilin 9 ayının yekununa əsasən, 6943,3 milyard dollara, ölkənin Dövlət Neft Fondunun aktivləri isə 32 242,5 milyard dollara çatıb (14).

Hazırda Azərbaycanın valyuta ehtiyatları ölkə ÜDM-in 65,7 faizini təşkil edir. Azərbaycan strateji valyuta ehtiyatlarının ÜDM-ə nisbətində görə dünyada qabaqcıl mövqelərdə qərarlaşıb. Belə ki, Braziliyada bu göstərici 15,1 faiz, Rusiyada 32,8 faiz, Hindistanda 22,6 faiz, Çində 47,6 faiz, Qazaxıstanda 39,4 faiz, Qətərdə 31,5 faiz, Küveytdə 15,1 faiz, İndoneziyada isə 21,8 faiz təşkil edir.

Parlamentin İqtisadi Siyasət Komitəsinin sədri Ziyad Səmədzadənin fikrincə, növbəti 10 il ərzində Azərbaycanın strateji valyuta ehtiyatları 100 milyard dollara çata bilər (14).

Yuxarıda qeyd olunanları nəzərə alaraq demək olar ki, BVF ilə əməkdaşlıq Azərbaycan Respublikasının dünya valyuta sistemində inteqrasiyasında əhəmiyyətli rol oynayır və buna görə də ölkəmizdə valyuta ehtiyatlarının artırılması ümdə vəzifələrdən biri olmalıdır.

İstifadə edilmiş mənbələr:

1. Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyası. Bakı: Biznes xəbərləri, 2011, 64 s.
2. Quliyev N.R., Mahmudov M.M. Beynəlxalq maliyyə münasibətləri. Bakı, 2011, 78 s.
3. Rəcəbli H.M. BMT-nin ixtisaslaşmış qurumları. Bakı: Azərbaycan, 2003, 256 s.
4. Abuzer Pınar, Bahar Erdal. Para-banka maliyyə kuruluşları ve uluslararası maliyyə sistemi. II cild. Ankara, 2011, 567 s.

5. Шумилов В.М. Международное финансовое право. Учебник. М.: Международные отношения, 2005, 300 с.
6. http://ru.wikipedia.org/wiki/Международный_валютный_фонд 20.04.2013
7. IMF (1995). Financial Organization and Operation of the IMF, Pamphlet Series, No.45. www.imf.org
8. IMF (www.imf.org/external/np/sec/pr/2005/pr05265.htm), ET: 24.06.2011.
9. IMF (www.imf.org/external/np/fin/data/rms_sdrv.aspx), ET: 21.06.2011.
10. Вах.: misal üçün 1997-ci il illik hesabat. Hesabatda təxminən 40 dövlət haqqında maraqlı informasiya yer almışdır. Вахmayaraq ki, həmin il “IV maddə çərçivəsində konsultasiyalar” 150 üzv dövləti əhatə etməli idi. 46-112 s.
11. <http://www.fondad.org/publications/helpingpoor/contents.htm> 25.04.2013
12. <http://dejure.az/mqallr/3128-azrbaycan-respublkasinin-beynlxalq-valyuta-fondu-l-mkdalii-nin-sas-stqamtlr-mmmqli-sbin-bak-2012> t: 01.05.2013
13. <http://www.milli.az/news/economy/77771.html> t: 01.05.2013
14. http://tr.wikipedia.org/wiki/Uluslararası_C4%B1_Para_Fonu 24.04.2013

Фарзалиева Лала

**Денежно-кредитная политика в рамках
Международного Валютного Фонда**

Резюме

В данной работе исследуется валютная политика МВФ по таким вопросам, как организация мировой финансовой системы, фондовый рынок, курсы валют, контроль плановых выплат, а также оказывание технической и финансовой поддержки. В настоящее время есть необходимость увеличения мандата МВФ для оказания помощи в рамках процедур странам-участницам.

Farzaliyeva Lala

**Monetary policy within the framework
of the international monetary fund**

Summary

In this paper the IMF exchange rate policy on issues such as the organization of the global financial system, the stock market, exchange rates, control of scheduled payments, as well as turning out the technical and financial support. Currently, there is need to increase the IMF's mandate to assist in the procedures the participating countries.

Рәуҗи: h.e.d. Әмир Әлиев

Тәқдим едән: h.ü.f.d. Yeganə Balakışiyeva

Коваленко Валентин Васильевич,

ректор Национальной Академии Внутренних Дел, доктор юридических наук, профессор, член-корреспондент Национальной Академии Правовых Наук Украины, председатель Киевской Городской Организации Союза Юристов Украины, генерал-лейтенант милиции

МЕЖДУНАРОДНАЯ ПОЛИЦЕЙСКАЯ ЭНЦИКЛОПЕДИЯ: ПРОШЛОЕ, НАСТОЯЩЕЕ, БУДУЩЕЕ

УДК 34:341.1

Açar sözlər: *Beynəlxalq polis ensiklopediyası, beynəlxalq hüquqi standartlar, polis fəaliyyəti, islahatlar, asayişin təmin edilməsi, ictimai təhlükəsizliyin təmin edilməsi, poliseistika, polis hüquq nəzəriyyəsi, polis hüququnun nəzəri-metodoloji və konseptual əsasları.*

Ключевые слова: *Международная Полицейская Энциклопедия, международные правовые стандарты, полицейская деятельность, реформы, обеспечение правопорядка, обеспечение общественной безопасности, полиеистика, полицейско-правовая теория, теоретико-методологические и концептуальные основы полицейского права.*

Keywords: *International Police Encyclopedia, international legal standards, policing, reform, law enforcement, public safety, politseistika, police and legal theory, the theoretical-methodological and conceptual framework of police law.*

В условиях становления в Украине гражданского общества особое значение приобретают научные работы, связанные с прогрессивными социальными трансформациями в обществе и государстве. Важной составной частью правовой системы современного демократического государства является полиция (милиция), деятельность которой направлена, прежде всего, на обеспечение прав и свобод человека. По нашему мнению, любое исследование, посвященное анализу организационно-правовых основ деятельности полиции (милиции) Украины и зарубежных стран, в частности, на разных исторических этапах их развития, следует считать актуальным. Определению научных основ трансформации милиции Украины в направлении соблюдения современных требований гражданского общества способствует много-томное издание “Международная Полицейская Энциклопедия”, подготовку которой уже более десяти лет обеспечивает Национальная Академия Внутренних Дел.

Международная Полицейская Энциклопедия является первым изданием в мировой

практике, в котором удалось объединить разработки специалистов в области полицейского права разных стран. В энциклопедии освещен опыт развитых стран по превращению полиции в эффективный государственный институт, пользующийся доверием и уважением граждан. Здесь раскрываются организационно-правовые основы, стратегия и тактика деятельности полиции – одного из древнейших и неотъемлемых компонентов мировой цивилизации. Рассматривая эмпирический и правовой материал, авторы обращают внимание на использование в различных политических системах идентичных форм и методов предупреждения, раскрытия и расследования преступлений, а также выявления причин и условий их совершения.

Энциклопедия представляет широкий спектр взглядов на основные направления и принципы совершенствования деятельности МВД Украины в контексте политической, административной и судебно-правовой реформ. Она отражает основные положения развития МВД Украины в XXI веке.

Отражая понятийный аппарат полицистики, энциклопедия содержит концептуальное обоснование надежной защиты личности, общества и государства от преступных посягательств, обеспечения правопорядка, общественной безопасности. В ней впервые полицейская сфера рассматривается в контексте воплощения в жизнь международных правовых стандартов поддержания правопорядка, одобренных Генеральной Ассамблеей ООН и Советом Европы, как основных принципов деятельности полицейских организаций и как специфической программы их реформирования в условиях вызовов нового тысячелетия.

Цель энциклопедии, по замыслу авторского коллектива – воспроизвести современное состояние полицейской деятельности, обратить внимание на научные основы её совершенствования, связанные с сущностью и направленностью действий полицейских сил, а также с качеством полицейского обслуживания.

Полицейская энциклопедия издана под эгидой трех ведущих организаций: Национальной Академии Внутренних Дел Украины, Института Государства и Права имени В.М.Корецкого Национальной Академии Наук Украины и Международной Полицейской Организации, что обуславливает высокий уровень издания.

Авторами энциклопедии являются ведущие правоведы и высококвалифицированные юристы-практики. Среди них – академики и члены-корреспонденты Национальной Академии Наук Украины и ряда отраслевых академий наук. Кроме этого, авторский коллектив издания составили известные ученые других государств: Великобритании, Канады, Германии, России и т.д. В издании представлены точки зрения специалистов по теории и истории государства и права, криминологии, уголовного права и процесса, криминалистики, теории оперативно-розыскной деятельности и другим юридическим дисциплинам ведущих отечественных и зарубежных учебных заведений и научных учреждений.

Отдельно необходимо отметить, что начатое в 1993 году сотрудничество с полицией земли Бавария (ФРГ), которое осуществляется в рамках межведомственного сотрудничества МВД Украины и Государственного МВД Баварии при посредничестве и финансовой поддержке представительства Фонда Ганса Зайделя в Украине. В частности, для формирования концептуальных подходов по созданию отрасли полицейского права при содействии представительства этого фонда реализуется проект издания Международной Полицейской Энциклопедии.

В I томе энциклопедии “Теоретико-методологические и концептуальные основы полицейского права и полицейской деонтологии” (2003 г., 1232 с.) раскрываются организационно-правовые основы, стратегия и тактика деятельности полиции (милиции), освещен опыт демократических стран и отражен понятийный аппарат полицистики как нового научно-

го направления. Здесь затрагиваются доктринальные проблемы полицейских отношений, в частности, полицейского права. Авторы обращают внимание на использование в различных политических системах индивидуальных форм и методов предупреждения, выявления причин, раскрытия и расследования преступлений. Особое внимание уделяется качеству полицейской службы, основу которой составляют интересы человека и общества. Приводится точное определение деонтологических требований, норм (стандартов) юридической деятельности. Проблемы полицейского права и полицейской деонтологии рассматриваются в контексте юридической науки, с теоретико-методологических позиций формирования и развития правовых систем, поскольку полиция играет важную роль в обеспечении демократии, а полицейская деятельность является общественной службой.

Том II “Права человека в контексте полицейской деятельности” (2005 г., 1224 с.) является универсальным изданием, в котором сконцентрированы основные международные стандарты Организации Объединенных Наций и Совета Европы по правам человека, решения и рекомендации международных судебных органов по данным вопросам, теоретико-методологические и концептуальные положения относительно становления и развития института прав и свобод человека, международный обзор системы защиты прав человека, а также практические ситуации в сфере деятельности полиции в контексте соблюдения и защиты прав человека.

В III томе “Полицейский менеджмент: история и современность” (2006 г., 1192 с.) рассматриваются актуальные проблемы полицейского менеджмента в контексте школы “человеческих отношений”, организационной культуры, стратегических концепций управления персоналом полиции (милиции). Значительное внимание уделено проактивному полицейскому управлению, реформированию полиции, изучению, мониторингу и внедре-

нию передовых тенденций деятельности в полицейскую практику.

Том IV “Уголовно-правовые, криминологические и уголовно-исполнительные основы полицейской деятельности” (2007 г., 968 с.) посвящен уголовно-правовым, криминологическим и уголовно-исполнительным аспектам полицейской деятельности; в нем дается криминологическая характеристика личности преступника и его жертвы, раскрываются проблемные вопросы профилактики преступлений, прогнозирования и планирования борьбы с преступностью, а также рассмотрены проблемы международного сотрудничества в сфере полицейской деятельности. Значительное внимание уделено различным видам преступной деятельности, а также криминологическим аспектам наркомании и проституции. На основании действующих норм, практики исполнения наказаний, применения мер воспитательного воздействия, новых теоретических подходов рассматриваются проблемы уголовного и уголовно-исполнительного права Украины. Освещены вопросы становления и развития отечественной уголовно-исполнительной системы и уголовного законодательства, зарождения и развития пенитенциарных систем в зарубежных странах, международного сотрудничества в сфере исполнения уголовных наказаний. Рассмотрены также предмет и история развития криминологии, уголовного права и уголовно-исполнительного права, основные признаки преступности и ее детерминанты, дана криминологическая характеристика личности преступников и жертв преступлений, осуществлен анализ проблемы профилактики преступлений, прогнозирования и планирования борьбы с преступностью.

В V томе “Уголовно-процессуальная и криминалистическая деятельность полицейских организаций” (2009 г., 1007 с.) рассмотрены уголовно-процессуальные и криминалистические основы деятельности полицейских органов, представлен комплексный юридический анализ различных видов преступлений,

раскрыто содержание основных элементов их криминалистической характеристики, а также изложены особенности их выявления и раскрытия. На основании действующих норм, а также с учетом изменений и дополнений действующего законодательства рассмотрены проблемы уголовного судопроизводства.

В VI томе “Оперативно-розыскная деятельность полиции (милиции)” (2010 р., 1127 с.)

ждения преступлений, розыска преступников, оперативно-розыскного сопровождения уголовного судопроизводства. Освещены вопросы международного сотрудничества в сфере оперативно-розыскной деятельности, в частности работы Интерпола и Европола.

В VII томе “Административно-правовое обеспечение полицейской деятельности” (2011 р., 1119 с.) рассмотрены администра-

освещены вопросы нормативно-правового регулирования оперативно-розыскной деятельности, соблюдения прав и свобод человека при осуществлении оперативно-розыскных мероприятий, использования результатов оперативно-розыскной деятельности в уголовном судопроизводстве. Также в работе представлены информационные, психологические, технические, исторические, прогностические аспекты оперативно-розыскной деятельности. Приводятся толкования основных терминов и понятий в сфере раскрытия и предупре-

тивно-правовые основы деятельности милиции (полиции), а также вопросы нормативно-правового регулирования реализации ее функций. В работе содержатся толкования основных терминов и понятий в сфере административной деятельности полиции (милиции), определены главные факторы обеспечения охраны общественного порядка и общественной безопасности, компетенция должностных лиц правоохранительных органов в соблюдении правопорядка, конкретизированы права и обязанности работников полицейских подраз-

делений (органов внутренних дел) по обеспечению борьбы с правонарушениями. Значительное внимание уделено вопросам международного сотрудничества в сфере административной деятельности полиции (милиции).

На сегодняшний день продолжается работа над подготовкой VIII тома Международной Полицейской Энциклопедии “Информационно-аналитическая, образовательная и научная деятельность, психологические основы полицейской службы, международное сотрудничество”.

Международная Полицейская Энциклопедия рассчитана не только на профессиональных юристов, но и теоретиков и практиков, работников государственных и правоохранительных органов. Она рассчитана на всех, кто интересуется вопросами правового регулирования общественных отношений, государственного строительства в Украине. Создание Международной Полицейской Энциклопедии – это своеобразный ответ на острую потреб-

ность достижения консенсуса относительно базовой роли полиции в условиях роста уровня преступности, усиления страха и неуверенности в обществе.

Оценивая многотомную Международную Полицейскую Энциклопедию, подчеркнем, что она представляет основательное целостное исследование теоретико-методологических и концептуальных основ полицейского права и полицейской деонтологии. Энциклопедия привлекает внимание не только специалистов-правоведов, правоохранителей, ученых, но и вызывает широкую заинтересованность общественности глубоким научным раскрытием закономерного процесса развития организационно-правовых основ, стратегии и тактики деятельности полиции. Выход в свет этого издания является выдающимся событием современной украинской юридической науки, что соответствует тенденции международной интеграции юридических знаний и европейским устремлениям многих стран.

Kovalenko Valentin

Beynəlxalq polis ensiklopediyası: keçmiş, indiki, gələcək zaman

Xülasə

Məqalədə Ukrayna və xarici ölkələrin polis (milis) fəaliyyətinin struktur quruluşu, təşkilati hüquqi əsaslarının işıqlandırılması və təhlilinə həsr olunan cildli “Beynəlxalq polis ensiklopediyası” nəşri tədqiq olunmuşdur. Bu nəşr Qans Zaydal Fondunun vasitəçiliyi ilə və Ukrayna DİN və Bavariya DİN arasında əməkdaşlıq çərçivəsində işiq üzü görmüşdür.

Bu nəşrin buraxılmasının aktuallığı ondan ibarətdir ki, dünya təcrübəsində ilk dəfə olaraq müxtəlif ölkələrdən polis hüququ sahəsində mütəxəssislərin nailiyyətləri ensiklopediyada birləşdirilmişdir. Həmçinin, ensiklopediyaya polisin effektiv dövlət instituna dönməsi üzrə inkişaf etmiş ölkələrin təcrübəsinə dair materiallar da daxil edilmişdir.

Bu nəşrin mövzusunun praktiki əhəmiyyəti ondan ibarətdir ki, polis hüququ və polis deontologiyasının nəzəri-metodoloji və konseptual əsaslarının dolğun tədqiqatı yalnız hüquq mütəxəssislərinin, alimlərinin deyil, ictimaiyyətin də marağını cəlb etmişdir. Ensiklopediyaya dünya sivilizasiyasının ən qədim və ayrılmaz komponentlərindən biri olan polisin fəaliyyətinin təşkilati-hüquqi əsasları, taktika və strategiyasının tərifləri ilə tanış olmağa imkan verir.

Beynəlxalq polis ensiklopediyasının buraxılışı müasir hüquq elmində beynəlxalq inteqrasiya meyillərinə və bir çox ölkələrin Avropaya yönəlməsinə uyğun olmaqla vacib hadisə hesab edilə bilər.

Kovalenko Valentin

International police encyclopedia: past, present, future**Summary**

The questions and the analysis of multi-volume "Encyclopedia of International Police", dedicated to coverage and analysis of the structural construction, organizational and legal framework for the police (militia) of Ukraine and foreign countries, the implementation of which is a part of inter-agency cooperation and the Ministry of Internal Affairs Ministry of Internal Affairs of the State of Bavaria and the mediated financial support from the Hans Seidel Foundation in Ukraine.

Relevance issue of this publication is that the encyclopedia is the first edition in the world that combines the achievements of specialists in police law in different countries. Also encyclopedia is the only source in the Ukraine in the field of police law, which in addition to the empirical, historical and legal material highlighted the experiences of developed countries to turn the militia (police) effective state institutions.

The practical significance of this publication is subject to the fact that a thorough investigation of a holistic theoretical, methodological and conceptual foundations police law and policing ethics draws attention not only specialists lawyers, law enforcement officers, scientists, but also causes a wide public interest, and Encyclopedia provides broad access to certain institutional and legal frameworks, strategies and tactics of the police – one of the most ancient and integral part of world civilization. Consideration of these issues, the interpretation of a qualification necessary for the future to achieve a high level of legal citizens.

Issue of the International Police encyclopedia is an outstanding event modern legal science that matches the trend of international integration of legal knowledge and the European aspirations of many countries.

Təqdim edən: h.ü.f.d. Hikmət Eyvazov

Гусейнов Абульфаз Ибрагим оглы,
доктор юридических наук, доцент кафедры
трудового и экологического права БГУ

О ЦЕННОСТНО- КУЛЬТУРОЛОГИЧЕСКОМ ПОДХОДЕ К ПРАВУ

УДК 34:342.59

Açar sözlər: *dəyərli-kulturoloji, yanaşma, hüquq, normativ-dəyərli.*

Ключевые слова: *ценностно-культурологический, подход, право, нормативно-ценностное.*

Keywords: *valuable and culturological, approach, right, standard and valuable.*

Сформировавшийся в XX веке культурологический подход к праву основан на предположении, что правовые явления, помимо юридических значений, обладают также смыслами внеюридического характера. Поэтому, любой правовой феномен и право, в целом, могут и должны рассматриваться не сами по себе, а внутри проблемного пространства социокультурной символики. Культурология стремится создать собственные модели правовых реалий, подчёркивая при этом, что культура метафизична, т.е. связана с миром абсолютных сущностей и смыслов, не данных человеку непосредственно. Культурологический подход к праву позволяет взглянуть на социальное бытие права со стороны самозакондательных начал человеческой деятельности. Иными словами, культурологию интересует не столько социальность, сколько духовность личности, её способность существовать не только в мире права, но и в мире свободы, сопряжённом с пространством ответственности (2, с. 156-157). В последние годы в российском правоведении формирует-

ся новая теория юридического менталитета. В её рамках право рассматривается как регулятивная форма культуры, ценностно значимый «продукт» саморазвития цивилизации, нации, этноса, закономерное явление эволюции их бытия. Анализ различных типов правопонимания, форм осознания юридической и правовой действительности является необходимым этапом важного для современной юридической науки процесса культурной идентификации национального права.

Многие юридические школы и отдельные исследователи, стремившиеся обнаружить «живое» право, приходили к убеждению об устойчивости и даже самодостаточности норм национального права, независимо от тех модификаций и обновлений, которые эти нормы претерпевали. Обращение к принципам дополнительности, альтернативности и поливариантности позволит современной юридической науке не только выйти из эпистемологического тупика, но и откроет перед ней новые горизонты. Важной предпосылкой развёртывания права как регулятивной формы культуры является признание того, что право, наряду со своей общей функцией требует, по словам И.А.Ильина, «особого, наряду с другими, специального определения и рассмотрения» (5, с. 851).

С точки зрения нормативно-ценностного подхода право – это «...нормативно-регулятивная система, есть совокупность норм, идей

и отношений, которая устанавливает поддерживаемый средствами власти порядок организации, контроля и защиты человеческого поведения» (8, с. 7). С социально-юридической точки зрения, право представляет собой не что иное, а именно, гарантию свободы и справедливости, возможность реализации желаний, потребностей и интересов субъектов, действующих и мыслящих в пространстве социальных взаимодействий.

Рассмотрение феномена права с позиции культурно-феноменологического подхода позволяет приблизиться к познанию глубинных свойств юридической материи, укоренённой в специфическом ментальном сценарии. Характеризуя нормативный дискурс права, М.Ю.Мизулин выделил ряд следующих постулатов альтернативного миропонимания: 1) право – это далеко не все, что написано и названо Конституцией или Законом; 2) право должно закреплять не столько «порядок в беспорядке», сколько обеспечивать бытие беспорядка в порядке; 3) право образуется из самой общественной жизни, поскольку последняя, в силу своего совершенного несовершенства, не может существовать без права как такового; 4) истинное право придает общественным системам предельную устойчивость и стабильность. Дисбаланс власти и права приводит к произволу, проявляющемуся как слияние власти и права в виде инквизиционного процесса (что есть по своей сути легитимизированный и узаконенный произвол власти на основе правовых процедур), либо как «правовой» беспредел; 5) юридическая (организованная) защита составляет основное отличительное свойство права, своим существованием обуславливающее и вызывающее другие его характеристические свойства; 6) государство не столько возводит право в нормативность, сколько само нуждается в праве как таковом; 7) право выражается не столько в законах и иных признаваемых государством писанных источниках, сколько в совокупности проявлений мышления, деятель-

ности, мыследеятельности как регулятивный и охранительный компонент человеческого поведения; 8) право надсоциально в том смысле, что является дополнительным, а не первичным условием жизнедеятельности человека. К праву субъект обращается как раз тогда, когда исчерпан ресурс социальности, когда возникает рассогласование общественных отношений и требуется ликвидация этого рассогласования (9, с. 127-137).

Довольно длительное время правоведение занималось простой регистрацией правовых событий, их анализом и частно-научным обобщением. Однако поиск онтологических оснований права требует отказа от привычных представлений и стремление понять право как явление, всегда выражающее требования определённого типа цивилизации.

Определяя правопонимание как единство правовой сущности и явления, многие теоретики мыслят сущность права в рамках классического дуализма сущности и явления. Здесь сущность является своего рода субстанциальным ядром самостоятельного сущего. Право понимается при этом как нечто объективное, существующее само по себе. Обобщая его свойства, признаки и качественные характеристики, мы тем самым приближаемся к его сущности.

Такой подход представляется нам недостаточным, поскольку существуют правовые представления, далёкие от европейской традиции. К примеру, правовед, изучающий обычное право африканских народов, вряд ли обнаружит там привычные ему нормы. В этом случае познание сущности права будет феноменологическим. Оно будет представлять собой очищение «идеи» права от всех наслоений жизненного мира учёного, чтобы найти основу, составляющую сам предмет рассмотрения. Лишь в этом случае удастся зафиксировать правовую интуицию, лежащую в фундаменте правового мышления. На наш взгляд, интуиция учёного, оперирующая с понятиями «право», «правоотношение», «правосознание» на-

поминает ту интуицию, при помощи которой судья подводит общую норму к конкретному случаю.

В российской традиции с критикой рационалистической парадигмы в теории права выступал Б.А.Кистяковский. Придерживаясь неокантианских позиций, он весьма скептически отзывался о возможности объективного познания правовых явлений. «Естественно-научные методы исследования социальных явлений, – писал он, – есть не что иное, как примитивное перенесение понятий, выработанных в одной научной области, в другую, чуждую ей область» (6, с. 14). Всякое строго научно построенное понятие ограничено, а лежащая в его основе первоначальная гипотеза или интуиция о сущности права уже предопределяет результат. Сама же сущность права остаётся непознанной, приоткрывается лишь только какая-то его грань.

В естествознании, отмечал Кистяковский, нет единого понятия воды. Каждая дисциплина имеет о ней своё представление: физика одно, химия другое, метеорология третье и т.д. Подобно воде, право входит в различные сферы человеческой жизни и деятельности, откуда следуют, как минимум, четыре понятия права: государственно-организационное, социологическое, психологическое и нормативное. Ни одно из них не может дать полного знания о праве. Таким образом, познание государства и права возможно лишь в рамках методологического плюрализма.

Интересные результаты даёт применение к анализу проблем права методов философской герменевтики. Оказывается, границы правового мышления устанавливаются традицией вообще и традицией права в конкретном обществе в частности. Бытие права, как и бытие вообще, имеет временной характер, и поэтому учёный-правовед не обладает какой-то особой «вневременной» точкой зрения, встав на которую, он мог бы занять абсолютную позицию. «Именно конечность человеческого опыта,

– пишет П.П.Гайденок, – делает невозможным беспредпосылочное мышление, которого искал традиционный рационализм; мышление всегда начинается с предпосылки, и такая предпосылка – это и есть предварительное понимание, или, что, по Гадамеру, то же самое, что истинный предрассудок» (3, с. 428).

Таким образом, с культурологической точки зрения, не право представляет собой основную социальную ценность, лежащую в основе других социальных ценностей, а, напротив, различные ценности лежат в основе права и задают различные типы правопонимания в условиях различных правовых культур. Но сначала нужно определиться с тем, что такое ценности.

«Ценность, – указывает С.И.Левикова, – это то особое значение, которое придаёт человек чему-либо. Ничто само по себе ценностью не обладает. Лишь то, что человек выделяет из общей массы благодаря способности последнего удовлетворять те или иные его потребности, превращается для него в ценность. Поэтому ценность – это не сам объект, а отношение к нему человека» (7, с. 71). Можно сказать, что ценность – это то, что позволяет людям удовлетворять их желания, потребности, интересы и заставлять прилагать усилия по их достижению, созиданию, сохранению и преумножению.

По мнению Б.Л.Губмана, ценности, наряду с нормами и идеалами, представляют собой важнейший компонент человеческой культуры. Ценностное сознание определяет нормы, т.е. стереотипы мысли и действия, принимаемые в границах той или иной социокультурной общности. В свою очередь, нормы регламентируют деятельность людей во всех сферах культуры – от элементарных актов материально-практического характера до морали, искусства, науки и религии. Изменение ценностных ориентаций в обществе влечёт за собой и изменение норм. Идеал – это, своего рода, совершенный образ предмета, который

проектируется субъектами коммуникации и наделяется ценностным измерением универсальности и абсолютности. Это – проекция будущего, с позиций которых выносятся вердикт прошлому и настоящему (4, с. 521-523). Таким образом, нормативная сторона культуры является производной от той системы ценностей, которая принята в данной культуре. Важнейшим видом нормативных регуляторов является право.

Для человека вся совокупность ценностей предстаёт в виде ступенчатой иерархии. Существуют абсолютные ценности естественно-правового характера, которые выступают в качестве критериев нормотворческой деятельности для законодателей во всех странах и во все исторические периоды. И существуют изменяющиеся ценности. Первый вид ценностей (ценности существования) не является, сугубо правовым и имеет универсально-экзистенциальный характер. Это ценности-цели (жизнь, свобода, собственность, достоинство личности), ради которых право собственно и существует. Второй вид ценностей (ценности долженствования) – это ценности-средства. Их назначение состоит в том, чтобы оберегать ценности-цели от разрушения. Всё, чем располагает система права и обслуживающие её институты, что обеспечивает механику функционирования, относится к ценностям-средствам.

Ещё одним важным понятием является понятие ценностной ориентации, впервые использованное американскими социологами У.Томасом и Ф.Знаецким. Ценностная ориентация – это комплекс духовных детерминант деятельности отдельного человека или группы людей, которые интерпретируются в положительном ракурсе их значений. Основная функция ценностных ориентаций – императивно-регулятивная. Они соединяют в себе свойства как ценностей, так и норм – т.е. включают представления о предметах человеческих интересов и оказывают регулирую-

щее воздействие на индивидуальную деятельность. В роли ценностных ориентаций способны выступать ценности жизни (любовь, дружба, общение, семья и др.), цивилизации (материальное благосостояние, карьера, власть, безопасность и др.) и культуры (творчество, свобода и др.). Ценностные ориентации являются мощными мотиваторами культурного поведения человека. Они служат символами для достижения разнообразных целей. Право настолько эффективно, насколько оно опирается на ценностные ориентиры.

Ценностный аспект правовой реальности исследуется таким разделом философии права, как правовая аксиология. Правовые ценности, наряду со смыслами, выступают в качестве intersubъективных возможностей права, их атрибутов. Именно благодаря им право получает своё содержание в качестве дозволений, запретов, долженствований и т.д. Без них феномен права был бы невозможен.

По своей природе ценности являются идеальными объектами, а потому их познание отличается от познания теоретических истин. «Познание ценностей, - писал Н.Н.Алексеев, - не есть акт безразличного приспособления к безразличному предмету. Это есть акт участия в существе самой ценности, пребывания ценности в самой жизни и жизни в ценности» (1, с. 125).

Основу ценности составляет идея совершенства, которая, тем не менее, обладает свойством реальной достижимости. Состояния добродетели (например, рассудительность, мужество, мудрость, справедливость) и блага (порядка, культуры, цивилизации) свидетельствуют о том, что в эмпирическом мире присутствует момент абсолютного и совершенного. Тем самым, в реальной действительности обнаруживается момент особого достоинства и значимости.

Итак, всё существующее в мироздании может превратиться для человека в ценность или, напротив, утратить её. Несмотря на то, что все

люди биологически принадлежат к одному и тому же виду Homo sapiens, в культурном смысле они принадлежат к различным культурным образованиям, которые называются культурно-историческими типами (цивили-

зациями). В рамках каждого из таких типов существует собственная иерархия ценностей. Изменения в иерархии ценностей, динамика ценностей ведут к трансформации культурной системы, в том числе системы права.

Список использованной литературы

1. Алексеев Н.Н. Основы философии права. СПб, 1996
2. Бачинин В.А., Сальников В.П. Философия права. Краткий словарь. СПб.: Лань, 2000
3. Гайденок П.П. Прорыв к трансцендентному. М., 1997
4. Губман Б.Л. Ценности // Культурология. XX век. Словарь. СПб.: Университетская книга, 1997
5. Ильин И.А. Понятия права и силы / Путь к очевидности. М., 1998
6. Кистяковский Б.А. Социальные науки и право. М., 1996
7. Левикова С.И. Две модели динамики ценностей культуры (на примере молодежной субкультуры // Вопросы философии. М., 2006, № 4
8. Мальцев Г.В. Понимание права. Подходы и проблемы. М., 1999
9. Мизулин М.Ю. Философия политики: власть и право. Ярославль, 1997.

Huseynov Abulfaz

About valuable and culturological approach to the right

Summary

The actual problem of modern outlook consists in aspiration to be beyond нормативистско - positivistic treatment of the right. Overcoming of a theoretical isolationism dominating long time is capable to open ample opportunities for radical updating of domestic jurisprudence and change of its methodological reference points.

Hüseynov Əbülfəz

Hüquqa dəyərli-kulturoloji yanaşma haqqında

Xülasə

Müasir dünyagörüşün aktual vəzifələri hüququn normativ-pozitiv şərh çərçivəsindən çıxmağa meyil göstərməkdən ibarətdir. Uzun müddət üstün olmuş nəzəri təcridçiliyin aradan qaldırılması ölkə hüquq elmini radikal surətdə yeniləşdirmək və onun metodoloji istiqamətlərini dəyişmək üçün geniş imkanlar açır.

Rəyçi: h.e.d., prof. Alış Qasimov
Təqdim edən: h.ü.f.d. Hikmət Eyvazov

BEYNƏLXALQ ƏLAQƏLƏRİMİZ

Суровов Сергей Борисович,
ректор СГЮА, д.с.н., профессор

САРАТОВСКАЯ ГОСУДАРСТВЕННАЯ ЮРИДИЧЕСКАЯ АКАДЕМИЯ

Зарождение юридического образования в Саратове связано с созданием в 1917 г. юридического факультета в Саратовском университете.

В соответствии с Постановлением ВЦИК от 20 апреля 1931 г. "О мероприятиях по подготовке и переподготовке кадров работников советского строительства", факультет советского строительства и права Саратовского Государственного Университета был реорганизован в самостоятельный институт. Таким образом, в 1931 г. был создан новый самостоятельный вуз - Саратовский Институт Советского Права.

В 1934 г. Институт советского права переименовывается в Правовой Институт, а в 1936 г. – в Саратовский Юридический Институт. Через год ему присваивается имя Д.И.Курского – видного советского ученого, одного из первых наркомов юстиции и одновременно первого прокурора РСФСР. Указ Центрального Исполнительного Комитета СССР "Об увековечивании памяти Д.И.Курского", за подписями председателя ЦИК СССР М.И.Калинина и секретаря ЦИК СССР И.А.Акулова, согласно которому Саратовскому Юридическому Институту присваивалось имя бывшего наркома юстиции, был подписан 9 апреля 1937 г. Новый этап в развитии института пришелся на конец 50-х гг. По инициативе занимавшего в то время должность ректора Института Познанского была открыта аспирантура, создан диссертационный совет по защите кандидатских диссертаций. К началу 60-х гг. в институте работали уже 90 преподавателей, в том числе 4 доктора и 37 кандидатов наук.

27 мая 2011 года приказом Министерства Образования и Науки Российской Федерации ВУЗ был переименован в ФГБОУ ВПО «Саратовская Государственная Юридическая Академия».

Быстрое развитие и количественный рост академии как учебного заведения (количество студентов и преподавателей за последние 10 лет увеличилось в 3 раза) было ответом на растущий запрос общества в квалифицированных юридических кадрах, способных об-

служивать потребности растущей рыночной экономики, становление правового государства, в том числе, рост количества и разнообразия юридических услуг, разработку нормативной базы рыночной среды.

Обучение ведется в восьми институтах (Институт Прокуратуры РФ, Институт Юстиции, Институт Правоохранительной Деятельности, Институт Права, Политики и Экономики, Институт Законотворчества, Институт Второго Высшего и Дополнительного Профессионального Образования, Межрегиональный Юридический Институт, Юридический Институт Правового Администрирования) и на одном факультете (факультет заочного и вечернего обучения).

В составе Академии функционируют филиалы в городах Астрахань, Балаково (Саратовская область), Смоленск, Черкесск.

Подготовка специалистов по программам среднего профессионального образования в Академии осуществляется в Колледже Экономики, Права и Сервиса.

На основе Соглашения с Генеральной Прокуратурой Российской Федерации работает Центр Повышения Квалификации Работников Прокуратуры.

На базе Академии создан УМС Приволжского федерального округа.

СГЮА играет важную роль в реализации программы социально-экономического развития Саратовской области, а также Приволжского федерального округа в целом.

ВУЗ имеет давние традиции подготовки кадров в тесном взаимодействии с работодателями. Заключены соглашения со многими федеральными ведомствами, региональными органами судебной и исполнительной власти. В соответствии с соглашениями осуществляется создание и функционирование филиалов базовых кафедр Академии. Сотрудничество с практиками помогает Академии корректировать свои учебные программы, создавать новые спецкурсы, организовывать стажировки, что позволяет готовить специалистов, отвечающих динамично изменяющимся требова-

ниям времени, предъявляемым к профессии юриста.

Среди результатов деятельности Саратовской Государственной Юридической Академии в области социальных инноваций: разработка Концепции правовой политики в Российской Федерации, проекта Исполнительного Кодекса РФ, проекта федерального закона «О физкультуре и спорте в РФ», комментарии к законам «Об исполнительном производстве», «Об обеспечении доступа к информации о деятельности органов государственной власти и органов местного самоуправления» и «Об обеспечении доступа к информации о деятельности судов в Российской Федерации» и многие другие проекты законов и нормативно-правовые акты, в том числе и для субъектов Российской Федерации.

В мае 2011 г. ФГБОУ ВПО «Саратовская Государственная Юридическая Академия» заключила соглашение о взаимодействии и

сотрудничестве с Некоммерческой организацией Фонд развития Центра разработки и коммерциализации новых технологий «Сколково». Целью данного соглашения является участие академии в формировании и поддержании благоприятной среды для передовых исследований и технологий, а также в воспитании нового поколения специалистов, способных оказать эффективное влияние на ускорение технологического развития страны.

Академия ежегодно принимает участие в конкурсах федеральных и ведомственных научных программ. В последние годы выполнялись научные исследования в рамках федеральных программ: «Исследования и разработки по приоритетным направлениям развития научно-технологического комплекса России на 2007-2012 годы»; «Развитие научного потенциала высшей школы (2009-2011 гг.)»; «Научные и научно-педагогические кадры инновационной России (2009-2013 гг.)».

Ряд научно-исследовательских проектов реализуется на основе грантов Президента РФ для поддержки молодых российских ученых и ведущих научных школ РФ, грантов Российского Гуманитарного Научного Фонда и Российского Фонда Фундаментальных Исследований.

В 4 диссертационных советах СГЮА сотрудниками академии ежегодно защищается 4-5 докторских и 24-25 кандидатских диссертаций.

В академии издаются научные журналы «Вестник СГЮА», «Правовая политика и правовая жизнь», которые включены в перечень журналов, рекомендованных ВАК, «Человек и право – XXI век», «Право. Законодательство. Личность», сборник научных трудов «Вопросы теории государства и права», студенческая газета «Юрист», «Научное студенческое обозрение».

Международная деятельность академии осуществляется на основе 12 соглашений о развитии научных и образовательных связей с иностранными вузами (Великобритания, Германия, Республика Казахстан, КНР, Литва, Франция, США, Украина, Азербайджан).

Многие из преподавателей СГЮА являются членами различных международных научных ассоциаций и сообществ – Ассоциации Международного Права, Международной Ассоциации Административного Права, Французской Ассоциации Финансового Права, Центра по изучению транснациональной преступности и коррупции, и других.

Талантливые студенты, аспиранты и преподаватели СГЮА в разные годы стали обладателями грантов и стипендий на обучение и прохождение стажировок в университетах США и Европы.

С 2008 года в СГЮА ежегодно проводится конкурс на ректорский грант для обучения за рубежом. Участвовать в нем могут студенты, аспиранты и преподаватели. За последние 5 лет по гранту ректора выезжали с учебными и научными целями более 20 человек.

В марте 2006 года Суровов Сергей Борисович был избран ректором Саратовской Государственной Академии Права. С первых дней работы на посту ректора С.Б.Суровов инициировал вопросы совершенствования системы подготовки высококвалифицированных специалистов. За короткий период С.Б.Суровов завоевал заслуженный авторитет среди профессорско-преподавательского состава академии, а также среди руководителей высших учебных заведений области. В 2011 году Сергей Борисович был переизбран на пост ректора Саратовской Государственной Юридической Академии.

С.Б.Суровов в настоящее время является депутатом Саратовской областной Думы, председателем Совета ректоров вузов Саратовской области, председателем Общественного совета при ГУ МВД по Саратовской области, председателем Саратовского Отделения Педагогического Общества России.

REDAKSİYA HEYƏTİ: ALİMLƏRİMİZ

KAMİL NAZİM OĞLU SƏLİMOV

*Hüquq elmləri doktoru, BDU-nun professoru və
“Kriminalistika və məhkəmə ekspertizası”
kafedrasının müdiri*

Hüquq elmləri doktoru, BDU-nun professoru və “Kriminalistika və məhkəmə ekspertizası” kafedrasının müdiri Kamil Nazim oğlu Səlimov 1956-cı il 12 apreldə Bakı şəhərində anadan olmuşdur. 1974-cü ildə Azərbaycan Dövlət Universitetinin hüquq fakültəsinə daxil olmuş və 1979-cu ildə həmin universiteti müvəffəqiyyətlə bitirmişdir. 1980-1981-ci illər Ukrayna Xarkov Universitetinin hüquq fakültəsinin aspirantı olmuşdur.

Professor Səlimov Kamil müəllim 1987-ci ildə SSRİ Prokurorluğu yanında Cinayətkarlığın Səbəblərinin Öyrənilməsi və Qarşısının Alınması üzrə Tədbirlərin Hazırlanması Ümumittifaq İnstitutunda “İnşaat materiallarının alınması qaydalarının pozulması” mövzusunda namizədlik dissertasiyası müdafiə edərək hüquq elmləri namizədi alimlik dərəcəsi almışdır.

1990-cı ildən MDB məkanında terrorizm problemləri üzərində işləyən ilk alimlərdəndir. 2000-ci ildə “Terrorizmin müasir problemləri” mövzusunda Rusiya Federasiyası Daxili İşlər Nazirliyi Elmi-Tədqiqat İnstitutunda doktorluq dissertasiyası müdafiə etmiş və elə həmin ildə dərs vəsaiti qismində tövsiyə olunmuş “Terrorizmin müasir problemləri” adlı monoqrafiyası Moskva şəhərində çapdan çıxmışdır.

Professor Kamil müəllim böyük və zəngin əmək fəaliyyətinə malikdir. Kamil müəllim öz əmək fəaliyyətini 1973-cü ildə Məhkəmə Ekspertizası

ETİ-də başlamışdır. 1979-1984-cü illərdə Azərbaycan Respublikası Vəkillər Kollegiyasında vəkil, 1984-1987-ci illərdə isə Vəkillər Kollegiyasının sədr müavini vəzifələrində çalışmışdır.

Hüquq elmləri doktoru, professor Kamil müəllim 1987-ci ildən bu günədək BDU-nun “Kriminalistika və məhkəmə ekspertizası” kafedrasında müəllim, hazırda kafedra müdiri vəzifəsində çalışır.

Kamil müəllimin həm də ictimai fəaliyyət sahəsində böyük zəhmətləri var. O, Ədliyyə Nazirliyi yanında Məhkumların islah edilməsində və penitensiar müəssisələrin fəaliyyətində ictimai nəzarətin həyata keçirilməsində ictimaiyyətin iştirakını təmin edən İctimai Komitənin işində, ekspert kimi Azərbaycan Respublikası Ali Attestasiya Komissiyasının, Azərbaycanda İnsan Hüquqlarına dair Beynəlxalq Standartların Təsbiti üzrə Birgə İşçi Qrupunun fəaliyyətində fəal iştirak etmişdir.

Professor Kamil Səlimovun 3 monoqrafiyası, 1 dərslisi, 10 dərs vəsaiti, 100-ə yaxın məqalə və tezisi, 9 tədris-metodiki proqramı nəşr olunmuşdur. K.N.Səlimov BDU-nun hüquq fakültəsində bakalavr və magistr tədris pillələrində “Kriminalistika”, “Əməliyyat-axtarış hüququnun əsasları”, “Hüquq elminin müasir problemləri”, “Ayrı-ayrı növ cinayətlərin istintaqının taktiki və metodiki problemləri”, “Əməliyyat-axtarış fəaliyyətinin problem məsələləri” fənlərini tədris edir.

EDITORIAL STAFF OUR SCIENTIST

SALIMOV KAMIL NAZIM

*Doctor of Law, Professor of Baku State University
and the head of the department of
“Criminalistics and forensic”*

Doctor of Law, Professor of Baku State University and the head of the department o “Criminalistics and forensic” Salimov Kamil Nazim was born on April 12, 1956. In 1974, he entered the law faculty of Azerbaijan State University and successfully graduated the University in 1979. During 1980-1981 was a graduate student in the Faculty of Law at Ukraine Kharkov University.

In 1987, Professor Salimov defended his thesis on the subject “Breaking rules in buying construction materials” under the USSR Prosecutor in the All-Union Institute of studying and preventing the reasons of the criminals.

Since 1990, Mr. Salimov is one of the first scientists, who works on terrorism problems in the CIS area. In 2000, Kamil Salimov defended his PHD thesis "Modern problems of terrorism" in Scientific Research Institute of the Ministry of Internal Affairs of Russian Federation and in the same year as a recommended textbook his monograph "Modern problems of terrorism" was published in Moscow.

Professor, Kamil Salimov has a long and rich labor activity. Mr. Salimov started his career in 1973 at the Institute of scientific researches of Judicial Expertise. In 1979-1984 he worked as a

lawyer in the Bar Association , and in 1984-1987 he started his career as a vice president of the Bar Association.

Doctor of Law, Professor Kamil Salimov since 1987 till today is a teacher of "Criminalistics and Forensic " department in Baku State University , at present he is the head of the department. Mr. Salimov' efforts in the field of activity are endless.

He took an active part as an expert in the works of Social Committee under the Ministry of Justice in the rehabilitation of prisoners and prison facilities, which provide for public participation in the implementation of public control and in the work of the Supreme Attestation Commission of Azerbaijan Republic in identifying of International Standards of the Human Rights in Azerbaijan.

3 monographs, 1 manual, 10 text books about 100 articles and theses and 9 education teaching programmes belonging to Kamil Salimov were published . Professor Salimov teaches such subjects as “Criminalistics”, "Operation principles of law", "Modern problems of law", " Tactical and methodological problems in the investigation of separate types of crimes, " Problem tasks of operation-research activity” to the bachelor and master students of Baku State University.

РЕДАКЦИОННЫЙ СОСТАВ: НАШИ УЧЕНЫЕ

КЯМИЛЬ НАЗИМ ОГЛЫ САЛИМОВ

Доктор юридических наук, профессор БГУ и заведующий кафедрой «Криминалистика и судебная экспертиза»

Доктор юридических наук, профессор БГУ и заведующий кафедрой «Криминалистика и судебная экспертиза», Кямил Назим оглы Салимов родился 12 апреля 1956 года в городе Баку. В 1974 году поступил на Юридический факультет Азербайджанского Государственного Университета, в 1979 году успешно завершил обучение в этом университете. В 1980-1981 годах был аспирантом Юридического факультета Харьковского Университета Украины.

Защитив в 1987 году кандидатскую диссертацию на тему «Нарушение правил получения строительных материалов» во Всесоюзном Институте Разработки Мероприятий по изучению причин преступности и их предотвращению при Прокуратуре СССР, профессор Салимов Кямил получил ученую степень кандидата юридических наук.

С 1990 года является одним из первых ученых, работающих над проблемами терроризма в пространстве СНГ. В 2000 году защитил докторскую диссертацию на тему «Проблемы современного терроризма» в Научно-Исследовательском Институте Министерства Внутренних Дел Российской Федерации, и в том же году в городе Москве вышла из печати его монография под названием «Проблемы современного терроризма», рекомендованная в качестве учебного пособия.

Профессор Кямил Салимов имеет большую и богатую трудовую деятельность. Свою трудовую деятельность Кямил муаллим начал в 1973 году в НИИ Судебных Экспертиз. В 1979-1984 годах работал на должности адвоката в Колле-

гии Адвокатов Азербайджанской Республики, а в 1984-1987 годах занимал должность заместителя председателя Коллегии Адвокатов.

С 1987 года по сегодняшний день доктор юридических наук профессор Кямил Салимов работает преподавателем на кафедре «Криминалистика и судебная экспертиза», в настоящее время занимает должность заведующего кафедрой.

Кямил муаллим имеет большие заслуги и в сфере общественной деятельности. Он принимал активное участие в работе Общественного Комитета, обеспечивающего участие общественности в исправлении осужденных и проведения в жизнь общественного контроля за деятельностью пенитенциарных учреждений при Министерстве Юстиции, и, в качестве эксперта в деятельности совместной рабочей группы Высшей Аттестационной Комиссии Азербайджанской Республики по Закреплению международных стандартов относительно прав человека в Азербайджане.

Профессор Кямил Салимов является автором 3 монографий, 1 учебника, 10 учебных пособий, около 100 статей и тезисов, 9 учебно-методических программ. К.Н.Салимов преподает предметы «Криминалистика», «Основы оперативно-сыскного права», «Современные проблемы юридической науки», «Тактические и методические проблемы следствия отдельных видов преступлений», «Проблемные вопросы оперативно-сыскной деятельности» на учебных ступенях бакалавра и магистра на юридическом факультете Бакинского Государственного Университета.

TƏBRİK EDİRİK!

Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyasının (AMEA) həqiqi və müxbir üzvlüyünə seçkilərin nəticələri elan edilib. Seçkilərin nəticələrinə görə texnika elmləri doktoru Əliquliyev Rasim Məhəmməd oğlu AMEA-nın fizika-riyaziyyat və texnika elmləri bölməsinin informatika ixtisası üzrə həqiqi üzvü seçilmişdir.

Rasim Məhəmməd oğlu Əliquliyev 20 yanvar 1958-ci ildə anadan olmuşdur. 1979-cu ildə Ç.İldırım adına Azərbaycan Politeknik İnstitutunun "Avtomatika və hesablama texnikası" fakültəsini "Elektron hesablama maşınları" ixtisası üzrə bitirmişdir. 1979/1986-cı illərdə Kibernetika İnstitutunda mühəndis, böyük mühəndis və komsomol katibi vəzifələrində çalışmışdır. 1986-cı ildən "Respublika hesablama mərkəzləri və

verilənlərin ötürülməsi şəbəkəsi" layihəsinin baş mühəndisi, təşkilatın baş mühəndisi – direktorun I müavini vəzifələrində işləmiş, 2002-ci ildən isə AMEA İnformasiya Texnologiyaları İnstitutunun direktorudur.

1995-ci ildə "05.13.14-İnformasiya emalı və idarəetmə sistemləri" ixtisası üzrə "Adaptiv marşrutlaşdırma funksiyasını həyata keçirən çoxmikroprosessorlu paketləri kommutasiya mərkəzinin layihələndirilməsi metodlarının işlənməsi" mövzusunda namizədlik dissertasiyası müdafiə etmiş və texnika elmləri namizədi adını almışdır.

2003-cü ildə "05.13.14-İnformasiya emalı, idarəetmə və xüsusi təyinatlı sistemlər" ixtisası üzrə "Kompüter şəbəkələrində informasiya təhlükəsizliyinin təmin olunması modelləri və metodları" mövzusunda doktorluq dissertasiyası müdafiə etmiş və texnika elmləri doktoru adını almışdır.

26 aprel 2007-ci il tarixdə "İnformatika" ixtisası üzrə Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyasının müxbir üzvü seçilmişdir. 1998-ci ildə Beynəlxalq İnformasiyalaşdırma Akademiyasının müxbir üzvü, 2005-ci ildə isə həqiqi üzvü seçilmişdir.

Elmi əsərlərin ümumi sayı 200-dən artıqdır. 2010-cu ildə "Tərəqqi medalı" ilə təltif olunmuşdur.

Elmi-nəzəri, elmi-praktiki, elmi-pedaqoji və təbliğat fəaliyyəti, habelə elmi-təşkilati, ekspertiza və konsaltinq fəaliyyəti ilə zəngin olan hörmətli alimimizi Polis Akademiyasının rəhbərliyi və "Polis Akademiyasının elmi xəbərləri" jurnalının redaksiya heyəti adından səmimi qəlbdən təbrik edir, möhkəm can sağlığı və gələcək fəaliyyətində uğurlar arzulayırıq!

Hörmətlə, Nazim Əliyev
Polis Akademiyasının rəisi, "Polis Akademiyasının elmi xəbərləri" jurnalının baş redaktoru, hüquq üzrə fəlsəfə doktoru, dosent, polis general-mayoru

TƏBRİK EDİRİK!

Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyasının (AMEA) haqqı və müxbir üzvlüyünə seçkilərin nəticələri elan edilib. Seçkilərin nəticələrinə görə tibb elmləri doktoru, professor Musayev Şakir Məzlum oğlu biologiya və tibb elmləri bölməsinin tibb elmləri ixtisası üzrə AMEA-nın müxbir üzvlüyünə namizəd seçilmişdir.

Musayev Şakir Məzlum oğlu 15 mart 1957-ci ildə anadan olmuşdur. 1974-cü ildə orta məktəbi bitirdikdən sonra N.Nərimanov adına Azərbaycan Dövlət Tibb İnstitutuna daxil olmuş və 1980-ci ildə müalicə-profilaktika fakültəsini bitirərək həkim, 1997-ci ildə isə M.Rəsulzadə adına BDU-nun hüquq fakültəsini bitirərək hüquqşünas ixtisaslarını almışdır.

1983-cü ildən Azərbaycan Respublikası Səhiyyə Nazirliyinin "Məhkəmə-Tibbi Ekspertiza və Patoloji Anatomiya" ETT Birliyində iş-

ləyir. Əvvəlcə Birliyin "Tibbi kriminalistika" şöbəsində məhkəmə tibb eksperti-kriminalist, 1991-1992-ci illərdə "Təşkilati-metodik", 1992-1994-cü illərdə "məhkəmə-tibbi kriminalistika" şöbələrində müdir, 1994-1997-ci illərdə Baş direktorun ekspertiza işləri üzrə müavini və 1997-ci ildən hal-hazırda kimi Birliyin Baş direktoru vəzifəsində çalışır. 1994-cü ildən Ə.Əliyev adına Az.DHTİ-nin "Məhkəmə təbabəti, hüquq əsasları və patoloji anatomiya" kafedrasına rəhbərlik edir. Respublika Məhkəmə-Tibb ekspertləri və patoloq Anatolmlar Elmi Cəmiyyətinin və Attestasiya Komissiyasının sədridir. 1992-ci ildən ali dərəcəli məhkəmə-tibb ekspertidir. Səhiyyə Nazirliyinin Baş məhkəmə-tibb ekspertidir, Məhkəmə-Tibb Ekspertləri və Patoloq Anatolmlar Elmi Cəmiyyətinin sədridir.

1991-ci ildə Moskva şəhərində Məhkəmə Təbabəti Elmi-Tədqiqat İnstitutunda "Şəxsiyyətin identifikasiyasına" dair namizədlik, 1997-ci ildə isə doktorluq üzrə tədqiqat işlərini müdafiə edərək "Məhkəmə təbabəti" ixtisası üzrə müvafiq olaraq tibb elmləri namizədi və tibb elmləri doktoru elmi dərəcələrinə layiq görülmüşdür. 1999-cu ildə AAK-ın Rəyasət Heyətinin birbaşa qərarı ilə professor elmi adı almışdır.

Şakir Musayevin 21 kitabı (6 dərslük), 25 metodik tövsiyəsi, ümumilikdə məqalə, tezis, ixtira və səmərələşdirici təklifləri daxil olmaqla 250-ə yaxın elmi əsərləri çapdan çıxmışdır.

Elmi-nəzəri, elmi-praktiki, elmi-pedaqoji və təbliğat fəaliyyəti ilə zəngin olan hörmətli alimimizi Polis Akademiyasının rəhbərliyi və "Polis Akademiyasının elmi xəbərləri" jurnalının redaksiya heyəti adından səmimi qəlbdən təbrik edir, möhkəm can sağlığı və gələcək fəaliyyətində uğurlar arzulayırıq!

Hörmətlə, Nazim Əliyev

Polis Akademiyasının rəisi, "Polis Akademiyasının elmi xəbərləri" jurnalının baş redaktoru, hüquq üzrə fəlsəfə doktoru, dosent, polis general-mayoru

POLİS AKADEMİYASININ HÜQUQ KLİNİKASINA XOŞ GƏLMİSİNİZ!

AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASI DİN-in POLİS AKADEMİYASININ HÜQUQ KLİNİKASINDA PULSUZ HÜQUQİ YARDIM

Hüquq Klinikası nədir?

Hüquq Klinikası – hüquqşünas kadrlar hazırlayan ali təhsil ocaqlarında hüquqşünas müəllimlərin rəhbərliyi və nəzarəti altında nəzəriyyə ilə praktikanı əlaqələndirməyə imkan verən real işlər üzrə pulsuz hüquqi xidmət və ya xüsusi tədris metodudur.

Klinikada hüquqi xidmət kimlər tərəfindən göstəriləcək?

Klinika hüquq məsləhətxanasından fərqlənir. Burada hüquqşünas müəllimlərin rəhbərliyi və nəzarəti altında Polis Akademiyasının müdavimləri tərəfindən hüquqi xidmət göstərilir.

Hüquq Klinikasına kimlər müraciət edə bilər?

Hüquq Klinikasına real işlər üzrə hüquqi yardım almaq istəyən istənilən şəxs müraciət edə bilər. Burada göstərilən xidmət pulsuzdur.

Müraciətlərə baxılma qaydası:

Vətəndaş Hüquq Klinikasına müraciət etdikdən sonra onun müraciəti qeydə alınır və onun müraciətinə cavab verilməsi üçün əvvəlcədən dəqiq vaxt təyin olunur. 3 gün ərzində vətəndaşın müraciəti ətraflı araşdırılır və təyin olunmuş gün ona müraciətlə əlaqədar cavab verilir. Müraciət qəbul olunduğu halda hər bir işin araşdırılması və icrası üçün ayrıca qovluq açılır.

Hüquq Klinikasında müxtəlif istiqamətlərdə hüquqi yardım göstərən aşağıdakı bölmələr mövcuddur.

- İnsan hüquqları bölməsi;
- Mülki işlər üzrə bölmə;
- Qaçqınların və məcburi köçkünlərin hüquqlarının müdafiəsi bölməsi;
- Cinayət işləri üzrə məsləhət bölməsi.

Klinikanın fəaliyyətinin əsas istiqamətləri:

- aztəminatlı vətəndaşlara pulsuz hüquqi yardım göstərilməsi;
- əhəlinin müxtəlif təbəqələri arasında

hüquqi maarifləndirmə (təbliğat) tədbirlərinin müxtəlif vasitələrlə (seminarlar, treninqlər) təşkil edilməsi;

– cəmiyyətdə insan hüquqlarının təmini ilə əlaqədar müxtəlif layihələri hazırlayıb həyata keçirmək və ya təşkil olunmuş mövcud layihələrdə iştirak etmək.

Diqqət!

Müraciət edən şəxslərin işləri məxfi saxlanılır. Həmin məlumatlardan Klinika tərəfindən tədris məqsədi üçün istifadə edilməsi yalnız müraciət edən şəxs razılıq verdikdən sonra mümkündür.

Klinikaya müraciətlər yazılı və ya şifahi formada vətəndaşın şəxsiyyət vəsiqəsini təqdim etməklə qəbul edilir.

Əlaqə tel.: (050) 674 90 40
(050) 503 46 66
(012) 454-35-70

e-mail: huquqklinikasi@mail.ru

Ünvan: Şüvəlan qəsbəsi
Almaz İldırım küçəsi 3.,
Polis Akademiyasının binası.

Müraciət saati: 15:00-18:00

ДОБРО ПОЖАЛОВАТЬ В ЮРИДИЧЕСКУЮ КЛИНИКУ АКАДЕМИИ ПОЛИЦИИ

БЕСПЛАТНАЯ ЮРИДИЧЕСКАЯ ПОМОЩЬ В “ЮРИДИЧЕСКОЙ КЛИНИКЕ” АКАДЕМИИ ПОЛИЦИИ МВД АЗЕРБАЙДЖАНСКОЙ РЕСПУБЛИКИ

Чем является “Юридическая клиника”?

“Юридическая клиника” – безвозмездная юридическая помощь или особый учебный метод в вузах, готовящих кадровых юристов под руководством и контролем преподавателей-правоведов, который даёт возможность для создания связи между теорией и практикой.

Кто может обратиться в “Юридическую клинику”?

В “Юридическую клинику” может обратиться любое лицо, желающее получить юридическую помощь по реальным делам.

Порядок рассмотрения обращений:

После обращения гражданина в “Юридическую клинику” его данные регистрируются и предварительно назначается точное время для ответа на его обращение. В течении 3 дней обращение гражданина тщательно изучается и в назначенный день ему предоставляется ответ в связи с обращением. В случае принятия обращения по каждому делу для рассмотрения и исполнения открывается отдельная папка.

В “Юридической клинике” существуют следующие отделения, оказывающие юридическую помощь по различным направлениям:

- Отделение по правам человека;
- Отделение по гражданским делам;
- Отделение по защите прав беженцев и вынужденных переселенцев;
- Консультационное отделение по уголовным делам.

На достижение чего я могу надеяться?

Основываясь на взаимное доверие и с соблюдением конфиденциальности тайны, в клинике вам будут предоставлены беспристрастные и добросовестные услуги без материальной заинтересованности.

Внимание!

Дела обратившихся лиц сохраняются в тайне. Использование этих сведений в учебном процессе возможно только после письменного согласия обратившегося лица.

Обращения в клинику принимаются в устной и письменной форме после предъявления гражданином удостоверения личности.

Тел.для связи: (050) 674 90 40
(050) 503 46 66
(012) 454-35-70

e-mail: huquqklinikasi@mail.ru

Адрес: пос. Шувелан, ул. Алмаса
Ильдырыма-3
Здание Академии Полиции

Время обращений: 15:00-18:00

LAW CLINIC OF POLICE ACADEMY ARE ALWAYS READY TO HELP

FREE JUDICIAL SUPPORT BY THE LAW CLINIC OF THE POLICE ACADEMY OF THE MIA OF AZERBAIJAN REPUBLIC

What is the law clinic?

Law clinic is special method of teaching or real works which connects theory and practice under professional teachers in universities which have law department.

Who can apply to law clinic?

Everybody who needs judicial support can apply to the clinic. All services at the clinic are free.

Who will help to the people at the clinic?

Law clinic is different from lawyer's office. Cadets under the direct guidance of the teachers of Police Academy will help the applicants.

Sections in clinic are followings:

- The section of human rights
- The section of civil works
- The section of defense of refugees' and IDP's rights
- The sections of advice about criminal issues

Main branches of the clinics:

- To give free judicial support to the citizens;
- The organization of judicial enlightenment among different levels of society;
- Prepare and fulfill projects on human rights or participate the available projects.

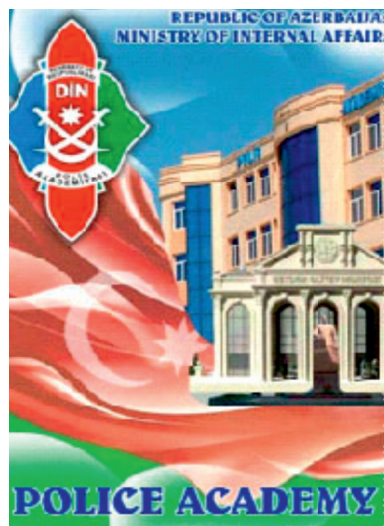
All appeals except disputed issues will be investigated thoroughly and in honest way and will be free.

Contacts: (050) 674 90 40
(050) 503 46 66
(012) 454-35-70

e-mail: huquqklinikasi@mail.ru

Address: 3, A.Ildirim,
Shuvelan settl.,
building of Police Academy

Hours: 15:00-18:00

ELMİ MƏQALƏ TƏQDİM ETMƏK ÜÇÜN QOYULAN TƏLƏBLƏR

1. Məqalələr redaksiyaya üç dildə (Azərbaycan, rus və ingilis) təqdim edilə bilər. Bir dildə təqdim edilmiş məqalənin sonunda digər iki dildə xülasə verilməlidir. Məsələn, əgər məqalə Azərbaycan dilində yazılmışsa, bu zaman sonda rus və ingilis dillərində xülasə verilməlidir. Məqalələrin müxtəlif dillərdə olan xülasələri bir-birinin eyni olmalı və məqalənin məzmununa uyğun olmalıdır. Məqalədə müəllifin və ya müəlliflərin gəldiyi elmi nəticə, işin elmi yeniliyi, tətbiqi əhəmiyyəti və s. xülasədə yığcam şəkildə öz əksini tapmalıdır. Xülasələr elmi və qrammatik baxımdan ciddi redaktə olunmalıdır. Hər bir xülasədə məqalənin adı, müəllifin və ya müəlliflərin tam adı göstərilməlidir.

2. Məqalələrin mətnləri Times New Roman - 12 şrifti ilə (məsələn, Azərbaycan dilində latın əlifbası, rus dilində kiril əlifbası, ingilis dilində ingilis əlifbası ilə) 1 intervalda çap olunmalıdır.

3. Məqalədə müəllif(lər)in işlədiyi müəssisə (lər) və həmin müəssisə(lər)in ünvan(lar)ı, müəllif(lər)in telefonları, elektron poçt ünvan(lar)ı göstərilməlidir.

4. Elmi məqalənin sonunda elm sahəsinin və məqalənin xarakterinə uyğun olaraq, müəllif(lər)in gəldiyi elmi nəticə, işin elmi yeniliyi, tətbiqi əhəmiyyəti və s. aydın şəkildə verilməlidir.

5. Məqalənin mövzusu ilə bağlı elmi mənbələrə istinadlar olmalıdır. Məqalənin sonunda verilən ədəbiyyat siyahısı əlifba ardıcılığı ilə nömrələnməli və kodlaşdırılmalıdır. İstifadə zamanı əvvəlcə Azərbaycan, sonra türk, daha sonra rus, sonda isə digər xarici dillərdə olan ədəbiyyatlar göstərməli və kodlaşdırılmalıdır. Mətnə istinadlar ədəbiyyat siyahısında göstərilən ardıcılıqla işarə olunmalıdır. Məsələn, (1) və ya (1, s. 125). Eyni ədəbiyyata mətnə başqa bir yerdə təkrar istinad olunarsa, onda istinad olunan həmin ədəbiyyat əvvəlki nömrə ilə göstərilməlidir.

6. Ədəbiyyat siyahısında verilən hər bir istinad haqqında məlumat tam və dəqiq olmalıdır. İstinad

olunan mənbənin bibliografik təsviri onun növündən (monoqrafiya, dərslik, elmi məqalə və s.) asılı olaraq verilməlidir. Elmi məqalələrə, simpozium, konfrans və digər nüfuzlu elmi tədbirlərin materiallarına və ya tezislərinə istinad edərkən məqalənin, məruzənin və ya tezisnin adı göstərilməlidir. İstinad olunan mənbənin bibliografik təsviri verilərkən Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında Ali Attestasiya Komissiyasının «Dissertasiyaların tərtibi qaydaları» barədə qüvvədə olan təlimatın «İstifadə edilmiş ədəbiyyat» bölməsinin 10.2-10.4.6. tələbləri əsas götürülməlidir.

7. Məqalənin sonundakı ədəbiyyat siyahısında son 5-10 ilin elmi məqalələrinə, monoqrafiyalarına və digər etibarlı mənbələrinə üstünlük verilməlidir.

8. Hər bir məqalədə UOT indekslər və ya PACS tipli kodlar və açar sözlər göstərilməlidir. Açar sözlər üç dildə (məqalənin və xülasələrin yazıldığı dillərdə) verilməlidir.

9. Məqaləyə, onun dərc edilməsinin mümkünlüyü haqqında ekspert rəyi və elmi müəssisənin Elmi Şurasının protokolundan çıxarış (elmi müəssisələrdə işləməyən hüquqşünaslara ekspert rəyi kifayətdir) əlavə edilir.

10. Hər bir məqalə müəllifi məqalənin dərc olunması ilə əlaqədar redaksiyanın hazırladığı müəllif anketini doldurmalı və onu imzalayaraq, məqalənin tezis şəklində dərc olunmuş variantı istisna olmaqla, əvvəllər hər hansı bir dildə nəşr edilmədiyini təsdiq etməlidir.

11. Jurnalda «əvvəli ötən sayımızda», «ardı növbəti nömrədə» adı altında seriya məqalələrin dərc olunmasına icazə verilmir.

12. Jurnalın nömrələrində müəllifin və ya müəlliflərin yalnız bir məqaləsi dərc edilə bilər.

13. Plagiat məqalələrin nəşri qadağandır. Belə bir fakt aşkar edildikdə redaksiya müəllif(lər)ə qarşı sanksiya tətbiq etməkdə (bir neçə nömrədə çap edilməmək, il ərzində çap edilməmək və s.) haqlıdır.

ТРЕБОВАНИЯ, ПРЕДЪЯВЛЯЕМЫЕ К ПРЕДСТАВЛЕННЫМ НАУЧНЫМ СТАТЬЯМ

ТРЕБОВАНИЯ ПРЕДЪЯВЛЯЕМЫЕ К
ПРЕДСТАВЛЕННЫМ НАУЧНЫМ СТАТЬЯМ

1. Статьи представляются в редакцию на трех языках (азербайджанском, английском и русском). В конце статьи, представленной на одном из языков, должны быть резюме на двух остальных языках. Например, если статья дана на азербайджанском языке, то резюме должны быть на английском и русском языках. Резюме статей, которые даны на разных языках, должны быть идентичными и соответствовать содержанию статьи. В резюме должны вкратце отражаться результаты научных исследований, научная новизна, практическое значение и пр. выдвинутые автором (авторами) статьи. Резюме должно быть строго отредактировано с научной и грамматической точки зрения. В каждом резюме должно быть указано полное название статьи, имя автора (авторов);

2. Тексты статей должны быть набраны шрифтом Times New Roman, размер шрифта – 12 (например, на азербайджанском и английском языках – латиницей, на русском – кириллицей) и интервал – 1. Статьи предоставляются в электронном и печатном (1 экземпляр) виде;

3. В статье должны быть указаны фамилия, имя и отчество автора (авторов), его (их) научное звание; название и адрес организации, в которой он работает(ют), телефоны, адрес электронной почты;

4. В конце научной статьи должны быть ясно изложены результаты научных исследований, научная новизна, практическое значение и пр. в соответствии с данной отраслью науки и характером статьи;

5. Должны быть указаны ссылки на научные источники по предмету статьи. Библиографический список приводится после текста статьи в алфавитном порядке и закодированной форме. При использовании сперва дается и кодируется литература на азербайджанском, потом на турецком, далее на русском и, наконец, на английском языках. Ссылки в тексте статьи должны соответствовать библиографическому списку. Например, (1) или (1, стр. 125). Если в тексте на одну и ту же литературу имеется ссылка в другом месте, то настоящая литература должна быть указана под прежним номером;

6. Информация о каждой ссылке, данной в библиографическом списке, должна быть полной и точной. Библиографическое описание ссылаемого источника должно быть дано в зависимости от его вида (монография, учебник, научная статья и т.д.) книг. Должны быть указаны названия статей, докладов и тезисов при ссылке на научные статьи, материалы и тезисы симпозиумов, конференций и других престижных научных мероприятий. При библиографическом описании должны быть взяты за основу требования 10.2-10.4.6. раздела «Использованная литература» Правил составления диссертаций Высшей Аттестационной Комиссии при Президенте Азербайджанской Республики;

7. В данном списке литературы после статьи должно быть дано предпочтение научным статьям, монографиям и другим достоверным источникам последних 10-15 лет;

8. Статья должна содержать ключевые слова, УДК индексы или коды типа РАСС. Ключевые слова должны быть даны на трех языках (на тех языках, на которых написаны статья и резюме);

9. К статье прилагается экспертное заключение о возможности опубликования и выписка из протокола Учёного Совета научного учреждения (юристам, не работающим в научных учреждениях, достаточно экспертного заключения);

10. Каждый автор статьи должен заполнить и подписать авторскую анкету, выработанную редакцией, подтвердив этим неопубликование данной статьи раньше на каком-нибудь языке, исключая опубликованный тезисный вариант;

11. В журнале не разрешается опубликование серийных статей под заглавием «начало в предыдущем номере», «продолжение в следующем номере»;

12. В выпусках журнала возможно опубликование только одной статьи автора (авторов);

13. Запрещается опубликование плагиатных статей. При выявлении такого факта редакция вправе применять санкции (неопубликование в нескольких номерах в течение года и т.д.) против автора (авторов).

REQUIREMENTS OF REPRESENTATION OF SCIENTIFIC ARTICLES

1. The articles are presented to the editorial staff in three languages (Azerbaijani, English and Russian). After the article was presented in one of the languages it should be attached also summary (abstraction) in two other languages. For example, if the article is in the Azerbaijani language the summary should be in English and Russian languages. The summaries of article presented in different languages should be identical and correspond to the contents of the article. The summary should in detail be reflected the results of scientific researches, scientific novelty, practical importance, etc. suggested by the author (authors) of article. Summaries should be strictly edited from the scientific and grammatical point of views.

Each summary should include full name of the article, name of the author (authors).

2. Texts of articles should be typed in font Times New Roman, font size - 12 (for example, the Azerbaijani language in the Latin, the Russian in Cyrillics, the English in English letters) and with an interval - 1. The articles are presented in electronic and print (1 copy) version.

3. The article should include the surname, name and patronymic of the author (authors), their scientific degree; the name and address of the organisation they work, phone numbers and e-mail address.

4. In the end of the scientific article there should clearly stated results of scientific researches, scientific novelty, practical importance and so forth in accordance with the mentioned branch of science and the character of article.

5. The article should include references to scientific sources on subject of the article. The bibliographic list is given after the text of article in alphabetic order and in the coded form. First is given and coded the literature in Azerbaijani, then in Turkish, further in Russian and at last in English languages. References in the text should correspond to the bibliographic list. For example, (1) or (1, p. 125). If the text includes on the same page the same literature with a reference in

other page, then, the literature should be pointed under the former number.

6. The information on each reference given in the bibliographic list should be full and exact. The bibliographic view of the referred source should be given in dependence on its kind of books (the monography, the textbook, the scientific article, etc.). It should be specified the names of articles, lectures and theses with the reference to scientific articles, materials and theses of symposiums, conferences and other prestigious scientific actions. The bibliographic view should base on the requirement 10.2-10.4.6 of the «Used literature» section of the Rules of working up dissertations of the Higher Attestation Commission under the President of the Azerbaijan Republic.

7. In the mentioned list of the literature after the article, the preference should be given to scientific articles, the monographies and other reliable sources of the latest 10-15 years.

8. The article should contain keywords, the IUT indexes or PASZ type of code. Keywords should be given in three languages (in those languages on which the article and the summary were written).

9. The article is attached by expert review on possibility of publication and extract from the scientific establishments need only expert review).

10. Each author of article should fill and sign the author's questionnaire developed by the editorial board, having confirmed non-publication of the given article earlier in any language, excepting the published thesis variant.

11. In magazine, the publication of serial articles under the title «the beginning is in the previous issue», «to be continued» is not allowed.

12. In the issues of magazine it is allowed publication of only one article of the author (authors).

13. Publication of plagiarist articles is forbidden. In such cases, the editorial board has the right to apply sanction (non-publication in several issues in a year, etc.) against the author (authors).

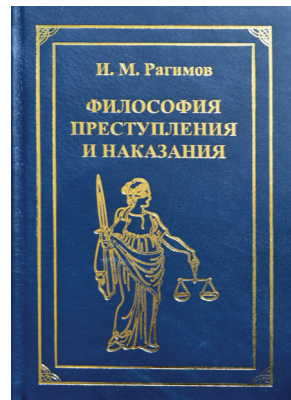
YENİ NƏŞRLƏR

CİNAYƏT VƏ CƏZANIN FƏLSƏFƏSİ

İ.M.RƏHİMOV

Hüquq elmləri doktoru, professor

YENİ NƏŞRLƏR

Professor İ.M.Rəhimovun kitabı bəşər tarixinin ilkin dövrlərindən biri aktual olan cinayət və cəza probleminə həsr edilmişdir.

Birinci fəsildə cinayət anlayışının fəlsəfəsi və hüquqi aspektləri, onun törədilməsinin səbəbləri açıqlanır. Həmçinin törədilmiş cinayətə görə hökmün çıxarılması zamanı insan şəxsiyyəti faktorunun nəzərə alınmasına diqqət yönəldilir.

Kitabın ikinci hissəsi cəza anlayışının mahiyyətinin tədqiq edilməsinə həsr olunmuşdur. Müəllif tanınmış alimlərin fikrinə istinad edərək bu anlayışın məzmununu təfsilatı ilə təhlil etmişdir.

Cinayət və cəza anlayışlarının hüquqi aspektləri ilə yanaşı müəllif onlarla əlaqəli olan sosioloji və psixoloji problemləri açıqlamış, Hegel, Dyurkgeyn və s. kimi məşhur sosioloq və filosofların elmi əsərlərinə istinadlarla əsaslandırma bilmişdilər.

Bundan başqa cinayət və cəza ilə bağlı problemlərin tədqiqatı zamanı müəllif xeyir və şərin etik kateqoriyalarına da toxunmuşdur.

Kitabda oxucunun diqqətini cəlb edə bilən bir sıra maraqlı məqamlar var. Onlardan biri cinayətin fəlsəfəsi probleminin tədqiq edilməsidir və bu da onun səbəblərinin dərk olunması üçün zəruri bazis kimi təqdim olunmuşdur. Bu baxımdan İ.Rəhimov cinayət səbəblərinin müəyyən edilməsi zamanı insan davranışı-

nın dərk olunmasına diqqət yetirir. Müəllif öz mülahizələrinin başlanğıcına özünü dərk etmənin fəlsəfəsini qoyur və Deltada Apollon məbədinin divarında həkk olunmuş «Özünü dərk et» sözlərinin mətləbini oxucuya xatırladır.

Kitabın diqqətə layiq olan digər xüsusiyyəti cinayətin törədilməsi səbəblərinin din baxımından izah edilməsidir.

Kitabda həmçinin cinayət və cəzada adət və ənənələrin roluna yer ayrılışdır. Həm fəlsəfə, həm sosiologiya baxımından xalq arasında yayılmış «faydalı» və «zərərli» ənənələrin təhlili aparılmışdır.

Əminəm ki, İ.M.Rəhimovun bu monoqrafiyası yalnız cinayət hüququ deyil, həm də fəlsəfə, sosiologiya, insan psixologiyası sahələrinin mü-təxəssisləri, eləcə də geniş oxucu auditoriyası tərəfindən maraqla qarşılanacaqdır.

Hüseynov Sakit Yəhya,

fəlsəfə elmləri doktoru, Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyasının Fəlsəfə, Sosiologiya və Hüquq İnstitutunun «Dinşünaslıq və mədəniyyətin fəlsəfi problemləri» şöbəsinin müdiri, Rusiya Federasiyası İnzibati Elmlər Akademiyasının müxbir üzvü

NEW PUBLICATIONS

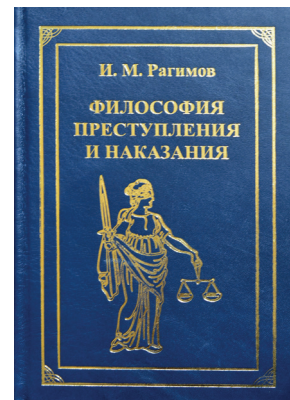
NEW PUBLICATIONS

THE PHILOSOPHY OF CRIME AND PUNISHMENT

Doctor of Law, Professor

I.M.RAGIMOV

Professor I.M.Ragimov's book is devoted to the problem of crime and punishment's philosophy, which remains valid from the earliest period of human history.

The first chapter reveals the philosophical and legal aspects of the concept of crime, the reasons of its commission. Also, an attention is paid on taking into consideration the human personality factor during sentencing for the crime.

The second part of the book is devoted to the study of essence of the concept of punishment. The author subjected to a detailed analysis its content and features, citing the opinion of famous scientists. Along with the legal aspects of the concepts of crime and punishment, the author also revealed the sociological and psychological problems associated with them, and was able to justify them by references to the works of famous philosophers and sociologists, such as Hegel, Durkheim, etc.

Besides, during the study of issues related to the crime and punishment, the author raised ethical categories of Good and Evil.

There are a number of interesting points that will attract the reader's attention in this book. One of them is the study of the problems of philosophy of crime, which is presented as a necessary basis to understand its causes. From this perspective I.M.Ragimov draws attention

to understanding human behavior in determining the causes of crime. Herewith, the author stresses the importance of his reasoning by the philosophy of self-knowledge and reminds to the reader the essence of the famous dictum, "Know thyself", which was carved on the temple of Apollo at Delphi.

Another noteworthy feature of the book is the explanation of reasons to commit the crime in terms of religion.

The book also describes the role of traditions and customs in crime and punishment. The analyses of "useful" and "harmful" traditions which are prevalent among the people from the point of view of philosophy, as well as sociology, were carried out.

I am convinced that the given monograph by I.M.Ragimov will be met with great interest among experts not only in the field of criminal law, but also philosophy, sociology, human psychology, as well as among the widest readership.

Huseynov Sakit Yahya oglu

Doctor of philosophy The head of Department of "Religious studies and the Philosophical problems of culture" of the Institute of philosophy, sociology and law of the Azerbaijan National Academy of Sciences, the Corresponding member of The Academy of Administrative sciences of the Russian Federation

Azərbaycan Respublikasının daxili işlər naziri, general-polkovnik Ramil Usubovun məsləhətçisi və ön sözün müəllifi olduğu «Polisin məlumat kitabı» ilk dəfə nəşrdən çıxmışdır.

Polis Akademiyasının rəisi, polis general-mayoru, hüquq üzrə fəlsəfə doktoru Nazim Əliyev və Daxili İşlər Nazirliyinin Baş İctimai Təhlükəsizlik İdarəsinin rəis müavini, polis polkovnik-leytenantı, hüquq üzrə fəlsəfə doktoru, dosent Hikmət Eyvazov tərəfindən tərtib edilən və geniş oxucu dairəsinə təqdim edilən «Polisin məlumat kitabı» polisin fəaliyyətində hüquqi biliklərin təbliği baxımından atılan ən mühüm addımlardan biridir. Kitabın elmi redaktoru DİN-in Polis Akademiyası rəisinin tədris və elmi işlər üzrə müavini, polis polkovniki, hüquq elmləri doktoru, professor, əməkdar müəllim Mahir Əhmədovdur.

Yarandığı gündən mərdlik, cəsarət və fədakarlıqlarla zəngin inkişaf yolu keçmiş Azərbaycan Polisi xalqımızın Ümummilli lideri Heydər Əliyevin bilavasitə rəhbərliyi altında milli təməllər üzərində formalaşaraq dövlətçiliyin əsas sütunlarından biri kimi təşəkkül tapmışdır. Polis peşəsinin yüksək vətəndaşlıq məsuliyyəti, cəsarət, şəxsi mətanət, bilik, dərrakə, elm, təhsil və təcrübə tələb etdiyini vurğulayan Ulu Öndər polisin daim öz peşəkar səviyyəsini yüksəltməsinə, gündəlik işini müasir tələblərə, beynəlxalq təcrübəyə və normalara uyğun qurmasını vacib tələb kimi qoymuşdur. Bununla bərabər, Azərbaycan Respublikası Prezidenti cənab İlham Əliyev də Avropaya inteqrasiya edən Azərbaycanda polisin professional səviyyəsinin ən yüksək tələblər səviyyəsinə qaldırılmasını əsas məqsədlərdən biri kimi müəyyən etmişdir.

Dövlət başçısının qarşıya qoyduğu proqram vəzifələrin yerinə yetirilməsi, o cümlədən idarəetmənin təkmilləşdirilməsi, qanunçuluğun möhkəmləndirilməsi, maddi-texniki təchizatın müasir tələblər səviyyəsinə yüksəldilməsi, əhali və vətəndaş cəmiyyəti ilə əlaqələrin inkişaf etdirilməsi, şəxsi heyətin peşə hazırlığının artırılması istiqamətlərində böyük bir fəaliyyət ortaya qoymuşdur. Həyata keçirilən tədbirlər, həmçinin cinayətkarlığa qarşı aparılan peşəkar mübarizə, hüquq qaydasının və sabitliyin etibarlı təmin edilməsi – möhtərəm Prezidentin rəhbərliyi ilə aparılan quruculuq işlərinə, infrastruktur layihələrin və sosial proqramların uğurlu icrasına, bütövlükdə ölkənin davamlı inkişafına zəmin yaranan başlıca amillərdən olmuşdur.

Əməliyyat-xidməti fəaliyyətdə yüksək nəticələri şərtləndirən əsas məsələlərdən biri də mükəmməl normativ hüquqi bazanın yaradılmasıdır. Ötən illər ərzində daxili işlər orqanlarının fəaliyyəti ilə əlaqədar 90-dan artıq qanun, 200-dən çox fərman və sərəncam imzalanmış, Nazirlər Kabineti tərəfindən 30-a yaxın qərar qəbul edilmişdir. Eyni zamanda, bu mühüm sənədlərdən irəli gələn müddəaların yerinə yetirilməsi məqsədilə Nazirlik tərəfindən yüzlərlə təlimat, əmr, göstəriş, tədris proqramları, metodiki vəsaitlər hazırlanıb icraya yönəldilmiş, əməkdaşların onları peşə hazırlığı dərslərində öyrənmələri təmin edilmiş, təcrübəli mütəxəssislər cəlb olunmaqla müxtəlif treninqlər, seminarlar və ixtisasartırma kursları təşkil olunmuşdur.

Bu mühüm tədbirlər çərçivəsində atılan növbəti addımlardan biri də polisin fəaliyyətini tənzimləyən qanunvericilik aktlarını, daxili normativ sənədləri, beynəlxalq hüquq normalarını, gündəlik işdə istifadə olunan terminlərin izahını özündə əks etdirən “Polisin məlumat kitabı”nın nəşrinə başlanılmasıdır.

Kitabın hazırlanmasında məqsəd şəxsi heyətin hüquqi biliklərini təkmilləşdirməsinə, hüquq düşüncəsini zənginləşdirməsinə, digər tərəfdən vətəndaşların maarifləndirilməsinə, əhali arasında hüquq mədəniyyətinin təbliğinə töhfələr verməkdən ibarətdir. İnanırıq ki, kitab ondan istifadə edən hər bir şəxsin müntəzəm faydalana biləcəyi dəyərli vəsait olacaqdır.

RAMİL USUBOV,
Azərbaycan Respublikasının
daxili işlər naziri, general-polkovnik

Впервые в свет вышел «Справочник полицейского», консультантом и автором предисловия которого является министр внутренних дел Азербайджанской Республики, генерал-полковник Рамиль Усубов.

«Справочник полицейского», составленный начальником Академии Полиции, генерал-майором полиции, доктором философии по праву Назимом Алиевым и зам. начальника Главного Управления Общественной Безопасности Министерства Внутренних Дел, полковник-лейтенантом полиции, доктором философии по праву, доцентом Хикметом Эйвазовым, представлен широкому кругу читателей и является значительным шагом в деле пропаганды правовых знаний в деятельности полиции. Научным редактором справочника является заместитель начальника Академии Полиции МВД по учебной и научной работе, полковник полиции, доктор юридических наук, профессор Махир Ахмедов.

С о дня своего создания Азербайджанская полиция, прошедшая свой путь развития, насыщенный мужеством, решительностью и самопожертвованием, формировалась на национальных основах под непосредственным руководством Общенационального Лидера Гейдара Алиева и превратилась в одну из надежных опор государственности. Общенациональный Лидер всегда указывал на то, что профессия полиции требует высокой гражданской ответственности, решительности, личной целеустремленности, интеллекта, научных знаний и практики, требуя от сотрудников постоянного повышения своего профессионального уровня, организации повседневной работы в соответствии с современными требованиями, международным опытом и нормами. Наряду с этим, Президент Азербайджанской Республики господин Ильхам Алиев одной из основных целей определил повышение профессионального уровня полиции Азербайджана, интегрирующего в европейское пространство, до уровня самых высоких требований.

Глава государства обязал выполнить программные обязательства, среди которых центральное место занимают такие направления деятельности, как совершенствование управления, укрепление законности, повышение материально-технического оснащения до уровня современных требований, развитие связей с населением и гражданским обществом, повышение профессиональной подготовки личного состава. Осуществляемые мероприятия по борьбе с преступностью, надёжная охрана правопорядка и стабильности являются важнейшими обстоятельствами, создавшими почву для созидательной работы, исполнения инфраструктурных проектов и

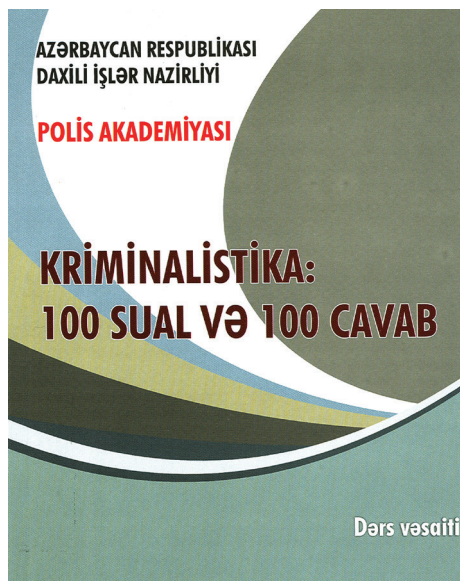
социальных программ под руководством президента страны.

Одним из основных моментов, обуславливающих высокие показатели оперативно-служебной деятельности, является создание совершенной нормативно-правовой базы. За прошедшие годы подписано более 90 законов, 200 указов и распоряжений, принято около 30 постановлений Кабинета Министров, касающихся деятельности органов внутренних дел. В то же время, в целях выполнения положений, вытекающих из этих значимых документов, министерством разработаны сотни инструкций, приказов, указаний, учебных программ, методических пособий, обеспечено их усвоение сотрудниками на занятиях по служебной подготовке, тренингах, семинарах и курсах повышения квалификации с привлечением опытных специалистов.

Одним из значительных шагов в рамках этих мероприятий стало издание «Справочника полицейского», в котором нашли свое отражение законодательные акты, регулирующие деятельность полиции, внутриведомственные нормативные документы, международно-правовые нормы, толкование терминов, применяемых в повседневной службе.

Целью разработки справочника является вклад в развитие правовых знаний, обогащение правосознания личного состава, просвещение среди граждан, пропаганда правовой культуры среди населения. Мы верим, что справочник станет ценным и полезным пособием для каждого, кто им воспользуется.

РАМИЛЬ УСУБОВ,
министр внутренних дел
Азербайджанской Республики,
генерал-полковник

«KRİMİNALİSTİKA: 100 SUAL 100 CAVAB» (*tədris-metodik vəsait*)

Polis Akademiyasının rəisi, polis general-mayoru, h.ü.f.d., dosent Nazim Əliyevin redaktorluğu ilə “Kriminalistika” kafedrasının rəisi, polis polkovniki, h.ü.f.d. Allahverdi Mahmudov, baş müəllim, polis polkovnik-leytenantı Ələkbər Allahverdiyev və müəllim, polis polkovnik-leytenantı Rasim İsaqov tərəfindən hazırlanmış «Kriminalistika: 100 sual 100 cavab» adlı dərs vəsaiti “Kriminalistika” fənnindən tədris proqramına daxil olan mövzular üzrə suallar və cavablar formasında tərtib edilmişdir.

Vəsait Azərbaycan Respublikası Təhsil Nazirinin 28 fevral 2014-cü il tarixli 256 nömrəli əmri ilə dərs vəsaiti kimi təsdiq edilmişdir.

Dərs vəsaiti kriminalistika elminin sistemində aid olan kriminalistik nəzəriyyə, kriminalistik texnika, kriminalistik taktika və kriminalistik metodika hissələrini əhatə edir. Həmçinin vəsaitdə əks olunan suallar və cavablar fənnin nəzəri və təcrübə aspektlərini özündə əks etdi-

rir. Vəsaitdə kriminalistika elminin metodları, eyniləşdirmənin elmi əsasları, məhkəmə fotoqrafiyası, video və səsyazma, kriminalistik texnikanın sistemində daxil olan ayrı-ayrı sahələrin elmi əsasları, həmçinin bəzi maddi sübutların əlbarmaq, ayaq, sındırma alət və vasitələri izlərinin, odlu silah, giliz və güllə, atəş, qan və digər bioloji xarakterli izlərin aşkar edilməsində, qeyd olunmasında istifadə olunan kriminalistik üsul və metodlar, eyni zamanda istintaq hərəkətlərinin taktiki və psixoloji aspektləri geniş şəkildə suallara daxil edilmişdir. Vəsaitdə ayrı-ayrı növ cinayətlərin araşdırma metodikasının mahiyyəti, prinsipləri, növündən asılı olaraq mövcud istintaq şəraitləri, onların keçirilməsi xüsusiyyətləri, sübut edilməli halların dairəsi və digər məsələlər də suallara daxil edilmişdir.

Hüquqşünaslıq ixtisası üzrə təhsil alan tələbələr, mütəxəssislər, Polis Akademiyasının müdavim və dinləyiciləri vəsaitdən geniş istifadə edə bilərlər.

КРИМИНАЛИСТИКА: 100 ВОПРОСОВ И 100 ОТВЕТОВ (учебно-методическое пособие)

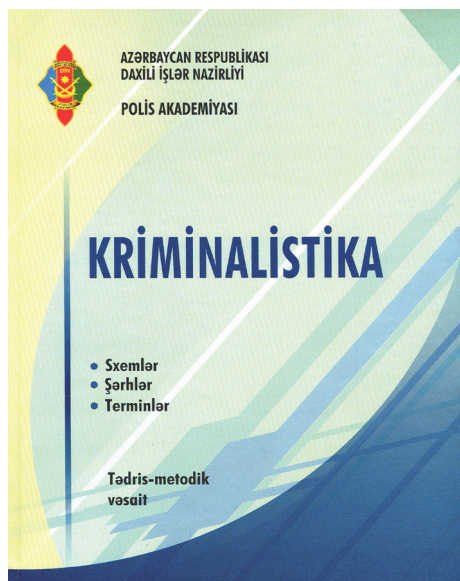
Учебное пособие «Криминалистика: 100 вопросов и 100 ответов», разработанное заведующим кафедры «Криминалистики», полковником полиции, д.ф.п.п. Аллахверди Махмудовым, старшим преподавателем кафедры, полковник-лейтенантом полиции Алекбером Аллахвердиевым и преподавателем кафедры, полковник-лейтенантом полиции Расимом Исаговым под редакцией начальника Академии Полиции, генерал-майора полиции, д.ф.п.п. Назима Алиева, составлено в форме вопросов и ответов по темам, вошедшим в учебную программу по «Криминалистике».

Данное пособие утверждено и одобрено приказом министра образования за № 256 от 28 февраля 2014 года.

Учебное пособие охватывает криминалистическую теорию, криминалистическую технику, криминалистическую тактику и криминалистическую методику. Также вопросы

и ответы в данном пособии отражают в себе теоретические и практические аспекты дисциплины. В пособие включён широкий круг вопросов по методам криминалистики, научным основам идентификации, судебной фотографии, видео и звукозаписи, обнаружению и фиксации некоторых материальных доказательств, следов пальцев, орудий взлома, огнестрельного оружия, гильз и пуль, следов крови и прочих следов биологического характера. В то же время здесь отражены тактические и психологические особенности следственных действий, сущность и принципы методики расследования отдельных видов преступлений, в зависимости от существующей обстановки, особенностей его проведения.

Настоящим пособием могут пользоваться студенты юридических ВУЗов, курсанты и слушатели Академии Полиции.

KRİMİNALİSTİKA: SXEMLƏR, ŞƏRHLƏR, TERMİNLƏR (*tədris-metodik vəsait*)

“Kriminalistika” kafedrasının əməkdaşları tərəfindən hazırlanmış bu tədris-metodik vəsait respublikamızın daxili işlər orqanları üçün yüksək biliyə və peşə vərdişlərinə malik hüquqşünas kadrların hazırlanmasında, zəruri biliklərin əldə olunmasında kömək edəcəkdir.

Tədris-metodik vəsait 5 hissədən ibarətdir:

Birinci hissə kriminalistika elminin predmeti, sistemi, metodları və eyniləşdirmə nəzəriyyəsinə bəhs edir.

İkinci hissə kriminalistik texnikanın ümumi müddəaları, daktiloskopiya, trasologiya, ballistika, yazının və sənədlərin kriminalistik tədqiqatı, zahiri əlamətlərə görə şəxsiyyətin eyniləşdirilməsi, kriminalistik qeydiyyat haqqında elmi biliklər şərh edilmişdir.

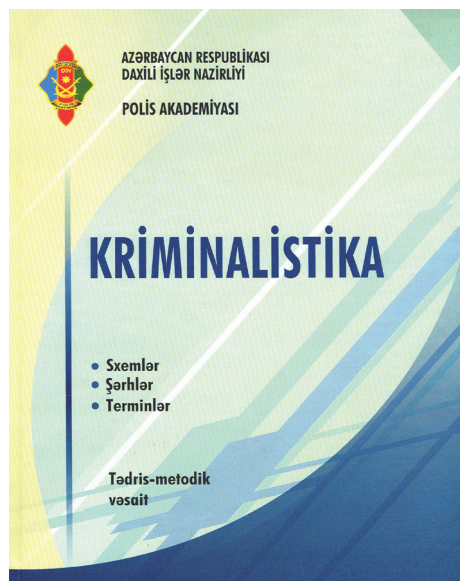
Üçüncü hissədə kriminalistik taktikanın ümumi müddəaları, fərziyyələr, ibtidai araşdırmanın planlaşdırılması, istintaq müayinəsi, axtarış və götürmə, dindirmə, istintaq eksperimenti və

digər istintaq hərəkətlərinin keçirilməsinin taktiki əsasları haqqında məlumatlar ətraflı şəkildə verilmişdir.

Dördüncü hissədə müxtəlif növ cinayətlər üzrə ibtidai araşdırmanın təşkili, cinayət işinə başlanmanın xüsusiyyətləri, araşdırmanın mərhələləri, sübut edilməli olan hallar haqqında əsaslı məlumatlar sistemləşdirilir.

Beşinci hissədə isə kriminalistika elmində daha çox işlədilən terminlərin izahlı lüğəti verilmişdir.

Tədris-metodik vəsaitin materiallarının əyəniliyini və fənnin qavranılmasının effektivliyinin artırılmasını təmin etmək məqsədi ilə müəlliflər tərəfindən kriminalistika sahəsində çoxsaylı elmi-tədqiqat işləri və ədəbiyyatlar təhlil edilmiş və ümumiləşdirilmişdir. Hər mövzu üzrə vacib aspektlər ardıcıl, məntiqi əlaqələndirilmiş formada, blok-sxem şəklində verilmişdir.

КРИМИНАЛИСТИКА: СХЕМЫ, КОММЕНТАРИИ, ТЕРМИНЫ (учебно-методическое пособие)

Настоящее учебно-методическое пособие разработано сотрудниками кафедры «Криминалистики» и будет способствовать подготовке профессиональных кадров для органов внутренних дел, обладающих высоким уровнем знаний и профессиональными навыками.

Данное пособие состоит из пяти частей.

В первой части повествуется о предмете, системе, методах криминалистики и теории идентификации.

Во второй части комментируются общие положения криминалистической техники, дактилоскопия, трасология, баллистика, криминалистическое исследование почерка и документов, идентификация лица по внешним признакам, научные познания о криминалистическом учёте.

В третьей части подробно даны общие положения криминалистической тактики, версии, сведения о планировании предвари-

тельного расследования, следственном эксперименте, о тактических основах проведения других следственных действий.

В четвёртой части систематизированы сведения об организации предварительного расследования по различным видам преступлений, особенностях возбуждения уголовного дела, стадиях расследования, доказуемых обстоятельствах.

В пятой части представлен толковый словарь наиболее часто употребляемых в криминалистике терминов.

В целях обеспечения наглядности и эффективности восприятия материалов учебно-методического пособия авторами проанализированы и обобщены многочисленные научно-исследовательские труды и источники по криминалистике. Значимые аспекты по каждой теме даны последовательно, в логической связи и в виде блок-схем.